

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

Mezinárodní trestní soud

Uplatňování univerzální jurisdikce jako politická otázka

Eliška Klementová

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Praha 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a vyznačila v ní veškeré použité zdroje informací.

V Praze, 18. května 2010

.....

studentka, v. r.

Poděkování

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala vedoucímu diplomové práce, JUDr. Miroslavu Pulgretovi za cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěl k vypracování mé diplomové práce.

Poděkování patří též JUDr. PhDr. Veronice Bílkové, Ph.D., E.MA za hodnotné podněty a poskytnuté materiály.

KLEMENTOVÁ, Eliška: *Mezinárodní trestní soud. Uplatňování univerzální jurisdikce jako politická otázka*. Praha: Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd. Institut politologických studií, 2010. 77 s. Vedoucí diplomové práce JUDr. Miroslav Pulgret.

Anotace:

Diplomová práce se věnuje problematice mezinárodní spravedlnosti a možnostem postihu zločinů podle mezinárodního práva. Pojednává nejprve o limitech uplatňování univerzální jurisdikce národními soudy, o vývoji a fungování jednotlivých typů institucí mezinárodního trestního soudnictví, a především pak o vlastnostech a fungování současného vrcholného orgánu mezinárodní spravedlnosti, Mezinárodního trestního soudu. Práce představuje postoje různých států k Soudu i jejich argumentaci. Také se věnuje praktickým problémům činnosti Soudu.

Klíčová slova: mezinárodní trestní soudnictví, Mezinárodní trestní soud, univerzální jurisdikce, zločiny podle mezinárodního práva.

Abstract:

This thesis deals with the topic of international criminal justice and with possibilities how to prosecute perpetrators of crimes under international law. Thesis examines limits of exercising universal jurisdiction by national courts, then the development of various types of institutions of international criminal justice, and finally the features and functioning of the International Criminal Court. Thesis presents approaches of several states to the Court and their arguments. It also deals with the current functioning of the Court and related problems.

Keywords: crimes under international law, international criminal justice, International Criminal Court, universal jurisdiction.

Obsah

Úvod.....	1
1. Mezinárodní zločiny a univerzální jurisdikce.....	6
1.1 Zločin podle mezinárodního práva	6
1.2 Vývoj zločinů podle mezinárodního práva a jejich kodifikace	7
1.3 Princip univerzality a univerzální jurisdikce	9
1.4 Výkon univerzální jurisdikce národními soudy	11
1.5 Limity univerzální jurisdikce a možnosti mezinárodního soudnictví	12
2. Vývoj institucí mezinárodního trestního soudnictví.....	15
2.1 Historie mezinárodního trestního soudnictví	15
2.2 První generace mezinárodních trestních tribunálů	16
2.3 Druhá generace mezinárodních trestních tribunálů	19
2.4 Třetí generace – smíšené trestní tribunály	20
2.5 Čtvrtá generace – Zvláštní tribunál pro Libanon	22
2.6 Vyjednávání Statutu Mezinárodního trestního soudu	23
3. Mezinárodní trestní soud a jeho Statut.....	26
3.1 Charakter Mezinárodního trestního soudu	26
3.2 Zločiny spadající do jurisdikce Soudu	28
3.3 Zločiny, na které se jurisdikce Soudu nevztahuje	31
3.4 Výkon jurisdikce Soudu a princip komplementarity	33
3.5 Organizační a procesní aspekty	37
3.6 Mezinárodní spolupráce se Soudem	39
4. První případy a aktuální problémy Soudu.....	42
4.1 Rezoluce Rady bezpečnosti OSN (2002-2003)	42
4.2 Dvoustranné dohody o beztrestnosti (BIAs)	44
4.3 The Prosecutor v. Joseph Kony, Vincent Otti, Okot Odhiambo and Dominic Ongwen, Uganda	45
4.4 The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, Demokratická republika Kongo	46
4.5 The Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo, Středoafrická republika	47
4.6 The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir, Dárfúr, Súdán	47
4.7 Keňa	50
5. Postoje států mezinárodního společenství k Soudu.....	52
5.1 Státy zastánců versus státy oponentů	52
5.2 Postoj a argumentace příznivců Soudu, zvláště Evropské unie	53
5.3 Postoj a argumentace Spojených států amerických	55
5.4 Další oponenti Soudu	59
6. Mezinárodní trestní soud a Česká republika.....	62
6.1 Právní otázky ratifikace Statutu	62
6.2 Argumenty české politické scény	64
7. Alternativy výkonu spravedlnosti nad zločiny podle mezinárodního práva.....	69
Závěr.....	73

Summary
Seznam použitých příloh
Příloha č. 1
Příloha č. 2
Seznam použitých zdrojů
Projekt diplomové práce

Právní stav ke dni 18. 5. 2010

Seznam použitých zkratek

BIAs:	Dvoustranné dohody o beztrestnosti (<i>Bilateral immunity agreements</i>)
ČR:	Česká republika
ICTR:	Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu (<i>International Criminal Tribunal for Rwanda</i>)
ICTY:	Mezinárodní soud pro bývalou Jugoslávii (<i>International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia</i>)
KDU-ČSL:	Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
KSČM:	Komunistická strana Čech a Moravy
LRA:	Armáda božího odporu (<i>Lord's Resistent Army</i>)
MTS:	Mezinárodní trestní soud (<i>International Criminal Court</i>)
ODS:	Občanská demokratická strana
OSN:	Organizace spojených národů
SCSL:	Zvláštní soud pro Sierra Leone (<i>Special Court for Sierra Leone</i>)
SLM/A:	Súdánské osvobozené hnutí (<i>Sudan Liberation Movement/Army</i>)
Soud:	Mezinárodní trestní soud
Statut:	Římský statut Mezinárodního trestního soudu
UPC:	Svaz Konžských vlastenců (<i>Union des patriotes congolais</i>)

Úvod

Otázka mezinárodní spravedlnosti je stále aktuálním a věcným tématem. 20. století v této oblasti přineslo mnoho pokroků: postupně byla mezinárodním právem kodifikována lidská práva, deklaracemi odsouzeny zvláště závažné zločiny proti lidskému pokolení, avšak trestání zločinů proti míru, válečných zločinů a zločinů proti lidskosti stále představuje problém.

Sporná není otázka, zda by tyto zločiny měly být trestány, nýbrž jakým způsobem. Mezinárodní dokumenty, které nejhorší zločiny, týkající se mezinárodního společenství jako celku, vymezují, nastiňují možnost tzv. univerzální jurisdikce, ovšem uplatňování této jurisdikce naráží na mnohé překážky ze strany států a státních představitelů. Trestněprávní postizitelnost občanů příslušného státu jinými, než soudními orgány daného státu, představovala, a stále představuje, ožehavé politické téma.

Mezinárodní právo samo o sobě není „souhrnem „fyzikálních zákonů“, které lze formulovat s maximální přesností a očekávat jejich neodvratné působení. Je naopak produktem složitého sociálního mechanismu, jímž je mezinárodní společenství složené ze svrchovaných států“.¹

Dodržování určitých mezinárodně-právních (byť předem dohodnutých) pravidel všemi suverénními státy není v primárně politickém světě mezinárodního společenství očekávatelné. I proto, že výkon mezinárodního práva, v případě jeho nerespektování, vyžaduje donucení, a autorita k rozvinutí donucovací moci zůstává v rukou států. Těch států, které činí svá rozhodnutí na základě kalkulace národních zájmů, ne na základě potřeb výkonu mezinárodní spravedlnosti.

Ještě na počátku 21. století byly nejtěžší zločiny podle mezinárodního práva postihovány skrze mezinárodní trestní tribunály, zřizované Organizací spojených národů *ad hoc* po konkrétním páchání těchto zločinů. V roce 1998 však tato oblast zažila malou revoluci: na diplomatické konferenci, svolané Valným shromážděním OSN do Říma, byl 17. července 1998 schválen statut Mezinárodního trestního soudu (MTS), platný od 1. července roku 2002. Tehdejší generální tajemník OSN K. Annan nazval MTS „*darem naděje pro příští generace*“, a jeho založení „*velkým krokem na cestě k univerzálním lidským právům a vládě práva.*“²

¹ MALENOVSKÝ, J. (1999). Ještě jednou o Kosovu a mezinárodním právu. *Mezinárodní politika*. Roč. 23, č. 7, s. 6.

² „*The establishment of the Court is still a gift of hope to future generations, and a giant step forward in the march towards universal human rights and the rule of law.*“ UN Press Release L/2890 ze 20. 6. 1998, at. 4. Dostupné např. na webových stránkách OSN: <http://www.un.org/News/Press/docs/1998/19980720.l2890.html>

Myšlenka o vzniku této instituce se zrodila již v období mezi světovými válkami, avšak vzhledem k výše nastíněným úskalím není překvapivé, že Statut Mezinárodního trestního soudu zatím nepodepsalo či neratifikovalo mnoho států, a komplikovaná byla i ratifikace v České republice. I velmoci a stálí členové Rady bezpečnosti OSN jako Rusko, Čína a také USA (přestože vznik MTS iniciovaly), vyjádřily tím, že nejsou smluvními stranami Statutu MTS, svoji nevoli, aby byli jejich občané tímto soudem postižitelní.

Cílem této diplomové práce bude zjistit, zda je možné, aby mezinárodní společenství došlo v této záležitosti ke konsenzu, a pokud ano, zda by všeobecně přijímaným orgánem, postihujícím mezinárodní zločiny, mohl být právě Mezinárodní trestní soud. V době boje proti terorismu a zdůrazňování humanity je otázka účinného postihu *nejzávažnějších zločinů, kterými je dotčeno mezinárodní společenství*, tedy zločinů, které má trestat Mezinárodní trestní soud, velmi důležitá.

Je v budoucnosti vůbec možná „vláda práva“, zmiňovaná K. Annanem, a případně za jakých okolností? Jaké politické vlivy nyní působí v otázce uplatňování mezinárodní spravedlnosti? Uvědomění si politického pozadí rozhodování některých států o výkonu mezinárodní spravedlnosti může napomoci ke komplexnějšímu pohledu na zahraniční politiku těchto států.

Zvolené téma práce o možnosti dosažení mezinárodní spravedlnosti, „Mezinárodní trestní soud“, s podtitulem „Uplatňování univerzální jurisdikce jako politická otázka“, je velmi rozsáhlé a také neustále se aktualizující. Mezinárodní trestní soud disponuje univerzální jurisdikcí, která je k univerzální jurisdikci států ve vztahu komplementárním. To znamená, že svoji univerzální jurisdikci uplatní teprve tehdy, nepřistoupí-li příslušný stát k postihu pachatele.

Vzhledem k limitovanému rozsahu diplomové práce i k tomu, že jsem studentkou Mezinárodních vztahů na Fakultě sociálních věd, nikoli Právnické fakulty, je tato diplomová práce zacílena na mezinárodně-politické otázky soudobého vývoje mezinárodní trestní justice. Oporou tohoto odůvodnění směřování diplomové práce je stav dosavadního výzkumu problematiky. Statut Mezinárodního trestního soudu byl českými právními kapacitami i

diplomanty již důkladně rozebírán, existuje i řada dílčích analýz jednotlivých právnických otázek či právních rozborů argumentace států.³

Zatím však chybí souhrnný úvod do problematiky Mezinárodního trestního soudu jako aktéra v mezinárodní politice. V anglosaské literatuře je tzv. „policy issues“ věnován poměrně velký prostor,⁴ v české literatuře zatím nejsou mezinárodně-politické otázky komplexně pokryty. Určitý pokus doplnit tuto mezeru představuje právě tato diplomová práce.

Práce ve formě případové studie se nejprve v 1. kapitole stručně věnuje vymezení právních pojmů, se kterými je pracováno, tj. co je definováno pod pojmem *zločin podle mezinárodního práva* nebo *univerzální jurisdikce*, a základním mezinárodním dokumentům k této problematice. Poté, co jsou nastíněny charakteristické rysy a úskalí trestání nejzávažnějších mezinárodních zločinů národními soudy na základě principu univerzality, je představena další alternativa, kterou představují mezinárodní soudní mechanismy.

V 2. kapitole je stručně shrnut dosavadní vývoj mezinárodního trestního soudnictví s ohledem na doposud řešené problémy, účinnost dosavadních institucí, i současná situace, kdy se hovoří o zmnožení či proliferaci mezinárodních trestních tribunálů.

3. kapitola se věnuje specifickým rysům současného vrcholného orgánu mezinárodního trestního soudnictví, Mezinárodnímu trestnímu soudu. U MTS bude popsáno jeho zaměření, složení a zejména pravomoci. Jak široká je jeho jurisdikce a jedná se o skutečně efektivní, nestranný a nezávislý orgán? Mezinárodní trestní soud není orgánem Organizace spojených národů, ale má k ní jisté vazby. Jakým způsobem může OSN tento soud ovlivnit? Mohou určité politické faktory zasahovat do jeho rozhodování?

I samotná otázka definice zločinů popisovaných ve Statutu MTS je důležitá, protože kritikové Mezinárodního trestního soudu mimo jiné tvrdili, že zločiny zde popisované jsou nejasně definovány – a tudíž náchylné ke „zpolitizovanému užívání“.

4. kapitola se věnuje současnému fungování Mezinárodního trestního soudu, jeho prvním případům a problémům, které vyplývají jak ze začínající soudní praxe, tak z chování některých států.

³ Viz použitá literatura na konci diplomové práce. Na příslušné texty je také průběžně odkazováno u jednotlivých stručných kapitol a podkapitol. Rozsah práce neumožňuje věnovat se všem otázkám důkladně, proto tato diplomová práce využívá v hojné míře systému odkazů.

⁴ Např. MCGOLDRICK, D., ROWE, P., DONNELLY, E. (eds., 2004). *The Permanent International Criminal Court. Legal and Policy Issues*. 1st ed. Oxford: Hart Publishing. Nebo BROOMHALL, B. (2003). *International justice and the International criminal court: between sovereignty and the rule of law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press.

5. kapitola se vrací systematicky k postoji jednotlivých států, rozboru kritických výtek na adresu soudu, i k představení stanovisek jeho obhájců. Které státy jsou oponenty MTS a jaké je k tomu vedou důvody? Nejvýraznější kritika zaznívá stále ze strany amerických odborníků i politiků. Mohou se realizovat obavy H. Kissingera z „tyranie soudců“? Čím jsou jeho argumenty podloženy? Je oprávněné jeho tvrzení, že se Mezinárodní trestní soud snaží uplatňovat jurisdikci nad Američany i přes nepřistoupení Spojených států ke Statutu MTS?

6. kapitola se věnuje dlouhému příběhu ratifikace Statutu MTS Českou republikou. Jaké důvody vedly k tomu, že země předsedající Evropské unii jako jediná ze zemí EU Statut tehdy ještě neratifikovala? Byla argumentace českých politických oponentů něčím výjimečná a zvláště působivá?

Poslední, 7. kapitola práce vychází ze současné situace, kdy je Mezinárodní trestní soud řadou velmocí stále odmítán, a proto je nutné položit si otázku, jaké případné ekvivalenty řešení výkonu mezinárodní spravedlnosti jsou nabízeny.

Příslušné kapitoly případové studie pracují s několika hypotézami. První z nich zní následovně: obavy z „politicky motivovaných žalob“, „tyranie soudců“ a další kritické hlasy na adresu Mezinárodního trestního soudu často zastírají jiný problém: střet pravomocí MTS s politickými zájmy a koncepcemi kritizujícího státu.

Druhá se zabývá otázkou mezinárodní spravedlnosti a možným návratem k souzení mezinárodních zločinů tribunály *ad hoc* pro konkrétní případ. Toto řešení by mohlo spíše znamenat krok zpět, neboť díky tomu, že Rada bezpečnosti OSN zřizuje a opravňuje mezinárodní tribunály, stálí členové Rady bezpečnosti by mohli vyjmout z jurisdikce tribunálu nejen své občany, ale také občany spojeneckých států.

Všechny otázky i předpoklady se sbíhají k otázce nezávislosti a především efektivity Mezinárodního trestního soudu. Může vůbec takový orgán efektivně fungovat, pokud zde nebudou zúčastněny a zapojeny velmoci? Tím, že se ke Statutu MTS nepřipojily Rusko, Čína ani USA, jsou pravomoci a možnosti soudu výrazně omezeny. Za těchto okolností se dá stěží hovořit o „budoucí vládě práva.“

Pojďme se ale nyní vrátit k otázce výkonu mezinárodní spravedlnosti, a to od jejích počátků, neboť uplynulých sto let přineslo ve vývoji mezinárodního práva a ochrany lidských práv nesporně ohromný pokrok.

1. Mezinárodní zločiny a univerzální jurisdikce

1.1 Zločin podle mezinárodního práva

Ve 20. stol. bylo spácháno mnoho nelidských činů. Aby bylo vůbec možné těmto činům předcházet, bylo nutné definovat, které jednání je z hlediska mezinárodního práva považováno za nejzávažnější. P. Šturma pro tyto činy používá zobecňující pojem ***zločiny podle mezinárodního práva***.⁵

Tento pojem však není užíván v teoretických studiích ani praxi jednotně, a tato kategorie bývá zaměňována s jinými termíny. Diplomová práce se věnuje pouze těm, které Preambule a čl. 5 Římského statutu označuje jako „*nejzávažnější zločiny, kterými je dotčeno mezinárodní společenství jako celek*.“⁶

Tyto nejzávažnější zločiny jsou činy konkrétních osob, jednajících v úředním postavení či se souhlasem státu, a porušujících nejzávažnější pravidla mezinárodního práva. Takovéto činy jednotlivců jsou rozlišovány od termínu ***mezinárodní zločiny států***, kdy nejzávažnější porušení mezinárodního práva vyvolává odpovědnost státu.⁷

Diplomová práce se věnuje výhradně zločinům podle mezinárodního práva, za něž vzniká individuální trestní odpovědnost konkrétních osob. Trestnost takového jednání jednotlivců má právní podklad přímo v mezinárodním obyčejovém právu, není třeba, aby byly pro jejich postih uzavřeny mezinárodní smlouvy⁸ nebo se jednalo o trestný čin podle vnitrostátního práva.

⁵ Pojem „*zločin podle mezinárodního práva*“ je klíčový pro teoretickou studii P. Šturmy: ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. Vyd. 1. Praha: Karolinum.

Problematice terminologie se obšírně věnuje v I. kapitole „Pojem zločin podle mezinárodního práva a mezinárodní právo trestní“, s. 9-41.

V anglické terminologii je ekvivalentní pojem „*crime under international law*.“ K terminologickému rozlišování anglických pojmů viz např. BROOMHALL, B. (2003). *cit.d.*, s. 10-23.

⁶ *Římský statut Mezinárodního trestního soudu*, preambule. Dne 24. září 2009 byl Římský statut Mezinárodního trestního soudu vyhlášen pod číslem 84/2009 Sb. m. s.

⁷ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 36.

⁸ Podle P. Šturmy je třeba také rozlišovat čistě smluvní instrumenty mezinárodního práva trestního od pravidel týkajících se postihu skutečných zločinů podle mezinárodního práva. ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 16.

Mezinárodní zločiny představují závažná porušení zásadních závazků k mezinárodnímu společenství jako celku.⁹ Tím se odlišují od *mezinárodních deliktů*, označovaných jako „běžných mezinárodně protiprávných činů, zakládajících čistě bilaterální odpovědnostní vztah mezi státem porušitelem a poškozeným státem.“¹⁰

I vzhledem k tomuto rozlišení mezi zločinem a běžným deliktem je třeba pojednat o konkrétních kategoriích zločinů podle mezinárodního práva.

1.2 Vývoj zločinů podle mezinárodního práva a jejich kodifikace

Které zločiny odsuzuje celé mezinárodní společenství? První souhrn principů, kodifikujících obyčejové jádro mezinárodního práva trestního, v anglicky psané odborné literatuře označované jako *core crimes*, vznikl až po druhé světové válce, a obsahují ho tzv. Norimberské principy.¹¹ Klasické pojetí zločinů podle mezinárodního práva zahrnuje od doby Statutu Norimberského tribunálu (1945) tyto tři kategorie: zločiny proti míru, válečné zločiny a zločiny proti lidskosti.¹² Od zločinů proti lidskosti se posléze vydělil samostatný zločin genocidy (viz *Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia* (1948)).¹³

Čl. 6 odst. a) Statutu Norimberského tribunálu považuje za **zločiny proti míru** plánování, přípravu, podněcování, zahájení nebo vedení útočné války porušující mezinárodní smlouvy, dohody či záruky.¹⁴ Čl. 6 odst. b) tohoto Statutu vymezuje **zločiny válečné** v užším smyslu jako porušení zločinů války nebo válečných obyčejů.¹⁵ Čl. 6 odst. c) řadí mezi **zločiny proti lidskosti** vraždu, vyhlazování, zotročení, deportaci nebo jiné ukrutnosti spáchané proti civilnímu obyvatelstvu před válkou nebo za války nebo pronásledování z příčin politických, rasových či náboženských, které byly páčány v souvislosti se zločinem proti míru nebo

⁹ Anglická terminologie a dokumenty často používají termín „*serious breaches*“, závažná porušení mezinárodního práva – např. Statuty ICTY a ICTR – což je podle P. Šturmy možné považovat za synonyma „zločinů podle mezinárodního práva“. ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 10.

¹⁰ K pojmu „mezinárodní delikty“ např. viz ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 17.

¹¹ BROOMHALL, B. (2003). *cit.d.*, s. 19.

¹² ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 10.

¹³ Více o této úmluvě např. ŠTURMA, P. (2003). *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. Vyd. 2. Praha: C. H. Beck, s. 19.

¹⁴ Viz např. POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J. (2006). *Mezinárodní právo veřejné, zvláštní část*. Vyd. 5. Praha: C. H. Beck, s. 482.

¹⁵ Detailněji viz např. ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 46.

válečným zločinem.¹⁶ Trestu podléhají jak přímí pachatelé, tak i spoluviníci, organizátoři a podněcovatelé těchto zločinů.

Právní zásady Statutu a rozsudky z r. 1946 byly potvrzeny téhož roku Valným shromážděním Organizace spojených národů jako „všeobecně uznané zásady mezinárodního práva.“¹⁷ Následujícího roku Valné shromáždění OSN pověřilo Komisi pro mezinárodní právo vypracováním návrhu dokumentu, nazvaného Kodex zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva.¹⁸ Od roku 1947 byl návrh Kodexu několikrát vrácen a přepracováván, a jeho rozsah byl s ohledem na jeho kýžené přijetí a zisk podpory vlád států zužován. Konečná verze Kodexu (bez vyřešení otázky jakou právní formu by měl získat) pochází až z r. 1996, kdy však byl již vyjednáván Statut Mezinárodního trestního soudu.

Proto se vraťme k přijatým a mezinárodním společenstvím uznávaným dokumentům, týkajícím se těchto zločinů. První kategorií zločinů podle mezinárodního práva jsou od doby Norimberského tribunálu zločiny proti míru. Obyčejová a kogentní povaha zákazu použití ozbrojené síly (nebo rozpoutání útočné války čili agrese) byla inkorporována do Charty OSN (čl. 2 odst. 4).¹⁹ Jistý problém představuje faktická definice agrese,²⁰ přesto však zločiny proti míru (agrese) mezi zločiny podle mezinárodního práva patří.²¹

Další kategorií takových zločinů představují závažná porušení základních lidských práv a pravidel mezinárodního humanitárního práva. Pouze některá pravidla ale mají obyčejovou povahu.²² Obecně platným mezinárodním právem jsou bezesporu *Ženevské úmluvy o ochraně obětí války* (1949).²³ Zásadní je zejména společný článek 3 všech čtyř *Ženevských úmluv*,

¹⁶ POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J. (2006). *cit.d.*, s. 482. Tato kategorie zločinů je omezena podmínkou, že byly spáchány v souvislosti s prováděním zločinu proti míru nebo válečného zločinu (tzv. *war nexus*), kdy toto omezení bylo definitivně odstraněno až Římským Statutem Mezinárodního trestního soudu (1998).

¹⁷ Dokumenty OSN A/RES/95/I). POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J. (2006). *cit.d.*, s. 482.

¹⁸ Vyjednávání i konkrétní obsah Kodexu pojednává detailně ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 47-76.

¹⁹ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 18. Obyčejová povaha zákazu byla mj. potvrzena i rozsudkem Mezinárodního soudního dvora (Nikaragua 1986), viz tamtéž.

²⁰ Definici agrese, která byla připojena k rezoluci Valného shromáždění OSN 3314/XXIX r. 1974, nelze podle P. Šturmy mechanicky použít pro vymezení skutkové podstaty zločinu, za který ponese trestní odpovědnost konkrétní pachatel, a ve Statutu Mezinárodního trestního soudu (1998) se dosud zločin agrese nepodařilo definovat (viz další části diplomové práce.)

²¹ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 19.

²² Mezinárodní soudní dvůr uvedl v rozsudku *Barcelona Traction* (1970) pouze některé příklady. Viz např. ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 19.

²³ A to i přes fakt, že všechny 4 Ženevské úmluvy provází klauzule umožňující odstoupení od kterékoli z úmluv. Jak potvrdil Mezinárodní soudní dvůr, povinnost států zachovávat tato pravidla za všech okolností vyplývá nejen ze Ženevských úmluv, ale z „obecných zásad humanitárního práva“.

který představuje humanitární minimum, aplikovatelné v mezinárodním i jiném než mezinárodním ozbrojeném konfliktu.²⁴ Důležité jsou také oba *Dodatkové protokoly k Ženevským úmluvám* (1977).

Nejpodrobnější kodifikaci zločinů podle mezinárodního práva, přijatou v právně závazném dokumentu, představuje Statut Mezinárodního trestního soudu (1998).²⁵

1. 3 Princip univerzality a univerzální jurisdikce

Protože zločiny podle obyčejového mezinárodního práva představují nejzávažnější porušení válečného a humanitárního práva, které má charakter *jus cogens*,²⁶ jejich postih musí být záležitostí celého mezinárodního společenství. Pokud se stíhání neujme teritoriálně či personálně kompetentní stát, může trestní postih vykonat jiný stát samostatně, anebo příslušný mezinárodní trestní soud či tribunál, a to na základě **principu univerzality**.²⁷

Jak upozorňuje F. Jessberger, je však stále obtížné dohodnout se na množině trestných činů, pro které lze princip univerzality použít.²⁸

Univerzální jurisdikce vychází z univerzální povahy zločinů, které může stíhat každá země bez ohledu na to, kde a kým byly spáchány a opravňuje státy stíhat tyto zločiny bez ohledu na místo činu, národnost útočníka, a národnost oběti.²⁹

Koncepce univerzální jurisdikce zákonitě vzbudila pozornost zastánců státní svrchovanosti a neporušitelnosti státní suverenity. Bývalý státní tajemník USA Henry Kissinger si v r. 2001 s obavami postěžoval, že v nedávné době došlo k vytvoření nečekané koncepce, která by dokonce podřídila mezinárodní politiku soudním procedurám.³⁰ Některé jeho teze, např. o

Viz ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. (2008). *Mezinárodní právo veřejné*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, s. 776.

²⁴ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 21. K problematice kodifikace mezinárodního humanitárního práva viz strany 19-25.

²⁵ ŠTURMA, P. (2004). Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu. In: *Problémy implementace Statutu Mezinárodního trestního soudu do právního řádu: sborník příspěvků ze semináře pořádaného Českou národní skupinou Mezinárodní společnosti pro trestní právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, s. 24.

²⁶ Představují kogentní normy mezinárodního práva, tedy právní normy, od nichž se nelze odchýlit a které nejsou upravitelné žádnou mezinárodní smlouvou.

²⁷ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 17.

²⁸ JESSBERGER, F. (2009). Universal Jurisdiction. In: CASSESE, A. (ed.): *The Oxford Companion to International Criminal Justice*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, s. 555.

²⁹ JESSBERGER, F. (2009). *cit.d.*, s. 555-556.

³⁰ KISSINGER, H. (2001). The Pitfalls of Universal Jurisdiction. *Foreign Affairs*. Vol. 80, no. 4, July/August, s. 86. Český byl text tohoto článku (s drobnými odlišnostmi) publikován v kapitole Univerzální jurisdikce. In:

tom, že se jedná o koncepci „nedávného data“³¹, jsou mylné, ovšem řada jeho argumentů vystihuje četné možné obavy, zejména ze strany politiků a státních představitelů.

A. Cassese uvádí, že univerzální jurisdikce byla poprvé stanovena v *Ženevských úmluvách* (1949) a posléze jejími *Dodatkovými protokoly*.³² P. Roth doplňuje, že koncept univerzální jurisdikce mj. umožnil Izraeli odvést r. 1961 Adolfa Eichmanna do Izraele.³³

Které zločiny jsou předmětem univerzální jurisdikce podle mezinárodního práva, není ještě přesvědčivě určeno. Obecně je uznávána aplikace univerzální jurisdikce na zločiny podle mezinárodního obyčejového práva, jmenovitě u zločinu genocidy, zločinů proti lidskosti a válečných zločinů. Pochyby však existují již u výkonu univerzální jurisdikce v případě zločinu agrese a válečných zločinů spáchaných ve vnitrostátních konfliktech.³⁴

Podle dalšího, poměrně rozšířeného názoru, také státy mohou vykonávat univerzální jurisdikci k postihu pirátství,³⁵ i u vážných zločinů jako představuje obchod s lidmi, mučení či mezinárodní terorismus.³⁶

Pokud se ovšem vrátíme k samotnému obyčejovému jádru mezinárodního práva trestního, k tzv. *core crimes*, B. Broomhall argumentuje, že povaha těchto zločinů podle mezinárodního práva legitimizuje pronikání mezinárodního práva do jinak neporušitelné domény státní suverenity.³⁷ Tyto zločiny totiž porušují dva základní principy mezinárodního společenství jako celku: „mezinárodní mír a bezpečnost“ a „kolektivní svědomí lidstva“. Tyto principy jsou podmínkou členství v mezinárodním společenství a postih jejich porušování tedy ospravedlňuje v této míře zasahování do suverenity.³⁸

KISSINGER, H. (2002). *Potřebuje Amerika zahraniční politiku? Cesta k diplomacii pro 21. století*. 1. vyd. Praha: BB art, s. 222-230. Překlad M. Žantovský.

³¹ KISSINGER, H. (2001). *cit.d.*, s. 87.

³² CASSESE, A. (2009): The Rationale for International Criminal Justice. In: CASSESE, A. (ed.): *The Oxford Companion to International Criminal Justice*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, s. 125.

³³ ROTH, K. (2001). The Case For Universal Jurisdiction. *Foreign Affairs*. Vol. 80, no. 5, September/October, s. 150.

³⁴ JESSBERGER, F. (2009). *cit.d.*, s. 556.

³⁵ Čl. 101 *Úmluvy OSN o mořském právu* (1982).

³⁶ JESSBERGER, F. (2009). *cit.d.*, s. 556, nebo ALVAREZ, J. E. (2009): Alternatives to International Criminal Justice. In: CASSESE, A. (ed.): *The Oxford Companion to International Criminal Justice*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, s. 27.

Např. B. Broomhallovi se v současnosti zdá adekvátní, že už kodifikované zločiny podle mezinárodního práva definují většinu aktů, které by měla zahrnovat definice terorismu.

³⁷ BROOMHALL, B. (2003). *cit.d.*, s. 3.

³⁸ BROOMHALL, B. (2003). *cit.d.*, s. 43-45.

1.4 Výkon univerzální jurisdikce národními soudy

Teoretické možnosti postihu zločinů podle mezinárodního práva na základě principu univerzality nemusí nutně vyvolávat ohlas v praxi. Jen málo zemí je v současnosti ochotno princip univerzální jurisdikce vykonávat.³⁹ Existují státy, jejichž přístup je výjimkou, ovšem buď vzbudil široké spektrum otázek (Španělsko a kauza Pinochet) nebo přímo selhal (Belgie a její zatykač na konžského ministra zahraničních věcí.)

Nejnámější případ výkonu univerzální jurisdikce začal r. 1998, když byl ve Velké Británii během léčebného pobytu zadržen bývalý chilský prezident Augusto Pinochet na základě žádosti španělských úřadů. Pinochet byl španělskými soudy obviněn ze zločinů proti lidskosti spáchaných v období jeho nedemokratické vlády (v l. 1973 až 1990). Rozhodnutí britské Sněmovny lordů ve věci Pinochet 24. 3. 1999 bylo prvním rozsudkem, kdy vnitrostátní soud odmítl poskytnout imunitu bývalé hlavě státu s odůvodněním, že žádná imunita ho nemůže chránit, pokud jde o páchaní takových zločinů.⁴⁰

H. Kissinger, sám bývalý vysoký státní představitel, byl rozhodnutím pobouřen a apeloval, že svět by měl domyslet dopady takovéto procedury. Univerzální jurisdikce podle něj nesmí umožňovat, aby byly právní principy „využívány jako zbraně pro vyřizování politických účtů“⁴¹, k čemuž podle něj v případě Pinochet do jisté míry došlo. Dalším možným a velmi důležitým problémem je pak podle H. Kissingera vztah univerzální jurisdikce k procesům národního usmíření, tedy k situacím, kdy se nové demokratické vlády státu snaží vyrovnávat s temnou minulostí země.⁴² I Chile má právo k národnímu usmíření dospět, a tento argument je stále relevantním.

Pinochetův případ představuje bezesporu jistý milník při prosazování výkonu spravedlnosti, praktickým návodem pro řešení obdobných případů se však prozatím nestal.

S odvoláním na možnost uplatnění univerzální jurisdikce při postihu zločinů podle mezinárodního práva bez ohledu na místo jejich spáchání vydala r. 2000 Belgie zatykač podle belgického zákona na úřadujícího konžského ministra zahraničních věcí **Yerodia**

³⁹ Roli hraje i fakt, že většina států navíc nevykonává jurisdikci nad zločiny představujícími mezinárodní obyčejové právo; obvykle potřebují nařízení zákonem nebo mezinárodní smlouvou. Viz CASSESE, A. (2009). *cit. d.*, s. 126.

⁴⁰ BROOMHALL, B. (2003). *cit. d.*, s. 131. Právní zakotvení a pojem „imunita“ viz např. BROOMHALL, B. (2003). *cit. d.*, s. 129-130, případ Pinochet tamtéž s. 131-146.

⁴¹ KISSINGER, H. (2001). *cit. d.*, s. 88.

⁴² KISSINGER, H. (2001). *cit. d.*, s. 90.

Ndombasiho. Byl obviněn z porušení *Ženevských úmluv* (1949), *Dodatkových protokolů* (1977) i zločinů proti lidskosti.⁴³ Kongo odmítlo tento zatykač z důvodu porušení jurisdikční imunity svého ministra a Mezinárodní soudní dvůr, řešící tento spor (Kongo v. Belgie)⁴⁴, přikázalo r. 2002 Belgii zatykač zrušit. Mezinárodní soudní dvůr dal přednost imunitě státního orgánu pro mezinárodní styky s tím, že je nutné „rozlišovat pravidla o jurisdikci národních soudů od pravidel o jurisdikčních imunitách podle obyčejového mezinárodního práva.“⁴⁵

P. Sands vzhledem k rozdílným rozsudkům ve výše nastíněných kauzách upozorňuje, že roli hrál nejen rozdíl v postavení obžalovaných, tj. rozdíl mezi bývalými a úřadujícími představiteli státu, ale také mezi dvěma soupeřícími vizemi mezinárodního práva.⁴⁶ Může se zdát, že Mezinárodní soudní dvůr navrhl limitovanější roli národním soudům, zatímco stíhání vrcholných státních představitelů ponechal pouze soudům mezinárodním.⁴⁷

Univerzální jurisdikce byla a bude náchylná k politice a tudíž i zdrojem rozsudků, které budou vytvářet napětí.⁴⁸ Proto je důležité vědomí jejích limitů i dalších možných řešení výkonů mezinárodní spravedlnosti.

1.5 Limity univerzální jurisdikce a možnosti mezinárodního soudnictví

90. léta 20. století se nesla ve znamení kladného postoje akademiků k univerzální jurisdikci. Tento postoj mohl být podporován rostoucím hnutím za lidská práva i rychlým rozvojem mezinárodního trestního práva.⁴⁹ Ovšem v současnosti převládá rezervovanější pozice, neboť je třeba nejen přesněji klasifikovat zločiny spadající pod výkon univerzální jurisdikce, ale také stanovit jasná pravidla a limity jejího výkonu.

Nejen H. Kissinger se obává, že pokud zůstane rozhodování o univerzální jurisdikci na soudcích zastupujících cizí země, může zde vzniknout široký prostor pro libovůli.⁵⁰ Je tedy

⁴³ <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&k=36&case=121&code=cobe&p3=6> Webové stránky Mezinárodního soudního dvora, Press releases týkající se tohoto sporu (Dem. Republic of the Congo v. Belgium).

⁴⁴ Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium).

⁴⁵ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. (2008). *cit. d.*, s. 778. Tomuto sporu se blíže věnují strany 778-779.

⁴⁶ SANDS, P. (2005). After Pinochet. The role of national courts. In: SANDS, P. (ed.) *From Nuremberg to The Hague. The Future of International Criminal Justice*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 103.

⁴⁷ SANDS, P. (2005). *cit. d.*, s. 104.

⁴⁸ BROOMHALL, B. (2003). *cit. d.*, s. 127.

⁴⁹ JESSBERGER, F. (2009). *cit. d.*, s. 555.

⁵⁰ KISSINGER, H. (2001). *cit. d.*, s. 92.

nutné zodpovědět řadu otázek. „*Jaké právní normy se budou používat? Jaká důkazní pravidla? Jaká práva budou mít obžalovaní?*“⁵¹

Je nezbytné, aby národní trestní soudy jednající na základě principu univerzality dodržovaly mezinárodně uznané minimální procedurální standardy. Jedině důsledné uplatňování předem stanovených pravidel může zajistit legální jistotu, garantovat spravedlivý proces obviněným a zabránit zneužití univerzální jurisdikce pro politické cíle. Také se jeví jako potřebné, aby zločiny podřízené univerzální jurisdikci skutečně představovaly zločiny proti základním zájmům mezinárodního společenství jako celku. Stále však bude vyvstávat další Kissingerova otázka: „*Jak taková stíhání ovlivní jiné zásadní cíle a zájmy zahraniční politiky?*“⁵²

Lze tedy souhlasit s B. Broomhallem, který i v případě návratu optimistických trendů k otázce výkonu univerzální jurisdikce upozorňuje, že se univerzální jurisdikce nemůže stát spolehlivým pilířem mezinárodní vlády práva, dokud budou vyvstávat takové potíže.⁵³

F. Jessberger však upozorňuje, že ačkoli je výkon univerzální jurisdikce nákladný, časově náročný a často politicky citlivý, v patřičných případech by státy měly být povzbuzeny k jejímu výkonu.⁵⁴ A to v situacích, kdy bude univerzální jurisdikce chápána jako určitý nouzový mechanismus aktivovaný pouze tehdy, když nebude žádná primární jurisdikce ochotná či schopná skutečně stíhat spáchaný zločin.⁵⁵

Protože národní soudy představující primární jurisdikce mnohde selhávají ve svých pokusech předvést k soudu domnělé pachatele mezinárodních zločinů, je třeba hledat ještě další alternativy výkonu spravedlnosti. Jako vhodný i efektivní způsob stíhání těchto zločinů se mj. A. Cassesemu a P. Šturmovi jeví jejich postih před kompetentním mezinárodním soudem.

A. Cassese uvádí řadu důvodů, proč je vhodné využívat při postihu zločinů podle mezinárodního práva právě instituce mezinárodního soudnictví: Mezinárodní soudy mohou být objektivnější než vnitrostátní soudy, protože se sestávají ze soudců bez spojitosti se zemí zločinu, kdy mezinárodní soudci také mohou lépe ignorovat tlak místního veřejného mínění či médií. Tito soudci jsou vybráni pro jejich kompetenci v oblasti humanitárního a mezinárodního trestního práva (mají tedy lepší přehled o souzených činech než soudci běžně

⁵¹ KISSINGER, H. (2001). *cit.d.*, s. 88. Citován překlad M. Žantovského, in: KISSINGER, H. (2002). *Potřebuje Amerika zahraniční politiku*, s. 224.

⁵² *Tamtéž.*

⁵³ BROOMHALL, B. (2003). *cit. d.*, s. 105.

⁵⁴ JESSBERGER, F. (2009). *cit.d.*, s. 557.

⁵⁵ *Tamtéž.* Jessberger míní subsidiární univerzální jurisdikci.

posuzující čistě vnitrostátní trestné činy, např. loupeže). Mezinárodní soudy jsou čitelnější a transparentnější. A v neposlední řadě soudí zločiny proti mezinárodnímu právu – tedy proti univerzálním hodnotám – kdy má celá mezinárodní komunita právo se k těmto zločinům vyjádřit.⁵⁶

Z celé řady výše nastíněných argumentů vyplývá, že se mezinárodní společenství neshodne na jednotné podpoře uplatňování univerzální jurisdikce národními soudy. Obecně lépe přijímanou možností je, pokud státy postupují při stíhání zločinů podle mezinárodního práva koordinovaně. A to prostřednictvím institucí mezinárodního trestního soudnictví, o jejichž vývoji je pojednáno v 2. kapitole.

⁵⁶ CASSESE, A. (2009). *cit.d.*, s. 127.

2. Vývoj institucí mezinárodního trestního soudnictví

2.1 Historie mezinárodního trestního soudnictví

Snahy o trestání hrubých porušení základních lidských práv – zločinů proti mezinárodnímu právu – mají již poměrně dlouhou historii. P. Šturma proto 20. století hodnotí jako „*epochu pokusů o vytvoření mezinárodního trestního soudnictví*.“⁵⁷

Zpočátku však chybělo i samotné přesné vymezení mezinárodně-protiprávních činů. První pokus o zřízení mezinárodního tribunálu, který by po skončení 1. světové války stíhal německé důstojníky i bývalého císaře Viléma II.⁵⁸, představovala *Versailleská mírová smlouva* (1919). Příslušná ustanovení smlouvy však nebyla provedena, a k soudu s císařem nedošlo, protože mu Nizozemsko poskytlo azyl a odmítlo ho vydat.⁵⁹

Během následujících desetiletí pak vzniklo více návrhů na zřízení mezinárodního trestního soudu, ale iniciativy nevládních organizací nevyústily v žádný oficiální dokument. Pouze projekt profesora V. Pelly ovlivnil *Úmluvu o předcházení a potlačování terorismu* (1937), vypracovanou v rámci Společnosti národů, a spjatou s dodatkovou *Úmluvou o zřízení mezinárodního trestního soudu*, který měl soudit pachatele teroristických činů. Úmluvy ovšem nezískaly potřebný počet ratifikací a nevstoupily v platnost.

Úspěšně se konstituovaly až po 2. světové válce dva dočasné *ad hoc* zřízené mezinárodní vojenské tribunály, Norimberský a Tokijský (1945 a 1946). Již v kapitole 1.2 bylo pojednáno o Norimberských principech a stíhaných zločinech.

Tribunály předznamenalý budoucí vývoj mezinárodního trestního práva, zásady obsažené v jejich statutech a rozsudcích obohatily katalog zločinů, a o zakotvený princip individuální trestní odpovědnosti se mohly opřít následující trestní tribunály. Zároveň však tyto *ad hoc* ustavené poválečné orgány využívaly prvky tradičního mezinárodního práva válečného, kdy

⁵⁷ ŠTURMA, P. (2004). *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, s. 2.

MALENOVSKÝ, J. (2008). Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště právu českému. Vyd. 5. Brno: Doplněk, na s. 276 uvádí, že myšlenka mezinárodního trestního soudnictví se prodrala na povrch již s první kodifikací pravidel humanitárního práva (o osudu raněných a nemocných v polních armádách – 1864) a umocnila ji hrůza následujících válek.

⁵⁸ Důvodem potrestání měla být „těžká urážka mezinárodní morálky a posvátné autority smluv“ (čl. 227 Versailleské mírové smlouvy) a také porušení válečného práva (čl. 228). Viz např. ŠTURMA, P. (2003). *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy*, kapitola Trestání zločinů podle mezinárodního práva, s. 83. Nebo také ŠTURMA, P. (2004). *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, s. 1-2.

⁵⁹ POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J. (2006). *cit. d.*, s. 481.

okupační mocnosti mohly organizovat trestní soudy, a proto jejich model nebyl nadále aplikovatelný.

V následujících desetiletích v období tzv. studené války se vývoj mezinárodního práva v institucionální oblasti výrazně zpomalil. S ustavením mezinárodního trestního soudu počítaly již *Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia* (1948) a *Mezinárodní úmluva o potlačení a trestání zločinu apartheidu* (1973)⁶⁰, ale až v 90. letech 20. století vznikly dva *ad hoc* tribunály s omezenou časovou i místní působností.

2.2 První generace mezinárodních trestních tribunálů⁶¹

Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY)⁶² zřídila OSN v roce 1993 (rezolucí Rady bezpečnosti OSN č. 827). Impulsem byl konflikt na území bývalé Jugoslávie, který byl v zárodku podceněn mezinárodním společenstvím států, a až po zhlédnutí řady činů, porušujících principy lidskosti i konkrétní pravidla mezinárodního práva, začala být přijímána nová pravidla a vytvářena instituce, která by tyto činy sankcionovala.⁶³ Ke vzniku tribunálu též přispěla dočasná shoda velmocí (stálých členů Rady bezpečnosti OSN), která Radě umožnila právní aktivismus, založený na širším výkladu jejich pravomocí podle Charty OSN.⁶⁴

Po stránce *ratione materiae* (věcné kompetence) je Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii vytvořen k trestání závažných porušení *Ženevských úmluv* z r. 1949, válečných zločinů, genocidia a zločinů proti lidskosti (nikoli tedy zločinů proti míru)⁶⁵, spáchaných na území bývalé Jugoslávie osobou jakéhokoli občanství. Tato porušení jsou časově omezena na zločiny provedené od počátku r. 1991, zatímco nejzazší limit jurisdikce *ratione temporis* nebyl stanoven.

⁶⁰ ŠTURMA, P. (2003). *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy*, s. 85.

⁶¹ Autorka při členění podkapitol 2.2 – 2.5 vychází z aktuální klasifikace in BÍLKOVÁ, V., ŠTURMA, P. (2009). *Konkurující jurisdikce mezinárodních a smíšených trestních tribunálů*. In: ŠTURMA, P. (et al.). *Konkurující jurisdikce mezinárodních rozhodovacích orgánů*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta v nakladatelství Vodnář, s. 23-32.

⁶² Podrobnější informace o ICTY viz např. ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, kapitola 3.1, s. 77-99.

⁶³ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 78.

⁶⁴ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 110. Rada bezpečnosti byla oprávněna učinit v případě ohrožení míru a bezpečnosti opatření podle kapitoly VII. Charty OSN, v tomto případě byl uplatněn čl. 41 Charty.

⁶⁵ MALENOVSKÝ, J. (2008). *cit.d.*, s. 277.

Právní titul vzniku tohoto tribunálu – rezoluce Rady bezpečnosti OSN – byla neúspěšně zpochybnována⁶⁶, tribunál sídlící v Haagu je dosud činný. Statut ICTY je založen na principu konkurenční jurisdikce s prioritou tribunálu, tj. při konkurenční jurisdikci (pravomoci) ICTY a vnitrostátních soudů má přednost jurisdikce mezinárodního tribunálu.⁶⁷

Zároveň však tribunál – na rozdíl od svých poválečných předchůdců – nedisponuje přímou pravomocí na území států, pro které byl zřízen, a proto je v řadě aspektů závislý na spolupráci ze strany států, a to nejen při vydávání ukryvajících se obžalovaných, ale např. i při získávání důkazů.⁶⁸

Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu (ICTR)⁶⁹

ICTR byl zřízen také na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN (č. 995 z roku 1994). Sídlí v tanzánské Arushe a zabývá se zločiny spáchanými ve Rwandě nebo rwandskými občany na území sousedních států pouze v roce 1994 (má tedy výrazně omezenou příslušnost *ratione temporis*).

Statut ICTR je přínosným v oblasti materiálního práva, protože poprvé výslovně označil za zločin podle mezinárodního práva i porušení společného čl. 3 *Ženevských úmluv* (1949) a *Dodatkového protokolu II* (1977). Může tedy trestat zločiny proti lidskosti i v případech, kdy k nim došlo mimo ozbrojený konflikt, a válečné zločiny spáchané nejen během mezinárodního konfliktu, ale i během vnitrostátní, občanské války.⁷⁰

⁶⁶ Odvolací senát ICTY se musel hned v prvním rozhodnutí případu *Tadić* z 2. 10. 1995 vypořádat s námitkami obhajoby proti legalitě svého zřízení a jurisdikci. Viz např. ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 83.

⁶⁷ Osoba, která byla odsouzena mezinárodním tribunálem, již nemůže být postavena před vnitrostátní soud. Osoba souzená či odsouzená vnitrostátním soudem však může být postavena před mezinárodní tribunál. Zásada přednosti jurisdikce mez. tribunálu je důsledkem způsobu svého vzniku – zřídila jej Rada bezpečnosti OSN v rámci svých sankčních pravomocí. Viz MALENOVSKÝ, J. (2008), *cit.d.*, s. 277-278.

⁶⁸ Všechny členské státy OSN jsou povinny spolupracovat s tribunály zřízenými Radou bezpečnosti OSN. Tato povinnost je však v praxi plna otázek a problémů. Viz např. ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 95-99.

⁶⁹ Podrobnější informace o ICTY viz např. ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, kapitola 3.2, s. 99-104.

⁷⁰ MALENOVSKÝ, J. (2008). *cit.d.*, s. 277. Statut ICTR opustil dříve požadovanou souvislost zločinů s ozbrojeným konfliktem (tzv. *war nexus*), a zločiny jako genocidium mohou být spáchané i v době míru. Důležitým byl i rozsudek soudního senátu Tribunálu, týkající se výkladu některých skutkových podstat, ve věci *Akayesu* ze 2. 9. 1998.

V. Bílková a P. Šturma na činnosti ICTR kladně hodnotí (kromě přínosu k rozvoji mezinárodního trestního práva), že projednal a odsoudil velké množství případů a prokázal možnost účinné spolupráce států s tribunálem.⁷¹

Také Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii se může vykázat významným počtem ukončených řízení a uložených trestů.⁷² Ovšem počáteční obtíže činnosti obou tribunálů prokázaly, že i přes deklarovanou povinnost členských států OSN spolupracovat s tribunály, pouze tam, kde panuje dostatečná ochota států ke spolupráci, byla většina obviněných zatčena a předána tribunálu. Např. Srbsko dlouho nezadrželo a nepředalo ICTY řadu klíčových obviněných osob.⁷³

Problémem ICTY nebo ICTR je i nedostatečná kapacita obou mezinárodních tribunálů.⁷⁴ Rada bezpečnosti OSN stanovila jejich časový mandát do konce roku 2010, a i přes dodatečné mimořádné posilování tribunálů soudci, nebude možné odsoudit všechny obžalované.⁷⁵

Jaké jsou tedy možné perspektivy mezinárodního trestního soudnictví? P. Šturma upozorňuje, že mezinárodní trestní tribunály jsou z hlediska časového i z hlediska logiky předchůdci stálého mezinárodního trestního soudu.⁷⁶ Ovšem již v době vyjednávání statutu Mezinárodního trestního soudu (dále jen „Soudu“) bylo třeba řešit řadu již vzniklých závažných porušení mezinárodního práva.⁷⁷ Vzhledem k řadě výhrad, spojených s pravomocemi a činnostmi Soudu, o nichž bude v práci pojednáno níže, i vzhledem k tomu, že nic z právního hlediska nebrání v pokračování zřizování dalších *ad hoc* mezinárodních tribunálů,⁷⁸ bylo po r. 2000 ve světě zřízeno trestních tribunálů několik.⁷⁹

⁷¹ BÍLKOVÁ, V., ŠTURMA, P. (2009). *cit. d.*, s. 23.

⁷² MALENOVSKÝ, J. (2008). *cit.d.*, s. 277.

⁷³ Býv. jugoslávský prezident S. Milošević se r. 2001 vydal dobrovolně ICTY a r. 2006 zemřel ve vazebním středisku v Haagu. R. Karadžić a S. Župljanin byli zatčeni srbskou policií až r. 2008. R. Mladić a G. Hadžić stále tribunálu unikají.

⁷⁴ MALENOVSKÝ, J. (2008). *cit.d.*, s. 278.

⁷⁵ Rezoluce Rady bezpečnosti S/RES/1503 (2003). Do konce r. 2008 bylo třeba ukončit řízení v prvním stupni, do konce r. 2010 řízení o odvolání. Viz i MALENOVSKÝ, J. (2008). *cit.d.*, s. 278. Současné fungování ICTY však vypovídá o prodloužení této lhůty.

⁷⁶ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 104.

⁷⁷ Jurisdikce Mezinárodního trestního soudu nemůže být vykonávána retroaktivně.

⁷⁸ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 105.

⁷⁹ Viz MALENOVSKÝ, J. (2008). *cit.d.*, s. 284-278.

2.3 Druhá generace mezinárodních trestních tribunálů

Speciální soud pro Sierra Leone⁸⁰

Statut Speciálního, či Zvláštního soudu pro Sierra Leone (dále jen „SCSL“), se sídlem na území Sierra Leone, představuje další možnou právní formu zřízení mezinárodního trestního tribunálu. Statut SCSL je založen na smluvní bázi v podobě dvoustranné dohody mezi OSN a vládou Sierra Leone⁸¹, která byla podepsána r. 2002.

Důvody této formy zřízení bývají uváděny dvojí. Za prvé ohled na specifické rysy porušování lidských práv v občanské válce v Sierra Leone, za druhé pak obava z postoje Číny jako stálého člena Rady bezpečnosti OSN. Když byl totiž zřízen r. 1994 Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu, Čínská lidová republika se zdržela hlasování a dala tak najevo příští možný nesouhlas při vytváření dalších *ad hoc* trestních tribunálů.⁸²

Aplikovatelné právo, podle kterého SCSL soudí zločiny, zahrnuje jak zločiny proti lidskosti a porušení společného čl. 3 *Ženevských úmluv* (1949) a *Dodatkového protokolu II* (1977), či jiná Statutem SCSL definovaná závažná porušení mezinárodního humanitárního práva, tak některé závažnější trestné činy podle vnitrostátního práva Sierra Leone. Obdobně složení soudu zahrnuje jak mezinárodní soudce, nominované generálním tajemníkem OSN, tak soudce národní.

Založením tribunálu na smluvní bázi se zabránilo případným námitkám ze strany států o právní čistotě využívání jednostranných právních aktů (závazných rezolucí Rady bezpečnosti) pro zakládání trestních tribunálů.⁸³ V neposlední řadě je pak dvoustranná smlouva států rychleji uvedena v praxi než často dlouhou dobu ratifikované smlouvy mnohostranné.

Podstatnou nevýhodou takovéto dvoustranné smlouvy však je, že nezakládá povinnost pro další státy spolupracovat s takto ustaveným tribunálem. Proto se jeví jako prakticky nezbytné, aby byly i třetí státy zavázány respektovat příslušnost soudu a ochotné vydávat pachatele, často uprchlé mimo zemi, kde zločin spáchali.⁸⁴ Nejprominentnější zločinec stíhaný SCSL,

⁸⁰ Podrobnější informace o Special Court for Sierra Leone (SCSL), výpis příslušnosti *ratione materiae* SCSL aj. viz např. BÍLKOVÁ, V., ŠTURMA, P. (2009). *cit.d.*, s. 24-25; nebo ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 105-110.

⁸¹ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 106.

⁸² ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. (2008). *cit.d.*, s. 782.

⁸³ BÍLKOVÁ, V., ŠTURMA, P. (2009). *cit.d.*, s. 24.

⁸⁴ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. (2008). *cit.d.*, s. 783.

bývalý liberijský prezident Ch. Taylor, mohl být stíhán až po své rezignaci a po dlouhodobém tlaku na vlády Nigérie (kde Taylor pobýval v exilu) a Libérie ze strany USA a Rady bezpečnosti OSN.⁸⁵

Speciální soud pro Sierra Leone je posledním dosud zřízeným mezinárodním trestním tribunálem *ad hoc*, ale vzhledem ke smíšenému charakteru jeho věcné jurisdikce (zahrnující jak zločiny podle mezinárodního práva tak trestné činy podle práva Sierra Leone) i smíšenému složení soudu, je považován zároveň za první z tzv. smíšených tribunálů.⁸⁶

2.4 Třetí generace – smíšené trestní tribunály

V posledních letech došlo k rozmnožení těchto smíšených (či internacionalizovaných) tribunálů.⁸⁷

Tyto tribunály byly ustaveny mezinárodní smlouvou nebo konstituujícím rozhodnutím mezinárodního orgánu. Ovšem jejich vznik byl dílem konsenzu mezi OSN a dotýčným státem.⁸⁸ Aplikují jak mezinárodní právo trestní, tak i vnitrostátní trestní právo, a jsou složeny ze soudců zahraničních i národních.

Účast domácích soudců může oslabovat zdání nestrannosti těchto tribunálů,⁸⁹ ovšem jak argumentuje A. Cassese, smíšené trestní tribunály se spíše mohou vyhnout úskalím národní teritoriální jurisdikce, a jejich mezinárodní komponenty posilují nestrannost.⁹⁰

Problémem těchto tribunálů však zůstává, že vzhledem ke způsobu svého založení nemohou nárokovat spolupráci třetích států, i když tam unikly stíhané osoby.

K nejstarším z tzv. smíšených tribunálů patří **Zvláštní panely na Východním Timoru**⁹¹, k jejichž organizaci vydala nařízení Přechodná správa OSN na Východním Timoru roku 2000, a

⁸⁵ Zatykač na Taylora vydal SCSL roku 2003, Taylor byl předán SCSL r. 2006 (a posléze po dohodě převezen do Detenčního střediska Mezinárodního trestního soudu v Haagu.)

⁸⁶ BÍLKOVÁ, V., ŠTURMA, P. (2009). *cit.d.*, s. 25.

⁸⁷ V odborné literatuře je pracováno také s termínem „hybridní“ tribunály (MALENOVSKÝ 2008) nebo „zmezinárodněné“ tribunály (POTOČNÝ, ONDŘEJ 2006), v *angličtině mixed, hybrid* nebo *internacionalized criminal courts (tribunals)*. Tyto tribunály se neřídí pouze mezinárodním právem, ale také vnitrostátním právem.

⁸⁸ MALENOVSKÝ, J. (2008). *cit.d.*, s. 285.

⁸⁹ *Tamtéž*.

⁹⁰ CASSESE, A. (2009). *cit.d.*, s. 127.

⁹¹ Podrobnější informace viz ŠTURMA, P. (2004). *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, s. 5, nebo BÍLKOVÁ, V., ŠTURMA, P. (2009). *cit.d.*, s. 25-26.

kteře jsou složené z východotimorských a mezinárodních soudců. I když jsou začleněny do vnitrostátního soudního systému, díky způsobu zřícení, zmiňovaným soudcům i aplikovanému právu vykazují značný prvek internacionalizace a představují určitý nový model pro novou generaci tribunálů.⁹² Tento model však nemohl zaručit, aby byly indonéské úřady ochotny předávat obviněné.

Mimořádné senáty soudů Kambodže⁹³ byly zříceny zákonem schváleným kambodžským senátem r. 2001 za účelem stíhání zločinů spáchaných v době vlády Rudých Khmerů. Jde v podstatě o vnitrostátní kambodžské soudy s mezinárodními prvky – zahrnují i několik zahraničních soudců, v jejich jurisdikci jsou i trestné činy podle mezinárodního práva. OSN, se kterou vláda Kambodže r. 2003 sjednala dohodu, má přispívat na jejich činnost.

Na území **Kosova**⁹⁴ bylo možné od r. 2000 vytvářeni smíšených senátů, ale přes určitou podobu s modelem na Timoru se jedná v podstatě o vnitrostátní soudy, doplněné mezinárodními soudci.

Zejména k postihu zločinů spáchaných v tzv. bosenské válce (1992-95) i k odlehčení přetíženosti ICTY⁹⁵ byla roku 2005 zřícena **Komora pro válečné zločiny Státního soudu Bosny a Hercegoviny**.⁹⁶ V tomto posledním ze smíšených (či internacionalizovaných) tribunálů⁹⁷ dochází k postupnému snižování počtu mezinárodních soudců a dochází tak k zajímavému procesu re-nacionalizace.⁹⁸

Tento i výše zmíněný tribunál při možném jurisdikčním konfliktu podléhá jurisdikci (*primacy*) Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (ICTY),⁹⁹ nicméně vzhledem k letošnému plánovanému ukončení činnosti ICTY už od roku 2005 dochází k předávání případů ICTY Komoře pro válečné zločiny.

⁹² BÍLKOVÁ, V., ŠTURMA, P. (2009). *cit.d.*, s. 26.

⁹³ Podrobnější informace viz ŠTURMA, P. (2004). *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, s. 6; nebo BÍLKOVÁ, V., ŠTURMA, P. (2009). *cit.d.*, s. 27-28.

⁹⁴ Podrobnější informace viz BÍLKOVÁ, V., ŠTURMA, P. (2009). *cit.d.*, s. 28.

⁹⁵ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. (2008). *cit.d.*, s. 785.

⁹⁶ Podrobnější informace viz BÍLKOVÁ, V., ŠTURMA, P. (2009). *cit.d.*, s. 29-31.

⁹⁷ Zajímavý je zajisté i Irácký zvláštní soud pro zločiny proti lidskosti, o kterém pojednává ŠTURMA, P. (2004). *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, s. 8-9, ale ten bývá podle P. Šturmy klasifikován spíše jako součást vnitrostátního soudního systému s omezenou internacionalizací.

⁹⁸ BÍLKOVÁ, V., ŠTURMA, P. (2009). *cit.d.*, s. 29.

⁹⁹ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. (2008). *cit.d.*, s. 785. Viz rezoluce Rady bezpečnosti S/RES/1503 (2003).

2.5 Čtvrtá generace – Zvláštní tribunál pro Libanon¹⁰⁰

Tento nejnovější mezinárodní trestní tribunál *ad hoc* vznikl na základě Rezoluce Rady bezpečnosti OSN 1757 (2007) s připojenou Dohodou mezi OSN a Libanonskou republikou o zřízení Zvláštního tribunálu pro Libanon. 3. dokumentem je přiložený Statut tohoto tribunálu. Tento tribunál vykazuje řadu rysů předchozích smíšených tribunálů, ale je jedinečný tím, že se jedná o zvláštní orgán na jedno použití. Jeho cílem není postih zločinů podle mezinárodního práva, nýbrž pachatelů konkrétního teroristického útoku na bývalého libanonského premiéra R. Haririho z roku 2005. Důvody tohoto řešení je podle P. Šturmy třeba hledat v politické sféře.¹⁰¹

Za těchto okolností je logické klást si otázku po směřování budoucího vývoje mezinárodních trestních tribunálů a po možných kladech a záporech vytváření i fungování jejich „novějších generací“.

J. Malenovský shrnuje, že existence smíšených tribunálů způsobuje např. fragmentaci výkonu mezinárodní trestní spravedlnosti, ale jejich zřízení bylo nezbytností vzhledem k faktu, že jurisdikce (i již ratifikovaného) stálého Mezinárodního trestního soudu nelze vykonávat retroaktivně. Aby byl možný postih řady pachatelů zločinů podle mezinárodního práva, i když na něm mělo zájem mezinárodní společenství, bylo nutné zřídit tyto nákladné *ad hoc* tribunály.¹⁰²

M. Potočný a J. Ondřej k důvodům vytváření smíšených trestních tribunálů dodávají, že tribunály mohou přispět k budování míru na území po rozsáhlém páchání zločinů za zvláštní situace a že viditelné procesy konané v místě zločinu mohou přispět k procesu postupného usmíření.¹⁰³ Uznávají také ryze praktické, ovšem často velmi podstatné faktory: nedostatečnou politickou vůli i neochotu velmocí poskytnout nezbytné prostředky.¹⁰⁴

V současnosti existuje smíšených tribunálů několik a (vzhledem i k možnému vzniku dalších) dochází k jevu nazývanému zmnožení, pluralita či proliferační mezinárodních trestních

¹⁰⁰ Podrobnější informace viz BÍLKOVÁ, V., ŠTURMA, P. (2009). *cit.d.*, s. 31-32; nebo ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. (2008). *cit.d.*, s. 786.

¹⁰¹ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. (2008). *cit.d.*, s. 786.

¹⁰² MALENOVSKÝ, J. (2008), *cit.d.*, s. 287.

¹⁰³ POTOČNÝ, O., ONDŘEJ, J. (2006). *cit.d.*, s. 490.

¹⁰⁴ *Tamtéž.*

tribunálů.¹⁰⁵ V. Bílková a P. Šturma se v této souvislosti věnují možnému problematickému soužití *ad hoc* tribunálů s Mezinárodním trestním soudem, kdy by mohla hrozit konkurence jejich jurisdikcí (jak upozorňuje mj. J. Malenovský).¹⁰⁶ Uznávají, že jurisdikční konflikt by teoreticky mohl nastat, ale byl by ve většině případů snadno řešitelný.¹⁰⁷

K otázce, zda je vhodnější podpora již fungujícího stálého Mezinárodního trestního soudu, či zda mají budoucnost četné *ad hoc* mezinárodní trestní tribunály, případně za jakých okolností, se vrátí konec této práce.

2.6 Vyjednávání Statutu Mezinárodního trestního soudu

Změna politické situace na konci 80. let 20. století po desetiletích přinesla podmínky k možné realizaci teoretické myšlenky mezinárodního trestního soudu. Valné shromáždění OSN svými rezolucemi již v letech 1990 a 1991¹⁰⁸ vyzvalo kodifikační orgán OSN, Komisi pro mezinárodní právo, aby se zabýval analýzou problematiky mezinárodní trestní jurisdikce. A to nejen v podobě práce na již zmíněném Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva, ale také rozbohem možností vytvoření mezinárodního trestního soudu.

Zatímco byly zřizovány první mezinárodní trestní tribunály *ad hoc*, Komise pro mezinárodní právo přijala r. 1994 první návrh statutu stálého mezinárodního soudu. Soudu, který by nemusel čelit kritice, že jako orgán *ad hoc* představuje proto pouze selektivní spravedlnost.¹⁰⁹ Soudu, který by byl univerzální a ustanovený již před spácháním činů, které by mohl postihovat, soudu s vypracovaným statutem a procedurálními pravidly.¹¹⁰

¹⁰⁵ BÍLKOVÁ, V., ŠTURMA, P. (2009). *cit.d.*, s. 22.

¹⁰⁶ *Tamtéž*. Tato problematika viz 2. kapitola Konkuruující jurisdikce mezinárodních a smíšených trestních tribunálů, s. 22-38.

¹⁰⁷ V některých případech jurisdikční konflikt vůbec nehrozí; teoretický, snadno řešitelný (na základě principu komplementarity ve vztahu mezi Mezinárodním trestním soudem a smíšenými tribunály-součástmi vnitrostátního soudního systému) by byl konflikt s Východotimorským, Kosovským či Bosenským tribunálem; nejsložitější by mohla být situace mezi MTS a ICTY či SCSL, což ale neznamená, že bude docházet k jurisdikčním konfliktům. BÍLKOVÁ, V., ŠTURMA, P. (2009). *cit.d.*, s. 36.

¹⁰⁸ Rezoluce 45/41 (28. 11. 1990) a 46/54 (9. 12. 1991). Podrobnější informace viz ŠTURMA, P. (2004). *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, s. 9-11.

¹⁰⁹ CASSESE, A. (2009). *cit.d.*, s. 129.

¹¹⁰ *Tamtéž*.

Valné shromáždění OSN zřídilo nejprve *ad hoc* výbor a posléze r. 1996 Přípravný výbor, tzv. *PrepCom*,¹¹¹ jehož úkolem bylo vytvořit všeobecně přijatelný návrh textu statutu. Ovšem protože již v rámci *PrepCom* se projevíly značně odlišné postoje států k řadě ustanovení, byl návrh statutu vypracován v několika variantách.

Ve dnech 15. června až 17. srpna 1998 probíhala v Římě diplomatická konference zplnomocněných zástupců ke zřízení Mezinárodního trestního soudu, svolaná Valným shromážděním OSN. Ačkoli se téměř žádná vláda nestavěla oficiálně proti ustavení takového soudu,¹¹² vyjednávání o konkrétní konečné podobě statutu nebylo vůbec jednoduché.

Jádrem sporů byly zejména otázky šíře jurisdikce soudu, postavení a pravomoci nezávislého žalobce a možnost soudu zahájit řízení z vlastní iniciativy. Jinak řečeno spor o to, zda bude Mezinárodní trestní soud efektivní a nezávislý orgán s reálnými pravomocemi, či zda půjde o orgán podléhající široké kontrole ze strany Rady bezpečnosti OSN a v mnohém závislý na vůli států. Spor o tyto otázky se táhne jako červená nit od samotného počátku vyjednávání až po nejaktuálnější praktické problémy fungování Mezinárodního trestního soudu. Obdobné politické tlaky totiž stále působí, i když přijatá podoba Římského statutu mnohé teoreticky dořešila a kodifikovala.

Již během vyjednávání statutu se vytvořily dvě konkurenční skupiny států. Většina států Evropské unie, střední a východní Evropy včetně České republiky, i s několika dalšími státy (tzv. podobně smýšlející státy, *like-minded states*) prosazovala co největší nezávislost soudu. Oproti nim stáli členové Rady bezpečnosti OSN (s výjimkou Velké Británie) a většina arabských států, kteří žádali silné pravomoci a kontrolu Rady bezpečnosti.

Všeobecně přijatelného znění se nepodařilo dosáhnout, a proto bylo 17. 7. 1998 o textu statutu hlasováno. 120 států se vyslovilo pro „nezávislejší verzi“ návrhu statutu,¹¹³ 7 států bylo proti (mj. USA a Čína) a 21 států se zdrželo hlasování. Tím byl Statut Mezinárodního trestního soudu (dále jen „Statut“ či „Římský statut“) přijat jako mnohostranná smlouva otevřená k podpisu všem zúčastněným státům.

¹¹¹ *Preparatory Committee*

¹¹² Což podle P. Šturmy představuje velký úspěch mezinárodního veřejného mínění.

¹¹³ O konkrétních problematických bodech Statutu bude pojednáno níže.

Přestože v souladu s čl. 126 Statutu bylo ke vstupu v platnost třeba vysoký počet 60 ratifikací, proběhly první ratifikační procesy neobvykle rychle¹¹⁴ a dne 1. 7. 2002 vstoupil Římský statut Mezinárodního trestního soudu v platnost.

V září 2002 došlo k prvnímu zasedání Shromáždění smluvních stran (speciálního mezistátního orgánu ustaveného na základě Statutu), na němž byly přijaty dva důležité prováděcí dokumenty. Jsou jimi tzv. Znaky skutkových podstat zločinů (*Elements of Crimes*), konkretizující Soudem aplikovatelné materiální právo, a dále Procesní a důkazní řád (*Rules of Procedure and Evidence*), doplňující a upřesňující procesní ustanovení Statutu. Rovněž byl schválen rozpočet soudu, Počátkem roku 2003 bylo zvoleno prvních 18 soudců a následně také hlavní žalobce (prokurátor)¹¹⁵ Soudu, Argentinec Luis Moreno-Ocampo.

¹¹⁴ MALENOVSKÝ, J. (2008). *cit.d.*, s. 278-279. 11. 4. 2002 byly v sídle OSN v New Yorku uloženy ratifikační listiny 10 států a dosažen celkový počet 66 ratifikací.

¹¹⁵ Originální anglický termín je „The Prosecutor“. Oficiální český překlad používá termín „žalobce“; P. Šturma termín „prokurátor“.

3. Mezinárodní trestní soud a jeho Statut

3.1 Charakter Mezinárodního trestního soudu

Mezinárodní trestní soud je stálá mezinárodní soudní instituce, která byla zřízena rozsáhlou mnohostrannou mezinárodní smlouvou, výše zmiňovaným Římským statutem. Tato smluvně právní forma vyžaduje zdlouhavé procedury podpisu a následné ratifikace smluvními stranami, to se však jeví jako potřebné vzhledem k charakteru této instituce,¹¹⁶ která podle čl. 4 Statutu disponuje mezinárodně právní subjektivitou. Vystupuje tedy jako samostatný subjekt mezinárodního práva.¹¹⁷ I když jeho vznik byl iniciován Valným shromážděním OSN, není orgánem Organizace spojených národů (má s ní ovšem dohodu o úpravě vzájemných vztahů).¹¹⁸ Sídlí v nizozemském Haagu.

Podle názoru autorky lze zcela souhlasit s P. Šturmou, který tvrdí, že obsah Statutu byl již přiblížen českému čtenáři v nejedné publikaci,¹¹⁹ proto se tato práce snaží věnovat především nastínění nejdůležitějších znaků Soudu, s následným rozbořením nejdiskutovanějších a politicky citlivých článků Statutu.

Římský statut čítá 128 článků, rozdělených do 13 částí. Jak definuje jeho čl. 1, Soud je „oprávněn vykonávat jurisdikci vůči osobám pro nejzávažnější zločiny, kterými je dotčeno mezinárodní společenství jako celek a které jsou uvedeny v tomto Statutu, a bude mít komplementární úlohu vůči národním trestním jurisdikcím.“¹²⁰

Soud stíhá pachatele pouze omezeného okruhu těch nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva, jmenovitě zločinu genocidy, zločinů proti lidskosti, válečných zločinů a – s výhradou přijetí definice¹²¹ – zločinu agrese. Funguje na principu individuální trestní odpovědnosti, stíhá jednotlivce, nikoli státy. Statut platí pro všechny bez rozdílu, nikdo není chráněn imunitou, a trestní odpovědnosti nezbavuje ani spáchání zločinu na základě rozkazu.¹²² Z časového hlediska je vyloučena retroaktivita, pravomoc Soudu se tedy může

¹¹⁶ ŠTURMA, P. (2004). *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, s. 10.

¹¹⁷ Má rovněž takovou právní způsobilost, která může být potřebná k výkonu svých funkcí a plnění svých cílů. Viz *Římský statut Mezinárodního trestního soudu*, čl. 4.

¹¹⁸ R. 2004 byla sjednána Relationship Agreement Between the UN and ICC. Nejedná se však o běžnou dohodu o „přidružení“.

¹¹⁹ ŠTURMA, P. (2004). *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, s. 12.

¹²⁰ *Římský statut Mezinárodního trestního soudu*, čl. 1.

¹²¹ O této problematice bude pojednáno v kapitole 3.2.

¹²² Viz čl. 27-33 Statutu.

vztahovat pouze na zločiny spáchané po vstupu Římského statutu v platnost, tj. po 1. červenci 2002.

Na rozdíl od trestních tribunálů zřízených Radou bezpečnosti OSN *ad hoc*¹²³ je Statut mnohostrannou smlouvou, snažící se sladit rozdílné zájmy, a nezávislost Soudu s vlivem států i Rady bezpečnosti OSN.¹²⁴ Proto je jurisdikce Soudu *komplementární*, tj. doplňková ve vztahu k národním jurisdikcím, nikoli přednostní.

Princip komplementarity vůči jurisdikci národních soudů za prvé znamená, že k výkonu jurisdikce Soudu je třeba, aby příslušný stát dal k výkonu jurisdikce Soudu souhlas. Tj. aby tento stát ratifikoval Statut nebo alespoň souhlasil s výkonem jurisdikce Soudu v konkrétním případě, a aby se jednalo o stát, na jehož území byl zločin spáchan, nebo jehož občanem je obviněný.¹²⁵

Zároveň je stíhání před Mezinárodním trestním soudem podle čl. 17 Statutu přípustné pouze tehdy, pokud stát, do jehož jurisdikce věc spadá, je neochoten či neschopen vést vyšetřování nebo stíhání zločinu. Soud má tehdy vzhledem ke komplementární jurisdikci slabší postavení než tribunály OSN a hlavní odpovědnost za stíhání zločinů zůstává v kompetenci jednotlivých států.¹²⁶

Širší pravomoci tribunálů *ad hoc* a Soudu se částečně blíží pouze v případě, jestliže podle čl. 13 písm. b) Statutu podnět ke stíhání zločinu poskytne Rada bezpečnosti OSN. Za této okolnosti není třeba, aby stát s uplatňováním jurisdikce Soudu nějakým způsobem vyslovil souhlas. Rada bezpečnosti tedy i v rámci fungování Soudu představuje v jistých ohledech privilegovaný subjekt, o čemž bude pojednáno níže.

Na závěr charakteristiky lze shrnout, že Statut Mezinárodního trestního soudu představuje nesporný přínos pro rozvoj procesní části mezinárodního trestního práva a důležitý pramen materiálních norem.¹²⁷ Ovšem ani pokračující institucionalizace mezinárodního práva nemůže obcházet suverenitu států (mj. s jejich nárokem na výkon jurisdikce.) Základním rysem

¹²³ Míněna je první generace těchto tribunálů, tj. ICTY a ICTR.

¹²⁴ ŠTURMA, P. (2004). *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, s. 13.

¹²⁵ Např. USA na Římské konferenci neúspěšně prosazovaly kumulaci obou podmínek.

¹²⁶ ŠTURMA, P. (2004). *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, s. 13.

¹²⁷ ŠTURMA, P. (2004). *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, s. 12-14.

Římského statutu je tedy určité balancování mezi potřebou důvěryhodného systému trestního soudnictví a úsilím získat širokou podporu států pro Mezinárodní trestní soud.¹²⁸

3.2 Zločiny spadající do jurisdikce Soudu

Věcná jurisdikce Soudu je podle čl. 5 Statutu omezena na: a) zločin genocidy; b) zločin proti lidskosti; c) válečné zločiny; d) zločin agrese. Soud se tedy zabývá pouze úzkým okruhem zločinů, které jeho Statut v následujících člancích přesně definuje. P. Šturma upozorňuje, že je to poprvé, kdy byly takto podrobně definovány skutkové podstaty zločinů podle mezinárodního práva.¹²⁹

Čl. 6 Statutu **genocidou** rozumí kterýkoli z pěti uvedených činů *spáchaný v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou*.¹³⁰ Výčet zahrnuje usmrcení příslušníků takové skupiny, přes způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny, až po násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné.¹³¹ Protože tato definice byla převzata z čl. 2 *Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia* (1948), byla přijata prakticky bez diskusí.

Čl. 7 Statutu je významný svým širokým pojetím **zločinů proti lidskosti**.¹³² Uvádí jedenáct skutkových podstat, tedy výrazně více, než poválečné dokumenty. Statut potvrdil, že vražda, vyhlazování, zotročování, deportace obyvatelstva, mučení, znásilnění a další z uvedených činů nemusí být spáchaný během ozbrojeného konfliktu (tzv. war nexus). Článek 7 Statutu by se tedy mohl vztahovat i na takové případy, jako byl v minulosti např. režim A. Pinocheta v Chile.¹³³ Zločin však musí být *spáchaný v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku zaměřeného proti civilnímu obyvatelstvu při vědomí existence takového útoku*.¹³⁴ Musí jít o páchání uvedených činů v souladu s politickou linií státu nebo organizace.¹³⁵ Právě tímto

¹²⁸ BROOMHALL, B. (2003). *cit.d.*, s. 4.

¹²⁹ ŠTURMA, P. (2004). *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, s. 14.

¹³⁰ *Římský statut Mezinárodního trestního soudu*, čl. 6.

¹³¹ Podrobný rozbor a komentář viz ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 129; nebo SCHABAS, W. (2004). *An introduction to the international criminal court*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, s. 36-40.

¹³² Podrobný rozbor a komentář viz ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 132-137; nebo SCHABAS, W. (2004). *cit. d.*, s. 41-50.

¹³³ POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J. (2006). *cit. d.*, s. 485.

¹³⁴ *Římský statut Mezinárodního trestního soudu*, čl. 7.

¹³⁵ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 135.

„politickým“ prvkem se zločiny stíhané Statutem vymezují proti běžným kriminálním trestným činům (loupežným vraždám apod.)

Ještě komplexnější je čl. 8 Statutu, **válečné zločiny**.¹³⁶ Zahrnuje jednak závažná porušení *Ženevských úmluv* (1949), jednak jiná závažná porušení zákonů a obyčejů, aplikovatelných v mezinárodním ozbrojeném konfliktu. Dále se však také vztahuje i na vnitřní ozbrojené konflikty, konkrétně na závažná porušení článku 3 společného *Ženevským úmluvám* (1949) a i na jiná závažná porušení zákonů a obyčejů, platných pro tento typ konfliktů.¹³⁷

Výše jmenované skutkové podstaty zločinů podle mezinárodního práva podle čl. 5 Statutu spadají pod jurisdikci Soudu. Přesněji ve vztahu k těmto zločinům Soud disponuje obligatorní či automatickou pravomocí.¹³⁸ Není bez zajímavosti, že návrhy Statutu podporované USA, Francií, Ruskem a Čínou počítaly s automatickou jurisdikcí pouze pro zločin genocidy a pro ostatní skutkové podstaty plánovaly systém fakultativních opčních prohlášení (na jejichž základě by smluvní státy mohly za sebe uznat či naopak vyloučit jurisdikci Soudu k jednotlivým zločinům.)¹³⁹ Tento návrh by velmi podstatně omezil potřebnou efektivitu Soudu, nakonec však byl většinou delegací odmítnut.¹⁴⁰ Přesto zůstává připomínkou návrhu článek 124 Statutu, přechodné ustanovení o tom, že stát může, *jakmile se stane smluvní stranou tohoto Statutu, prohlásit, že po dobu sedmi let od vstupu Statutu v platnost pro dotčený stát nepřijímá jurisdikci Soudu vůči kategorii zločinů uvedené v čl. 8 v případech, kdy byl zločin domněle spáchán jeho státními občany či na jeho území*.¹⁴¹

Toto ustanovení přezkoumá Revizní konference, svolaná podle čl. 123 Statutu, 31. května až 11. června 2010 do ugandské Kampaly.¹⁴²

V této kapitole, pojednávající o zločinech spadajících do jurisdikce Soudu, byla zatím záměrně ponechána stranou skutková podstata zločinu agrese. **Zločin agrese** je výše uveden

¹³⁶ Podrobný rozbor a komentář viz ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 137-140; nebo SCHABAS, W. (2004). *cit. d.*, s. 51-66.

¹³⁷ ŠTURMA, P. (2004). *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, s. 14.

¹³⁸ „*Inherent jurisdiction*.“ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 119.

¹³⁹ *Tamtéž*.

¹⁴⁰ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 120.

¹⁴¹ *Římský statut Mezinárodního trestního soudu*, čl. 124.

¹⁴² Kromě revize čl. 124 Statutu bude projednáván i návrh na rozšíření zákazu používání některých druhů zbraní a střel v nemezinárodních ozbrojených konfliktech, tj. doplněk čl. 8, odst. 2 (e), a definice zločinu agrese. Viz webové stránky Mezinárodního trestního soudu (MTS): *Rome Statute amendment proposals*. Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/Menu/ASP/ReviewConference/Rome+Statute+amendment+proposals.htm> [citováno 12. 5. 2010].

mezi nejzávažnějšími zločiny v čl. 5 odst. 1 písm. d) Statutu, přičemž v odstavci 2 téhož článku je uvedeno, že příslušnost Soudu vůči tomuto zločinu je suspendována až do doby, kdy zmiňovaná Revizní konference přijme definici tohoto zločinu a také stanoví podmínky, za nichž může Soud vykonávat jurisdikci ve vztahu k tomuto zločinu.¹⁴³

Třebaže je agrese vnímána jako mimořádně závažný zločin a ve Statutu Norimberského tribunálu byly zločiny proti míru postaveny na první místo [čl. 6 písm. a)], definici agrese obsahuje příloha rezoluce VS OSN 3314 (XXIX) ze 14. 12. 1974.¹⁴⁴ Tato definice je však problematická. O tom, zda určitý čin je, nebo není agresí, rozhoduje výlučně Rada bezpečnosti OSN podle kapitoly VII Charty OSN, a přitom Rada bezpečnosti představuje politický orgán, nikoliv orgán se soudní pravomocí.¹⁴⁵ Kromě obsahových nedostatků této definice je dále otázkou její právní závaznost.

Mimo formulování definice samotné čeká Revizní konferenci těžký úkol vymezení případné jurisdikce Soudu a role Rady bezpečnosti (bude-li rozhodování Soudu o spáchání zločinu agrese nezávislé, nebo podmíněné předchozím rozhodnutím Rady bezpečnosti.)¹⁴⁶

Kritikové Mezinárodního trestního soudu, jako např. H. Kissinger, mimo jiné s oblibou tvrdili, že zločiny zde popisované jsou vágní – a tudíž náchylné ke „zpolitizovanému užívání“.¹⁴⁷ Ovšem až na výše zmíněný případ zločinu agrese panuje u právních kapacit shoda, že definice zločinů ve Statutu jsou podrobné.¹⁴⁸ Navíc nejde o jediný zdroj aplikovatelného práva. Dále podle čl. 21 Statutu následuje ucelená hierarchie pramenů, kde na prvním místě stojí vedle Statutu tzv. Znaky skutkových podstat zločinů (*Elements of Crimes*) a Procesní a důkazní řád (*Rules of Procedure and Evidence*).¹⁴⁹

¹⁴³ Římský statut Mezinárodního trestního soudu, čl. 5, odst. 2.

¹⁴⁴ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 120-121.

¹⁴⁵ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 122.

¹⁴⁶ Detailně k této problematice a možnostem ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 120-126. P. Šturma se domnívá, že v dohledné době nebude vzhledem k řadě obtížných otázek agrese (či pod jiným názvem „zločin proti míru“) mezi zločiny, nad nimiž bude mít MTS věcnou příslušnost.

¹⁴⁷ KISSINGER, H. (2001). *cit.d.*, s. 92. V dalším čísle *Foreign Affairs* mu P. Roth oponuje.

¹⁴⁸ V. Bílková, Č. Čepelka, J. Malenovský, P. Šturma aj.

¹⁴⁹ Druhé a další místo hierarchie pramenů viz článek 21 Statutu nebo ŠTURMA, P. (2004). *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, s. 14.

Elements of Crimes provádí detailní vysvětlení jednotlivých pojmů obsažených v Římském statutu a Soud jimi má omezený prostor pro další interpretaci. Riziko, že by Soud mohl zločiny vykládat nadměrně široce, je velmi malé.¹⁵⁰

Zajímavá na *Elements of Crimes* byla jejich příprava, na které se podílela velká část mezinárodního společenství (bez ohledu na fakt, zda byl stát smluvní stranou Statutu). Z tohoto pohledu tedy mohou být nahlíženy jako užitečný klíč k *opinio juris* států.¹⁵¹

3.3 Zločiny, na které se jurisdikce Soudu nevztahuje

Původní návrh Statutu, vypracovaný Komisí pro mezinárodní právo, obsahoval též řadu **tzv. smluvních zločinů**, závažných trestných činů s mezinárodním rozměrem, které vyžadují mezinárodní spolupráci států při jejich postihu, ale nenaplnují podmínku Preambule a čl. 5 Statutu, aby se jednalo o *nejzávažnější zločiny, kterými je dotčeno mezinárodní společenství jako celek*.¹⁵²

Obsáhlý seznam smluvních skutkových podstat měl být obsažen v příloze ke Statutu. Pravomoc Soudu vůči této kategorii zločinů neměla být automatická, nýbrž fakultativní, tj. bylo by třeba opční prohlášení státu, že k postihu zločinu uznává pravomoc Soudu.¹⁵³

Během vyjednávání v přípravném výboru nakonec převládl názor, aby byla věcná příslušnost Mezinárodního trestního soudu limitována na tzv. *core crimes*, zločiny podle mezinárodního práva tak, jak je definuje stávající čl. 5 Statutu. Vzhledem k cíli dosáhnout konsenzu států – smluvních stran Statutu – bylo značným úkolem kodifikovat již uznávaná obyčejová pravidla mezinárodního práva. Pokus vytvářet nová pravidla by byl zdlouhavý a s nejistým výsledkem. Přesto se však alespoň některé smluvní trestné činy (v modifikované podobě) do Statutu dostaly.¹⁵⁴ Např. apartheid pod hlavičkou zločinů proti lidskosti [čl. 7 odst. 1 písm. j) Statutu] nebo útoky proti personálu OSN jako jeden z případů válečných zločinů [čl. 8 odst. 2 písm. b) Statutu].

¹⁵⁰ BÍLKOVÁ, Veronika (2007). *V roli unijního solitéra? Česká republika a Mezinárodní trestní soud*. Policy paper. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 3-4.

Dostupný z: <http://www.iir.cz/upload/PolicyPapers/2007/vbilkova2007MTS.pdf>

¹⁵¹ SCHABAS, W. (2004). *cit. d.*, s. 24.

¹⁵² ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 121.

¹⁵³ ŠTURMA, P., NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, V. (2003). *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, s. 71.

¹⁵⁴ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 126.

I když většina projevů organizovaného zločinu zůstala mimo ustanovení Statutu, některé delegace na Římské konferenci usilovaly o doplnění dalších skutkových podstat. Projednávalo se žoldnéřství, obchod s drogami¹⁵⁵ a zejména terorismus.

O zařazení **terorismu** do Statutu usilovaly především Alžírsko, Indie, Srí Lanka a Turecko.¹⁵⁶ Po událostech z 11. září 2001 se dosah a aktuálnost teroristických činů ještě výrazně prohloubily. Proti zařazení terorismu do Statutu však stály důležité argumenty. Problém představuje neexistence žádné obecně přijatelné definice zločinu terorismu. Řada států se navíc obávala, že by zařazení skutkové podstaty terorismu mohla zpolitizovat činnost Soudu.¹⁵⁷

Z hlediska analýzy Statutu ovšem lze dospět k závěru, že i když skutková podstata terorismu jako taková ve Statutu chybí, přesto řadu teroristických činů lze před Mezinárodním trestním soudem stíhat.¹⁵⁸ Určité teroristické akty by mohlo být např. možné postihovat jako válečné zločiny podle čl. 8 odst. 2 písm. b) nebo čl. 8 odst. 2 písm. e) Statutu, úmyslné vedení útoku proti civilnímu obyvatelstvu, objektům atd., v mezinárodních ozbrojených konfliktech i ozbrojeném konfliktu jiné než mezinárodní povahy.¹⁵⁹

Jako nejvhodnější se ale pro tento účel jeví článek 7 Statutu, zločiny proti lidskosti. Čl. 7 Statutu potvrzuje, že takové zločiny nemusí mít souvislost s ozbrojeným konfliktem. A i když musí být zločin proti lidskosti spáchán *v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku zaměřeného proti civilnímu obyvatelstvu*,¹⁶⁰ teroristické útoky proti USA z 11. září 2001 a podobné splňují podmínku organizování činů státem nebo organizací. Výše zmíněná kritéria nespĺňuje pouze malý počet teroristických útoků bez zásadního dopadu.¹⁶¹

Důvod, proč by Mezinárodní trestní soud mohl být novým prostředkem v potlačování terorismu, představují i nabízené procedurální výhody.¹⁶² Oproti stíhání terorismu národními

¹⁵⁵ Většina delegací však byla názoru, že tyto trestné činy nemají stejnou povahu jako zločiny uvedené v čl. 5 Statutu. Navíc jsou tak časté, že by mohly Soud zahltit.

¹⁵⁶ ŠTURMA, P., NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, V. (2003). *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, s. 71.

¹⁵⁷ *Tamtéž*.

¹⁵⁸ ARNOLD, R. (2004). *The ICC as a new instrument for repressing terrorism*. 1st ed. Ardsley, New York: Transnational Publishers, s. 335-344; ŠTURMA, P., NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, V. (2003). *cit.d.*, s. 71-73.

¹⁵⁹ ARNOLD, R. (2004). *cit.d.*, s. 335-336.

¹⁶⁰ *Římský statut Mezinárodního trestního soudu*, čl. 7.

¹⁶¹ ARNOLD, R. (2004). *cit.d.*, s. 342.

¹⁶² ARNOLD, R. (2004). *cit.d.*, s. 343.

soudy MTS poskytuje vyšší záruky nezávislosti a nestrannosti, a navíc pro státy bývá snadnější spolupráce a předávání stíhaných osob mezinárodnímu orgánu než soudu cizího státu.¹⁶³

Vzhledem k mezinárodní situaci, kdy může být pro řadu států žádoucí, aby i přes možnosti postihu skrze čl. 7 Statutu byl do skutkových podstat ve Statutu přidán terorismus jako takový, jako určitý kompromis přijala r. 1998 Římská konference v rámci svého Závěrečného aktu rezoluci E. Tato rezoluce doporučuje revizní konferenci posoudit záležitost terorismu za účelem vyjednání definice, která by mohla spadat do jurisdikce Soudu.¹⁶⁴ Terorismus však na seznamu doplňkových návrhů pro Revizní konferenci v roce 2010 nefiguruje.¹⁶⁵

3.4 Výkon jurisdikce Soudu a princip komplementarity

Základním předpokladem pro výkon jurisdikce Mezinárodním trestním soudem je ratifikace Statutu (čl. 12 odst. 1). Stát tím přijímá příslušnost Soudu vůči zločinům uvedeným v čl. 5 Statutu. Dalšími podmínkami pro výkon jurisdikce je, že se stranou Statutu stal (nebo pravomoc Soudu uznal) alespoň jeden z teritoriálně či personálně kompetentních států (čl. 12 odst. 2 Statutu), tj. stát, na jehož území (popř. na palubě lodi, letadla, nesoucí jeho registraci) došlo k zločinnému jednání nebo stát, jehož občanem je stíhaná osoba.¹⁶⁶

Zároveň však Soud může začít jednat pouze v té situaci, kdy personálně nebo teritoriálně příslušné vnitrostátní soudní systémy nejsou schopné či ochotné skutečně vést vyšetřování nebo stíhání (čl. 17 Statutu). Vzhledem k tomuto **principu komplementární pravomoci Soudu** vůči národním jurisdikcím hlavní odpovědnost za stíhání zločinů zůstává na jednotlivých příslušných státech.¹⁶⁷ Pokud právní řády a soudní systémy dané země dovolují postih zločinů uvedených v čl. 5 Statutu (a vnitrostátní justice je ochotna je stíhat), nemusí se občané této země obávat předání a souzení Soudem.¹⁶⁸

Komplementaritu Mezinárodního trestního soudu vůči národním trestním jurisdikcím stanovuje už samotná Preambule Statutu. Ve fázi návrhů zazněla i radikálnější a v mnohém

¹⁶³ ŠTURMA, P., NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, V. (2003). *cit.d.*, s. 73.

¹⁶⁴ ŠTURMA, P., NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, V. (2003). *cit.d.*, s. 72.

¹⁶⁵ Web MTS: *Rome Statute amendment proposals*. [citováno 12. 5. 2010].

¹⁶⁶ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 142.

¹⁶⁷ ŠTURMA, P. (2004). *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, s. 13.

¹⁶⁸ *Tamtéž*.

více efektivní řešení stíhání zločinů, a to *obejití souhlasu teritoriálně či personálně kompetentního státu aplikací univerzální jurisdikce, tj. kompetence každého státu mezinárodního společenství stíhat uvedené zločiny podle mezinárodního práva.*¹⁶⁹ Následně by mohl každý stát, který by měl ve své moci pachatele, rozhodnout (v kombinaci s principem komplementarity) o jeho předání Soudu.¹⁷⁰ Ovšem „silnější“ systém jurisdikce Soudu, ať už posílený předchozím návrhem nebo uplatněním přednostní jurisdikce, kterou disponují ICTY a ICTR, by zároveň vedl i ke ztrátě podpory Soudu u desítek států.¹⁷¹

Komplementarita zajišťuje, aby Soud opravdu fungoval jako orgán poslední instance, který se angažuje pouze tehdy, selže-li národní rovina a hrozí-li nepotrestání pachatelů.¹⁷²

Z časového hlediska, *ratione temporis*, může Soud uplatnit svou jurisdikci pouze vůči zločinům spáchaným po vstupu tohoto Statutu v platnost, tj. po 1. červenci 2002 (čl. 11 Statutu).¹⁷³

Při spáchání zločinů, jmenovaných v článku 5 Statutu, má Soud podle čl. 25 Statutu jurisdikci vůči fyzickým osobám, a to starším osmnácti let (čl. 26 Statutu). Článek 27 Statutu výslovně uvádí, že *Statut platí stejně pro všechny, bez rozdílů založených na výkonu veřejné funkce. Zejména osoby zastávající funkce hlavy státu nebo vlády [...] nejsou v žádném případě vyňaty z trestní odpovědnosti podle tohoto Statutu a jejich funkce sama o sobě není důvodem ke snížení trestu.*¹⁷⁴ Článek 27 odst. 2 Statutu výslovně doplňuje, že *případné imunity a zvláštní procesní pravidla stanovená vnitrostátním nebo mezinárodním právem pro veřejnou funkci osoby nebudou Soudu na překážku při výkonu jurisdikce vůči takové osobě.*¹⁷⁵

Ustanovení článku 27 Statutu platí plně v případě, že Soud hodlá uplatnit svou pravomoc nad osobou, která je státním orgánem smluvní strany Statutu, ale, jak upozorňuje P. Šturma, jinak

¹⁶⁹ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 143. U většiny států mají státy toto právo podle obyčejového mezinárodního práva.

¹⁷⁰ *Tamtéž*.

¹⁷¹ CASSESE, A., GAETA, P., JONES, J. (2002). The Rome Statute: A Tentative Assessment. In: CASSESE, A., GAETA, P., JONES, J. (eds.). *The Rome statute of the International criminal court: a commentary*. Vol. II. Oxford: Oxford University Press, s. 1911.

¹⁷² BÍLKOVÁ, V. (2007). *V roli unijního solitéra?*, s. 4. Navíc princip komplementarity brání zahlcování Soudu nadměrným množstvím případů.

¹⁷³ Čl. 11 odst. 2 Statutu upřesňuje, že pokud se stát stane smluvní stranou Statutu po jeho vstupu v platnost, může Soud vykonávat jurisdikci pouze vůči zločinům spáchaným po vstupu Statutu v platnost pro tento stát.

¹⁷⁴ *Římský statut Mezinárodního trestního soudu*, čl. 27, odst. 1.

¹⁷⁵ *Římský statut Mezinárodního trestního soudu*, čl. 27, odst. 2.

je tomu u úředních činitelů třetích států.¹⁷⁶ Bylo možné předpokládat, že mnozí pachatelé zločinů, spadajících do příslušnosti Soudu, budou právě čelní představitelé režimů nesmluvních států Statutu.¹⁷⁷ A skutečně se s tímto praktickým problémem Mezinárodní trestní soud záhy (r. 2007) setkal.¹⁷⁸

Z hlediska výkonu mezinárodní spravedlnosti je přínosným také čl. 28 Statutu, ustanovení o odpovědnosti velitelů a jiných nadřízených, neboť často se nedaří stíhat právě ty nejodpovědnější - vůdce a organizátory zločinů. Spáchání zločinu na základě rozkazu nezbavuje pachatele trestní odpovědnosti (čl. 33 Statutu), může však představovat polehčující okolnost při výměře trestu.¹⁷⁹

Možné způsoby zahájení vyšetřování zločinů (při splnění výše nastíněných předpokladů výkonů jurisdikce) definuje čl. 13 Statutu. Představuje tři možnosti:

- a) podat prokurátorovi oznámení o situaci nasvědčující tomu, že byl spáchán zločin spadající do jurisdikce Soudu může každá **smluvní strana** Statutu
- b) podat takové oznámení může **Rada bezpečnosti OSN** (pokud situace nasvědčuje spáchání zločinu v souladu s Hlavou VII Charty OSN)
- c) v souladu s čl. 15 Statutu může zahájit vyšetřování takového zločinu z vlastní iniciativy **prokurátor**.

Při vyjednávání Statutu nebylo nijak obtížné zakotvit v čl. 13 písm. a) právo států – smluvních stran – iniciovat zahájení šetření. Článek 13 písm. c), resp. článek 15 Statutu, který tuto pravomoc poskytuje prokurátorovi (žalobci) Soudu naopak patřil mezi nejkontroverznější body vyjednávání. Měl-li však Soud představovat nezávislou instituci, potřeboval nezávislé orgány – a to nejen soudce, ale také orgán zastupující obžalobu.¹⁸⁰

¹⁷⁶ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 154. Činitelé třetích států mohou požívat imunit v rozsahu daném mezinárodním právem. V takovém případě Soud nemůže pokračovat v projednávání žádosti o předání nebo o pomoc, kvůli níž by dožádaný stát musel jednat v rozporu se svými mezinárodněprávními závazky, s výjimkou případů, kdy Soud zajistí spolupráci tohoto 3. Státu. Na ochotu třetích států vzdát se dohodou se Soudem imunity pro své orgány však nelze spoléhat.

¹⁷⁷ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 155.

¹⁷⁸ R. 2007 vydal MTS zatykač na soudánského ministra (The Prosecutor v. Ahmad Muhammad Harun), r. 2009 pak i na soudánského prezidenta (The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir.)

¹⁷⁹ POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J. (2006). *cit. d.*, s. 487.

¹⁸⁰ Postavení prokurátora Soudu, jeho pravomocem a potřebám se věnuje PATERMANOVÁ, L. *Statut mezinárodního trestního soudu: úprava organizace a procesní činnosti soudu*. Praha: Univerzita Karlova. Právnická fakulta. Katedra mezinárodního práva, 2007. 85 s. Vedoucí diplomové práce Prof. JUDr. Pavel Šturma, DrSc.

Řada států, reprezentovaná zejména Spojenými státy, se obávala svěřit takovou pravomoc jediné osobě. Na druhé straně jiné delegace a zejména zástupci mezinárodních nevládních organizací argumentovaly obavou, že pokud by pravomoc zahájit vyšetřování měly pouze státy a Rada bezpečnosti, mnoho případů by nemělo šanci se před Soud vůbec dostat.¹⁸¹

Bližší podmínky k uplatnění iniciativy prokurátora zahájit šetření upravuje čl. 15 Statutu. Prokurátor je povinen předkládat shromážděný materiál s žádostí o povolení vyšetřování Přípravnému senátu. Pokud přípravný senát po přezkoumání žádosti a důkazního materiálu dojde k závěru, že je oprávněný důvod pokračovat ve vyšetřování a že věc zřejmě spadá do jurisdikce Soudu, povolí zahájení vyšetřování.¹⁸²

I přes toto kompromisní a omezující opatření mnozí kritikové tohoto článku považují přezkoumatelnost obvinění „pouhým“ senátem tří soudců za naprosto nedostatečné, a stále protestují proti právu žalobce rozhodovat, aniž je někomu odpovědný.¹⁸³

Zásadní roli v této argumentaci představuje související spor o možnost kontroly činnosti Soudu ze strany Rady bezpečnosti OSN. Jakýmsi protipólem těžce vyjednané pravomoci prokurátora je v určitých aspektech privilegované postavení Rady bezpečnosti OSN. I roli této instituce si však zejména stálí členové Rady představovali silnější.

Stálí členové Rady bezpečnosti usilovali, aby bylo do Statutu začleněno ustanovení, podle kterého by Mezinárodní trestní soud nemohl vykonávat jurisdikci v těch případech, které již projednávala Rada bezpečnosti (podle kapitoly VII Charty).¹⁸⁴ Vzhledem k odporu delegací ostatních států, upozorňujících na ohrožení výkonu mezinárodní spravedlnosti tímto opatřením, bylo opět přijato politicky kompromisní řešení.¹⁸⁵

Podle článku 16 Statutu *nesmí být vyšetřování či stíhání zahájeno nebo pokračovat po dobu 12 měsíců ode dne, kdy o to Soud požádá Rada bezpečnosti rezolucí přijatou podle kapitoly VII Charty Organizace spojených národů; Rada bezpečnosti může tuto žádost obnovit za stejných podmínek.*¹⁸⁶

¹⁸¹ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 144.

¹⁸² *Římský statut Mezinárodního trestního soudu*, čl. 15.

¹⁸³ Např. KISSINGER, H. (2001). *cit.d.*, s. 94. Nelíbí se mu také ustanovení, že má Soud právo konečného rozhodnutí o tom, zda se proces koná řádně, a pokud dojde k názoru, že tomu tak není, může se ujmout jurisdikce. Jak ale upozorňuje P. Šturma, pro akceschopnost Soudu je důležité, že sám může rozhodovat o své příslušnosti a o přípustnosti věci.

¹⁸⁴ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 145.

¹⁸⁵ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 145-146.

¹⁸⁶ *Římský statut Mezinárodního trestního soudu*, čl. 16.

Podle tohoto článku Statutu v případech, kdy by se trestní stíhání určitých osob neslučovalo s potřebami mezinárodního míru a bezpečnosti, má Rada bezpečnosti OSN právo dotyčné stíhání pozastavit. K takovému postupu by mohlo dojít např. v situaci, kdy by stíhání hrozilo vůdčím představitelům opozičních nebo i vládních sil v zemi, kde probíhá mírový proces směřující k ukončení občanské války a kde by stíhání Soudu mohlo tento proces ohrozit.¹⁸⁷

Kromě této negativní pravomoci je pro uplatnění možností Soudu při vyšetřování případů naopak přínosné výše stručně zmíněné pozitivní oprávnění Rady bezpečnosti podat podle čl. 13 písm. b) Statutu oznámení o spáchání zločinu, protože toto oznámení nemusí splňovat požadavek teritoriality nebo personality¹⁸⁸ (vzhledem k faktu, že podmínky pro výkon práva jsou Radě bezpečnosti dány mandátem vyplývajícím z Charty).¹⁸⁹

O tom, jak Rada bezpečnosti naložila se svými pravomocemi podle článků 13 písm. b) i čl. 16 Statutu, pojednává 4. kapitola této práce.

3.5 Organizační a procesní aspekty

Část 4 Římského Statutu se věnuje složení a správě Soudu. Soud se skládá z následujících orgánů (čl. 34 Statutu), a to z předsednictva, odvolacího úseku, projednacího (soudního) úseku a přípravného úseku, úřadu žalobce (prokuratury) a kanceláře.¹⁹⁰ Úřad prokurátora přijímá a podává podněty ke stíhání, zajišťuje vyšetřování a zastupuje žalobu v řízení; kancelář zabezpečuje chod soudu po technické a administrativní stránce.

Soud je složen z celkem 18 soudců volených smluvními stranami na dobu 9 let. Soudci nemusí být občany státu, který je navrhne, musí však pocházet z některé ze smluvních stran. Soudci jsou vybíráni z bezúhonných osob vysoké morální úrovně, splňujících podmínky pro

¹⁸⁷ BÍLKOVÁ, V. (2007). *V roli unijního solitéra?*, s. 4. I přes takové odůvodnění však bývá dojednaný čl. 16 Statutu (zejména ze strany států, které protestují proti jisté hegemonii Rady bezpečnosti v mezinárodních vztazích) kritizován jako nepřijatelné vměšování se do činnosti soudního orgánu. Viz CASSESE, A., GAETA, P., JONES, J. (2002). *cit. d.*, s. 1907.

¹⁸⁸ POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J. (2006). *cit. d.*, s. 486.

¹⁸⁹ ŠTURMA, P. (2004). *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, s. 13.

¹⁹⁰ *Římský statut Mezinárodního trestního soudu*, čl. 34. Anglická verze Statutu používá terminologii: (a) The Presidency; (b) An Appeals Division, a Trial Division and a Pre-Trial Division; (c) The Office of the Prosecutor; (d) The Registry. Různí autoři se v překladu tohoto pojmosloví liší.

výkon nejvyšších soudních funkcí ve svých státech.¹⁹¹ Při výkonu svých funkcí jsou nezávislí (čl. 40 Statutu).

Žalobce (prokurátor) není pouze procesní stranou obžaloby. Zároveň má plnit i funkci nezávislého orgánu, pracujícího v zájmu nalezení pravdy (tedy případně i ve prospěch obviněných.)¹⁹² Je volen tajným hlasováním absolutní většinou hlasů členů Shromáždění smluvních stran (čl. 42 odst. 4 Statutu).

Ve fázi vyšetřování působí pod dohledem vyšetřovacího senátu Soudu, kdy tento senát také rozhoduje o námitkách proti přípustnosti věci a jurisdikci Soudu.¹⁹³

Řízení před Soudem má podle Statutu tři etapy, nejprve vyšetřování, posléze hlavní líčení a jednání o řádných (odvolání) a mimořádných (přezkum rozhodnutí) opravných prostředcích.¹⁹⁴ Statut vychází z presumpce nevinny, a obžalovaný má právo na veřejné líčení a spravedlivé a nestranné řízení (čl. 67 Statutu). Čl. 68 Statutu definuje opatření na ochranu obětí a svědků a jejich účast na řízení. Soud se také v souladu s čl. 75 Statutu věnuje odškodnění obětí.¹⁹⁵

Podle části 7 Statutu, je možné uložit trest odnětí svobody až na 30 let nebo, ve výjimečných případech, trest doživotí. Trest smrti Soudem být uložen nemůže.¹⁹⁶

J. Malenovský upozorňuje, že *největší potenciální ohrožení nezávislosti mezinárodního soudnictví plyne ze závislosti jednotlivých judičiálních orgánů na způsobu financování jejich existence a činnosti.*¹⁹⁷ Z hlediska nezávislosti považuje za nejvhodnější financování

¹⁹¹ Další bližší informace a podmínky viz čl. 36 Statutu.

¹⁹² ŠTURMA, P. (2004). *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, s. 15.

¹⁹³ Tamtéž. Kapitola 3.5 je vzhledem k rozsahu a cíli práce velmi stručná. Bližší údaje viz zejména ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 142-176.

¹⁹⁴ Jednotlivé fáze procesu před Soudem upravují části 5 až 8 Statutu, kde jsou podrobně popsány jednotlivé fáze trestního řízení.

¹⁹⁵ Shromáždění smluvních stran založilo také Svěrenecký fond pro oběti zločinů spadajících do jurisdikce Soudu a pro rodinné příslušníky těchto obětí (čl. 79).

¹⁹⁶ Debatu o trestu smrti rozvířila během vyjednávání kampaň vedená malou, avšak dobře organizovanou menšinou arabských a islámských států spolu s několika dalšími státy, např. Rwandou a Singapurem. Nezdár jejich úsilí bývá vykládán jako potvrzení trendu směřujícího k univerzálnímu zákazu trestu smrti. Viz SCHABAS, W. (2004). *cit. d.*, s. 165-166. Podle čl. 80 Statutu však není dotčeno ukládání trestů státy podle jejich vnitrostátního práva.

¹⁹⁷ MALENOVSKÝ, J. (2008), *cit. d.*, s. 292.

prostřednictvím zvláštního rozpočtu, za sporné naopak považuje financování dobrovolnými příspěvky, kdy poskytovaná podpora nemusí být zcela nestranná.¹⁹⁸

Část 12 Statutu stanovuje, že výdaje Soudu, stanovené rozpočtem, o němž rozhoduje Shromáždění smluvních stran, se hradí z vyměřených příspěvků smluvních stran a dále z prostředků poskytnutých Organizací spojených národů (zejména pokud jde o výdaje vzniklé v souvislosti s oznámeními Rady bezpečnosti). Soud může přijímat jako dodatečné prostředky i dobrovolné příspěvky vlád, mezinárodních organizací a jiných subjektů, ovšem v souladu s příslušnými kritérii přijatými Shromážděním smluvních stran.¹⁹⁹

Činnost Mezinárodního trestního soudu je velmi nákladná. Rozpočet pro první finanční rok (září 2002 – prosinec 2003) činil 30 milionů EUR, avšak od té doby stále roste. V roce 2009 Soud potřeboval přes 101 milionů a na rok 2010 Soud vykázal potřebu téměř 103 milionů EUR.²⁰⁰ Není překvapivé, že kritické hlasy upozorňují na nepoměr mezi stovkami miliony EUR utracenými od roku 2002 na činnost Soudu a čtyřmi řešenými případy (pátým nedávno otevřeným).

3.6 Mezinárodní spolupráce se Soudem

Vzhledem k tomu, že Mezinárodní trestní soud jako orgán ustanovený mezinárodní smlouvou nedisponuje žádnou výkonnou pravomocí ani nemá donucovací aparát, schopnost Soudu vést úspěšné vyšetřování a stíhání zločinů záleží v převážné míře na spolupráci se státy, které jsou smluvními stranami Statutu.²⁰¹

Pro podložení efektivity Soudu je v tomto případě klíčová část 9. Statutu, Mezinárodní spolupráce a justiční pomoc, nejprve stanovuje obecnou povinnost ke spolupráci. Podle článku 86 Statutu *smluvní strany v souladu s ustanoveními tohoto Statutu poskytnou Soudu plnou součinnost při vyšetřování a stíhání zločinů spadajících do jurisdikce Soudu.*²⁰² Žádosti Soudu o spolupráci se předávají diplomatickou cestou nebo jiným vhodným způsobem, který

¹⁹⁸ MALENOVSKÝ, J. (2008), *cit.d.*, s. 292-293.

¹⁹⁹ *Římský statut Mezinárodního trestního soudu*, čl. 115-116.

²⁰⁰ Proposed Programme Budget for 2010 of the International Criminal Court. ICC-ASP/8/10 ze 17. 7. 2009. Dostupný z: http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/ASP8/ICC-ASP-8-10.Proposed_Programme_Budget_for_2010.ADVANCE.17Jul1630.pdf Ovšem je zároveň nutné uvést, že i pouze činnost jediného *ad hoc* trestního tribunálu, ICTY, je v posledních letech nákladnější.

²⁰¹ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 176.

²⁰² *Římský statut Mezinárodního trestního soudu*, čl. 86.

si každá smluvní strana stanoví. Soud také může v souvislosti se žádostí přijmout opatření, nezbytná k zajištění bezpečnosti svědků (čl. 87 Statutu).

Z důvodu, aby státy mohly na žádost Soudu vůbec reagovat, tak *smluvní strany zajistí, aby v jejich vnitrostátním právním řádu byly k dispozici postupy pro všechny formy spolupráce uvedené v části deváté Statutu.* (čl. 88 Statutu) Státy jsou tedy povinny zajistit slučitelnost jednotlivých postupů spolupráce s jejich vnitrostátním právem.²⁰³

Soud nemůže ukládat povinnosti státům, které nejsou jeho smluvní stranou, ale Soud je může požádat o poskytnutí pomoci (čl. 87 odst. 5 Statutu), a o pomoc či informace může požádat i mezivládní organizace (čl. 87 odst. 6 Statutu).

Část 9 Statutu je tedy založena na „mezistátním“ (horizontálním) modelu spolupráce, kdy však tento model může být „posílen“, pokud Rada bezpečnosti OSN přijme v souladu s kapitolou VII Charty rezoluci, vyžadující spolupráci všech států se Soudem.²⁰⁴

Situaci, kdy smluvní strana nevyhoví žádosti o spolupráci, předvídá čl. 87 odst. 7 Statutu, který stanoví, že Soud může v takovém případě vydat nález a postoupit věc Shromáždění smluvních stran nebo, v případech, kdy věc postoupila Soudu Rada bezpečnosti, Radě bezpečnosti. Opět se zde vzhledem k absenci donucovacího aparátu odráží závislost na činnosti smluvních stran (či Rady bezpečnosti).

Z jistého úhlu pohledu však lze konstatovat, že síla Soudu nebude pramenit z jeho donucovacích schopností přimět státy k určitému konání, nýbrž z rozsáhlé ratifikace státy a přijímání Soudu mezinárodním společenstvím, tedy z jeho legitimacy.²⁰⁵

Prakticky velmi významná – a politicky citlivá – je záležitost zatčení a předávání osob Soudu. Soud může vydat žádost o zatčení podezřelého, pokud vyšetřovací senát schválí návrh prokurátora na vydání zatykače. Smluvní strany podle čl. 89 odst. 1 Statutu vyřídí žádost o zatčení a předání v souladu s ustanoveními části 9 Statutu a postupy (mechanismy) svého

²⁰³ Podle P. Šturmy jsou smluvní strany zavázány poskytovat rychlou a účinnou pomoc Soudu za méně omezujících podmínek, než které se mohou aplikovat při poskytování soudní pomoci na žádost jiného státu. Toto řešení je zdůvodněné vysokou úrovní nestrannosti a spravedlivého procesu zajišťovanou Statutem a také těsným propojením trestní pravomoci Soudu a smluvních států. ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 176.

²⁰⁴ CASSESE, A., GAETA, P., JONES, J. (2002). *cit. d.*, s. 1910-1911. Tato rezoluce nemusí být podmíněna jednáním Rady bezpečnosti podle čl. 13 (b) Statutu, Rada bezpečnosti může (na základě ohrožení míru a bezpečnosti) podpořit takovou rezoluci i vyšetřování iniciované smluvní stranou nebo prokurátorem. V případě takového angažování se Rady připomíná fungování Soudu více mechanismus ICTY a ICTR.

²⁰⁵ CASSESE, A., GAETA, P., JONES, J. (2002). *cit. d.*, s. 1910.

vnitrostátního právního řádu. Vnitrostátní pravidla států, která se týkají imunit a nevydávání vlastních občanů nebo promlčení, nejsou důvodem pro odmítnutí spolupráce.²⁰⁶

Vzhledem k citlivosti a problematičnosti otázky předávání osob Statut v čl. 102 výslovně zdůrazňuje používání pojmů, kdy pojem „předání“ (angl. *surrender*) označuje dodání osoby Soudu provedené státem podle tohoto Statutu, a pojem „vydání“ (angl. *extradition*) označuje dodání osoby jedním státem druhému státu na základě mezinárodní smlouvy nebo vnitrostátního právního řádu.²⁰⁷ Řízení u Soudu – mezinárodní instituce trestající pouze nejzávažnější zločiny a poskytující procesní záruky – nevyvolává problémy jako spolupráce mezi dvěma státy, a proto Statut nezahrnuje prvky charakteristické pro vydávání (extradici).²⁰⁸

Smluvní strany Statutu jsou si vědomy potřeby i jiných forem spolupráce, a proto čl. 93 Statutu upravuje (a) zjištění místa pobytu osob nebo zjištění místa, kde se nachází věci; (b) zajištění důkazů, včetně svědeckých výpovědí pod přísahou; (c) výslech vyšetřovaného nebo stíhaného; [...] (k) zmrazení majetku a věcí určených ke spáchání zločinu; i (l) jakoukoli jinou formu pomoci, kterou nezakazuje právní řád dožádaného státu, s cílem umožnit vyšetřování a stíhání zločinů spadajících do jurisdikce Soudu.²⁰⁹

Smluvní strany Statutu hrají důležitou roli při výkonu rozhodnutí (část 10 Statutu), neboť Soud nedisponuje svým vlastním vězením. Podle čl. 103 odst. 1 Statutu se trest odnětí svobody vykonává ve státu určeném Soudem ze seznamu států, které Soud uvědomily o své ochotě přijímat odsouzené.²¹⁰

K otázce mezinárodní spolupráce lze závěrem shrnout, že Mezinárodní trestní soud může být neefektivnější při takovém vyšetřování či stíhání, kdy jsou příslušné státy ochotné samy spolupracovat.²¹¹ Ale ani ochota ke spolupráci neznamená nutně dobré výsledky. Jak ukazují první africké případy, roli hraje i další řada faktorů.

²⁰⁶ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 178. P. Šturma zde uvádí i možné důvody pro odmítnutí. Komplikovaným otázkám právních zásad speciality a *ne bis in idem* se tato kniha věnuje na s. 179-180. Složitý problém střetu žádostí Soudu o předání a jiného státu o vydání téže osoby upravuje Statut v čl. 90.

²⁰⁷ *Římský statut Mezinárodního trestního soudu*, čl. 102.

²⁰⁸ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 179.

²⁰⁹ *Římský statut Mezinárodního trestního soudu*, čl. 93, odst. 1. Podle čl. 93 odst. 4 může smluvní strana odmítnout spolupráci pouze tehdy, pokud se žádost týká poskytnutí písemností nebo zveřejnění důkazů souvisejících s bezpečností státu.

²¹⁰ *Římský statut Mezinárodního trestního soudu*, čl. 103, odst. 1. K této problematice, otázce minimálních vazebních standardů apod. viz SCHABAS, W. (2004). *cit. d.*, s. 169-170.

²¹¹ BROOMHALL, B. (2003). *cit. d.*, s. 162.

4. První případy a aktuální problémy Soudu

K 24. březnu 2010 bylo smluvními stranami Mezinárodního trestního soudu 111 států.²¹² Vzhledem k faktu, že Organizace spojených národů má 192 členských států, se nejedná o malé číslo.

V současnosti se Soud zabývá celkem pěti případy, všemi na půdě afrického kontinentu. Projednává tři případy, kdy byl požádán, aby prošetřil zločiny spáchané na území smluvních stran Statutu (v Ugandě, Demokratické republice Kongo a Středoafričské republice). Jeden případ, týkající se oblasti Dárfúr v Súdánu, kdy se na Soud se situací v nečlenské zemi obrátila Rada bezpečnosti OSN. Poslední typ možného zahájení vyšetřování Soudu, vlastní iniciativu prokurátora Soudu, představuje v březnu 2010 autorizované zahájení vyšetřování situace v Keni.

První úřední šetření Soudu započalo v r. 2004. Již v té době se však čerstvě fungující Soud musel potýkat s prvními překážkami, které představovaly tři rezoluce Rady bezpečnosti OSN²¹³, a také s nepřátelským postojem soudobé administrativy USA.

4.1 Rezoluce Rady bezpečnosti OSN (2002-2003)

Přes výše uvedený výčet 111 států, které ratifikovaly Statut Soudu, činnost Soudu nutně poznamenává absence tří stálých členů Rady bezpečnosti OSN – USA, Ruska a Číny. Nejdůležitější je zejména postoj Spojených států amerických, vzhledem k jejich specifickému postavení v mezinárodním společenství a faktu, že právě USA se svými příslušníky se nejpočetněji angažují v celosvětových vojenských misích.²¹⁴

Jak je patrné z 3. kapitoly této práce, Spojené státy, ačkoli představovaly důležitou hnací sílu při samotném vyjednávání vzniku Soudu, neprosadily do textu Římského statutu řadu svých požadavků. Proto hlasovaly proti přijetí Statutu na Římské konferenci a v roce 2002 USA oznámily úmysl Statut neratifikovat. Motivací byla obava z výkonu jurisdikce Soudu nad americkými občany, zejména vojáky mírových či vojenských zahraničních misí.

Administrativa prezidenta G. W. Bushe nejprve využila ve snaze vyjmout své občany z jurisdikce Soudu svůj mezinárodněpolitický vliv a iniciovala vydání rezoluce Rady

²¹² Web MTS: *The States Parties to the Rome Statute*. [citováno 12. 5. 2010]. Dostupný z: <http://www.icc-cpi.int/Menu/ASP/states+parties/>

²¹³ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN: S/RES/1422 (2002), S/RES/1487 (2002) a S/RES/1497 (2003).

²¹⁴ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. (2008). *cit. d.*, s. 791.

bezpečnosti S/RES/1422 (2002).²¹⁵ Tato rezoluce byla přijata 12. 7. 2002, jen pár dní po vstupu Statutu v platnost, hlasy všech patnácti členů Rady bezpečnosti, mezi nimi sedmi smluvních stran Statutu. Rezoluce se odvolává na článek 16 Statutu a žádá, aby Soud po dobu 12 měsíců nešetřil případ, do něhož by byli zapojeni příslušníci státu, který není stranou Statutu, ohledně činnosti související s operací zřízenou či povolenou OSN (pokud Rada bezpečnosti nerozhodne jinak).²¹⁶

12. června 2003 přijala Rada bezpečnosti rezoluci S/RES/1487 (2002)²¹⁷ obsahově shodnou s rezolucí S/RES/1422 (2002). V tomto případě již hlasovalo pro přijetí pouze 12 členů Rady (Francie, Německo a Sýrie se zdržely hlasování).²¹⁸ Vyvrcholení série rezolucí představuje třetí rezoluce S/RES/1497 z 1. 8. 2003²¹⁹, v níž se deklaruje, že příslušníci nesmluvního státu Statutu podléhají výlučně jurisdikci vysílajícího státu za všechno konání související se silami OSN v Libérii.²²⁰ V posledním případě chybí už i odvolání na čl. 16 Statutu, míněna je zde určitá trvalá imunita.

Výše zmíněné rezoluce S/RES/1422 (2002) i S/RES/1487 (2002) usilují o vyloučení jurisdikce Soudu předem, aniž by byl nějaký zločin vůbec spáchán. Ovšem článek 16 Statutu pojednává o specifické reálné situaci (kdy by vyšetřování mohlo ohrožovat snahu Rady bezpečnosti dosáhnout mírové řešení), nikoli o přednostním vyloučení určité kategorie osob ze stíhání. Navíc článek 16 Statutu uvádí, že takové jednání Rady bezpečnosti musí být s odkazem na článek VII Charty OSN, aplikovatelný výhradně v případě ohrožení či porušení míru.²²¹ Z tohoto důvodu je možná otázka, zda jsou rezoluce vůbec v souladu s pravomocemi Rady bezpečnosti OSN.

W. Schabas se domnívá, že rezoluce S/RES/1422 (2002) je zneužitím sil Rady bezpečnosti, ošklivým případem vynucování ze strany Spojených států, a tedy vadou důvěryhodnosti Rady bezpečnosti.²²² Na základě těchto rezolucí se nicméně nevytvořila opakovaná praxe států, která by zasahovala do smluvních závazků vyplývajících ze Statutu, a vzhledem k rostoucímu

²¹⁵ ŠTURMA, P. (2004). *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, s. 16. Rezoluce S/RES/1422 (2002), dostupná z: <http://www.un.org/Docs/scres/2002/sc2002.htm> (webové stránky OSN).

²¹⁶ *Tamtéž*.

²¹⁷ Rezoluce S/RES/1487 (2003), dostupná z: http://www.un.org/Docs/sc/unsc_resolutions03.html (webové stránky OSN).

²¹⁸ ŠTURMA, P. (2004). *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, s. 17.

²¹⁹ Rezoluce S/RES/1497 (2003), dostupná z: http://www.un.org/Docs/sc/unsc_resolutions03.html (webové stránky OSN).

²²⁰ ŠTURMA, P. (2004). *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, s. 17.

²²¹ SCHABAS, W. (2004). *cit. d.*, s. 84.

²²² SCHABAS, W. (2004). *cit. d.*, s. 84-85.

nesouhlasu států Rady bezpečnosti se prodlužování rezoluce S/RES/1422 (2002) nestalo každoroční rutinou.²²³

4.2 Dvoustranné dohody o beztrestnosti (BIAs)

Rezoluce Rady bezpečnosti nebyly jedinou iniciativou USA, usilující o vynětí amerických občanů z případné jurisdikce Soudu. Už ve své stávající praxi Spojené státy vždy uzavíraly v cizích státech, kam vysílaly své jednotky, smlouvy o vynětí zde působících vojáků z teritoriální jurisdikce státu.²²⁴ Od roku 2002 začaly USA uzavírat se smluvními stranami Statutu i třetími státy „dvoustranné dohody o beztrestnosti“ (*bilateral immunity agreements, BIAs*), za účelem ochránit své občany před vydáním Soudu.

V těchto dohodách se stát zavazuje nevydat pachatele zločinů uvedených ve Statutu MTS, zatímco Spojené státy se naopak zavazují, že tyto případné pachatele, své občany, postihne podle principu *personality*.²²⁵ BIAs se opírají o velice široký výklad čl. 98 odst. 2 Statutu, který stanoví: „*Soud nemůže pokračovat v projednávání žádosti o předání, kvůli níž by dožádaný stát musel jednat v rozporu se svými závazky vyplývajícími z mezinárodních dohod, podle nichž je souhlas vysílajícího státu podmínkou předání osoby z tohoto státu Soudu, s výjimkou případů, kdy Soud pro účely získání souhlasu s tímto předáním může nejprve zajistit spolupráci vysílajícího státu.*“²²⁶

Vzhledem k tomu, že tento článek Statutu má za cíl respektovat mezinárodní závazky, týkající se imunit představitelů třetích států (nikoli smluvních stran Statutu), a závazky vyplývající z takových dohod (např. již existující dohody o statutu ozbrojených sil – SOFA),²²⁷ dohody iniciované USA nejsou v souladu s původním úmyslem výše citovaného článku. Také s ohledem na možný střet závazků podle Statutu Soudu a BIAs Rada EU přijala 30. 9. 2002 „*Guiding principles*“ k dohodám podle čl. 98 Statutu.²²⁸

²²³ ŠTURMA, P. (2004). *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, s. 20.

²²⁴ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. (2008). *cit. d.*, s. 790.

²²⁵ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. (2008). *cit. d.*, s. 792.

²²⁶ Římský statut *Mezinárodního trestního soudu*, čl. 98, odst. 2.

²²⁷ ŠTURMA, P. (2004). *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, s. 21.

²²⁸ Zásady, týkající se dohod uzavíraných s USA ze strany těch účastnických států EU, jež jsou též stranami Římského statutu, a to ohledně podmínek předávání osob tomuto Soudu - *EU Guiding Principles Concerning Arrangements Between a State Party to the Rome Statute of the International Criminal Court and the United States Regarding the Conditions to Surrender of Persons to the Court*. Brussels, 30 September 2002.

Americká administrativa G. W. Bushe přijala k dosažení ochrany amerických příslušníků před jurisdikcí Soudu také Zákon na ochranu členů amerických služeb (*American Servicemembers' Protection Act - ASPA*, 2002), jehož tzv. Nethercuttovým dodatkem dokonce USA omezily ekonomickou pomoc těm státům, které ratifikovali Statut, ale ještě nepodepsaly BIAs.²²⁹

Přes velkou kritiku této praxe Spojených států se USA podařilo uzavřít přes sto dohod.²³⁰ V. Bílková však upozorňuje, že ze států Evropské unie dvoustrannou imunitní dohodu s USA podepsalo pouze Rumunsko, a to navíc ještě v době, kdy ještě nebylo členem EU.²³¹ V posledních letech již nejsou BIAs tolik aktuální, a to vzhledem k určitému zmírnění kritického postoje Spojených států vůči Soudu.

4.3 The Prosecutor v. Joseph Kony, Vincent Otti, Okot Odhiambo and Dominic Ongwen, Uganda

Jako první země uplatňující čl. 14 Statutu se na Mezinárodní trestní soud obrátila v prosinci 2003 vláda Ugandy (29. ledna 2004 Úřad prokurátora oficiálně obdržel podnět ugandského prezidenta týkající se situace v severní Ugandě.)²³² Vzhledem k tomu, že se na Soud obrátila smluvní strana, dala se očekávat spolupráce státu, ten se však na Soud obrátil i z toho důvodu, že potřeboval pomoci v potlačování povstalecké armády.

Konflikt současného prezidenta Museveniho s rebely začal již roku 1986, kdy tento prezident převzal moc a postavila se proti němu tzv. *Lord's Resistent Army*, LRA. LRA je především v severní části Ugandy zodpovědná za pravidelné útoky na civilní obyvatelstvo, vraždy, systematické znásilňování a zejména unášení dětí za účelem jejich zneužití jako dětských vojáků.²³³

Úřední šetření bylo zahájeno dne 29. 7. 2004 a dne 8. 7. 2005 bylo vydáno prvních 5 zatykačů na velení LRA, nejvyššího velitele J. Konyho, jeho zástupce V. Ottiho a další dva v nadpisu

Bližší údaje o těchto směrnicích: ŠTURMA, P. (2004). *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, s. 22.

²²⁹ ULÍK, K. (2009). Schválí spojené státy americké statut Mezinárodního trestního soudu? *Mezinárodní politika*. Roč. 33, č. 1, s. 34.

ASPA mj. zakazuje poskytování vojenské pomoci státům, které s USA neuzavřely bilaterální „imunitní“ dohodu (nicméně předvídá výjimku pro členské státy NATO). Dokonce umožňuje USA útok na Haag v případě, kdy by tam byl vězněn některý americký občan.

²³⁰ *Tamtéž*.

²³¹ BÍLKOVÁ, V. (2007). *cit. d.*, s. 8.

²³² ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. (2008). *cit. d.*, s. 793.

²³³ POPENKOVÁ, M. (2006). Mezinárodní trestní soud. Reálně fungující instituce. *Mezinárodní politika*. roč. 30, č. 5, s. 39.

jmenované zločince. Jeden z původně stíhaných již zemřel, ostatní však stále zůstávají na svobodě.²³⁴

4.4 The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, Demokratická republika Kongo

Demokratická republika Kongo (býv. Zaire), jako smluvní strana Statutu, požádala o prošetření zločinů na svém území požádal v dubnu 2004, a Úřad prokurátora zde zahájil šetření již 23. 6. 2004, tj. jako své vůbec první vyšetřování.²³⁵ Rychlému začátku šetření napomohl zajisté fakt, že prokurátor se děním v Ituri zabýval již od r. 2003. Byl připraven zahájit vyšetřování i z vlastní iniciativy, oficiální podnět mu však usnadnil práci.²³⁶

V konžské oblasti Ituri trvá krvavý vnitřní konflikt také již řadu let. Má souvislost s boji o kontrolu nad bohatými přírodními zdroji a zločiny zde páchané se podobají těm ugandským. Z násilností v této oblasti je obviňován tzv. Svaz Konžských vlastenců (*Union des patriotes congolais*). V čele tohoto hnutí stál Thomas Lubanga Dyilo, úspěšně zatčený a převezený do Haagu v roce 2006. Kromě Lubangy jsou v soudní vazbě i další rebelové Germain Katanga a Mathieu Ngudjolo Chui a jejich případy jsou šetřeny vyšetřovacím senátem. (Jeden z obžalovaných, Bosco Ntaganda, zůstává na svobodě.)²³⁷

Lubanga je vůbec prvním zadrženým Soudem, a také zatím jediným obžalovaným, jehož proces je od ledna 2009 veden již projednacím senátem, tj. došlo k zahájení hlavního líčení. Tento případ však prochází řadou komplikací. Problémem se jeví už samotná, podle mnohých příliš úzká obžaloba, kdy je Lubanga obžalován pouze z páchaní válečných zločinů podle čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xxvii) a čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (vii) Statutu, tedy z odvodu či náboru dětí mladších patnácti let do ozbrojených sil a z jejich aktivního nasazování do bojových akcí (v rámci mezinárodního i vnitřního ozbrojeného konfliktu).²³⁸ Zástupci skupin obětí se neúspěšně pokoušely o rozšíření této obžaloby. Navíc v roce 2008 došlo k půlročnímu

²³⁴ Web MTS: *Situations and Cases*. [citováno 12. 5. 2010]. Dostupný z: <http://www.icc-cpi.int/Menu/ICC/Situations+and+Cases/>.

²³⁵ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. (2008). *cit. d.*, s. 793.

²³⁶ POPENKOVÁ, M. (2006). *cit. d.*, s. 39.

²³⁷ Web MTS: *Situations and Cases*. [citováno 12. 5. 2010].

Dostupný z: <http://www.icc-cpi.int/Menu/ICC/Situations+and+Cases/>.

²³⁸ ICC-01/04-01/06, case The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo. [citováno 12. 5. 2010].

Dostupný z: <http://www.icc-cpi.int/Menu/ICC/Situations+and+Cases/>.

přerušení řízení poté, co prokurátor odmítnul vydat určité možné obhajující důkazy.²³⁹ První případ Mezinárodního trestního soudu se tak zdá být stále daleko od vynesení rozsudku.

4.5 The Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo, Středoafriická republika

Třetím státem, který požádal Soud o prošetření situace v zemi, je Středoafriická republika, sousedící s Demokratickou republikou Kongo (7. 1. 2005). Prezident Středoafriické republiky požadoval vyšetření událostí, které byly spáchány v průběhu ozbrojeného konfliktu mezi povstalci, vládními jednotkami a dalšími ozbrojenými skupinami. V květnu 2008 byl vydán zatykač a ještě týž měsíc byl zatčen ve svém domě v Belgii Jean-Pierre Bemba Gombo, velitel Hnutí za osvobození Konga (*Movement for the Liberation of Congo*).²⁴⁰

Vojenský velitel Bemba byl obžalován ze spáchání tří druhů zločinů proti lidskosti (vraždy a znásilnění) a tří druhů válečných zločinů. Vyšetřovací soud se zabýval jeho dočasným propuštěním, nicméně odvolací soud návrh na propuštění zamítl.²⁴¹ Během roku 2010 by s ním mělo být zahájeno hlavní líčení.

4.6 The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir, Dárfúr, Súdán

Další problematickou zemi v Soudem již šetřené oblasti střední Afriky představuje Súdán. Od poloviny roku 2002 Súdán toleruje ve své západní oblasti Dárfúr páchaní zločinů na místním černošském obyvatelstvu, zvláště ze strany provládních arabských milicí. Súdán neratifikoval Statut Mezinárodního soudu, a tudíž mu také z něho neplynou žádné závazky.²⁴²

Ovšem na jeho území jsou porušována lidská práva, která chrání kogentní obyčejové mezinárodní právo. Proto roku 2004 nejprve zřídil generální tajemník OSN Kofi Annan Mezinárodní vyšetřovací komisi pro Dárfúr, která krutosti zde páchané v letech 2003-2004 ve své zprávě kvalifikovala jako válečné zločiny a zločiny proti lidskosti, a připravila obálku

²³⁹ MAJERČÍK, L. ICC: Lubanga nebude stíhán za sexuální otroctví. *Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci*. [online]. 2010, roč. 2, č. 1, s. 5-6. Dostupný z: <http://www.iips.cz/cs/lidska-prava/bulletin-centra/> (webové stránky Mezinárodního politologického ústavu Masarykovy univerzity.)

²⁴⁰ ICC-01/05-01/08, case The Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo. . [citováno 12. 5. 2010]. Dostupný z: <http://www.icc-cpi.int/Menus/ICC/Situations+and+Cases/Situations/Situation+ICC+0105/Related+Cases/ICC+0105+0108/Case+The+Prosecutor+v+Jean-Pierre+Bemba+Gombo.htm>

²⁴¹ MAJERČÍK, L. ICC: Bemba zůstává ve vazbě. *Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci*. [online]. 2010, roč. 2, č. 1, s. 5. Dostupný z: <http://www.iips.cz/cs/lidska-prava/bulletin-centra/> (webové stránky Mezinárodního politologického ústavu Masarykovy univerzity.)

²⁴² ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. (2008). *cit. d.*, s. 794.

s konkrétními jmény 51 podezřelých osob.²⁴³ Následně 31. března 2005 Rada bezpečnosti OSN vydala rezoluci 1593, kde jednala podle kapitoly VII Charty OSN, a vyzvala prokurátora Soudu, aby se zabýval případy násilí a vysídlování v Dárfúru.²⁴⁴

Tato rezoluce Rady bezpečnosti je průlomová v několika aspektech. Za prvé poprvé využila možný spouštěcí mechanismus vyšetřování Soudu podle čl. 13 písm. b) Statutu, a za druhé, aby bylo vydání této rezoluce vůbec možné, musely USA přehodnotit svůj dosavadní postoj k MTS, a zdržely se svého práva veta.²⁴⁵

Velvyslankyně Spojených států u OSN Anne Patterson uvedla, že USA nesouhlasí s oznámením situace prokurátorovi Soudu, a že Spojené státy stále považují za vhodnější ustavit pro tuto oblast speciální *ad hoc* smíšený tribunál. V tomto případě však nevyužily právo veta vzhledem k potřebě mezinárodního společenství ukončit ovzduší beztrestnosti v Súdánu a také proto, že rezoluce poskytuje ochranu před možným postihem amerických občanů i příslušníků vojenských sil třetích států Soudem.²⁴⁶

Je patrné, že bez čl. 6 rezoluce Rady bezpečnosti 1593 (2005), který vyjmul z jurisdikce Soudu nesúdánské občany nesmluvních států Statutu, kteří by se zde dopustili zločinů, by rezoluce nebyla přijata. Byly by za těchto okolností USA nebo např. Čína ochotné angažovat se jinak než schválením dokumentu?

Rada bezpečnosti OSN uložila vládě Súdánu i ostatním stranám konfliktu v Dárfúru povinnost spolupracovat se Soudem, a naléhavě vyzvala ke spolupráci i všechny státy a regionální místní organizace.²⁴⁷ Ovšem zároveň v čl. 7 rezoluce 1593 (2005) Rada bezpečnosti uvedla, že náklady na vyšetřování v Dárfúru neponese Organizace spojených národů a musí je hradit smluvní státy Statutu a dobrovolní dárci.²⁴⁸ Dalším problémem je, že Mezinárodní trestní soud sám o sobě nedisponuje žádnými donucovacími prostředky. Případ potřebuje angažovanost širšího mezinárodního společenství, ovšem Rada bezpečnosti se po r. 2005 z případu v podstatě stáhla, sankce nemají potřebný dopad, mírové jednotky Africké

²⁴³ BÍLKOVÁ, V. (2009). Dárfúrská dilemata Mezinárodního trestního Soudu. *Mezinárodní politika*. roč. 33, č. 11-12, s. 43.

²⁴⁴ POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J. (2006). *cit. d.*, s. 488.

²⁴⁵ S/RES/1593 (2005) byla přijata hlasováním 11-0-4, kromě USA se hlasování zdržely také Čína, Alžírsko a Brazílie. Dostupná z: <http://www.un.org/Docs/sc/unscreolutions05.htm>

²⁴⁶ United States Abstains on Security Council Resolution Authorizing Referral of Darfur Atrocities to International Criminal Court (2005). *The American Journal of International Law*. Vol. 99, no. 3, s. 692.

²⁴⁷ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. (2008). *cit. d.*, s. 794.

²⁴⁸ S/RES/1593 (2005) 7. „Recognizes that none of the expenses incurred in connection with the referral including expenses related to investigations or prosecutions in connection with that referral, shall be borne by the United Nations and that such costs shall be borne by the parties to the Rome Statute and those States that wish to contribute voluntarily.“

unie a OSN se slabým mandátem nepostačují, a tak Soud v případě zůstal sám jako voják v poli a bez zbraně.²⁴⁹

Vzhledem k výše vysvětlené „bezzubosti“ možností Soudu není překvapivé, že většina obžalovaných nebyla zadržena a zůstává na svobodě. Na základě výše zmíněné obálky se jmény prokurátor Moreno-Ocampo vybral k postihu hlavní původce událostí. V květnu 2007 zažádal o zatčení soudánského ministra pro humanitární záležitosti (bývalého ministra vnitra) Ahmada Harúna a jednoho z vůdců provládních arabských milicí. Případ *The Prosecutor v. Ahmad Muhammad Harun and Ali Muhammad Ali Abd-Al-Rahman*²⁵⁰ je však nepřekvapivě vyšetřován bez účasti obžalovaných, které soudánský prezident odmítl vydat Soudu.

V březnu 2009 posléze Soud vydal zatykač i na úřadující hlavu státu, Umara Al Bašira.²⁵¹ Prezident Bašir stojí v čele Súdánu již od roku 1989, a Súdán na jeho zatykač reagoval obviněním Soudu, že řízením narušuje mírový proces v zemi, podporuje povstalce, a vykázal ze státu řadu humanitárních organizací.²⁵² Stejně jako dříve obžalovaní, i Bašir čelí obžalobě z válečných zločinů a zločinů proti lidskosti na svobodě.

Mezinárodní vyšetřovací komise pro Dárfúr v letech 2004-2005 uvedla, že se zločinů dopouštějí obě strany konfliktu. Mezinárodní trestní soud z řad povstalců obvinil z válečných zločinů pouze Bahr Abu Garda, podezřelého (pouze) z vraždy 12 příslušníků mírových sil Africké unie, který se sám r. 2009 dostavil do Haagu a není ve vazbě.²⁵³

Dárfúrský případ zatím ztroskotává na nedostatečné angažovanosti mezinárodního společenství a nedostatku donucovacích prostředků. Na druhé straně může být vnímán jako úspěch i samotný fakt, že šetření zdejších událostí probíhá bez ohledu na to, že Súdán Římský statut neratifikoval. V případě spáchání opravdu závažných zločinů proti mezinárodnímu právu, existuje již nyní mechanismus, který umožňuje stíhat zločiny, k nimž došlo na území

²⁴⁹ BÍLKOVÁ, V. (2009). *cit. d.*, s. 44.

²⁵⁰ ICC-02/05-01/07, case *The Prosecutor v. Ahmad Muhammad Harun and Ali Muhammad Ali Abd-Al-Rahman*, dostupný z: <http://www.icc-cpi.int/menus/icc/situations%20and%20cases/situations/situation%20icc%200205/related%20cases/icc%200205%200107/darfur%20sudan?lan=en-GB>

²⁵¹ ICC-02/05-01/09, case *The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir*. Dostupný z: <http://www.icc-cpi.int/menus/icc/situations%20and%20cases/situations/situation%20icc%200205/related%20cases/icc02050109/icc02050109>

²⁵² BÍLKOVÁ, V. (2009). *cit. d.*, s. 44.

²⁵³ ICC-02/05-02/09, case *The Prosecutor v. Bahar Idriss Abu Garda*. Dostupný z: <http://www.icc-cpi.int/Menu/ICC/Situations+and+Cases/Situations/Situation+ICC+0205/Related+Cases/ICC02050209/ICC02050209.htm>

nesmluvního státu (nebo ze strany jeho občanů), bez ohledu na vůli tohoto státu. Nezáleží na tom, kdo je pachatelem, zda voják či prezident. Navíc je tento mechanismus spouštěn rozhodnutím Rady bezpečnosti OSN, což mu dodává určitou politickou sílu.²⁵⁴

I přes tento nesporný klad, možný pocit satisfakce obětí a pokles intenzity násilí v Dárfúru,²⁵⁵ jsou hledána i jiná řešení zdejší situace, než vyšetřování Mezinárodního trestního soudu. V říjnu 2009 bylo v Nigérii na zasedání Rady pro mír a bezpečnost podpořeno založení nového speciálního *ad hoc* soudu pro Dárfúr, složeného ze súdánských i mezinárodních soudců, a fungujícího pod autoritou Africké unie.²⁵⁶ Až praxe může ukázat, zda tento orgán mezinárodní spravedlnosti dokáže vyvážit nedostatky vyšetřování Soudu, a jaké důsledky bude případně mít na jeho činnost a autoritu.

4.7 Keňa

Nejnověji otevřený, pátý případ činnosti Soudu se opět týká africké země. 31. března 2010 přípravný senát Soudu schválil návrh prokurátora a umožnil mu zahájit šetření povolebních nepokojů v Keni na konci roku 2007.²⁵⁷ Opět se jedná o novou zkušenost pro Soud, neboť je to poprvé, kdy prokurátor využil svou (při vyjednávání Statutu těžko vybojovanou) pravomoc iniciovat vyšetřování.

Prokurátor L. Moreno-Ocampo dostával během sedmi let ve funkci mnoho podnětů k vyšetřování a může být otázkou, proč si vybral právě události, které si vyžádaly „pouze“ zhruba tisíc obětí. Motivací mohl být obecný význam politických nepokojů během volebního období, ovšem může být sporné, zda dění během nepokojů představovalo cílenou státní politiku, která by naplnily znaky zločinů proti lidskosti, stanovené Statutem.²⁵⁸

²⁵⁴ BÍLKOVÁ, V. (2007). *V roli unijního solitéra?*, s. 2.

²⁵⁵ BÍLKOVÁ, V. (2009). *cit. d.*, s. 44.

²⁵⁶ ŠIPULOVÁ, K. *Ad hoc soud pro Dárfúr – nová kapitola mezinárodní trestní spravedlnosti?* *Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci*. [online]. 2009, roč. 1, č. 1, s. 5. Dostupný z: <http://www.iips.cz/cs/lidska-prava/bulletin-centra/> (webové stránky Mezinárodního politologického ústavu Masarykovy univerzity.)

²⁵⁷ ICC-01/09 Situation in the Republic of Kenya. Informace o případu dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/menus/icc/situations%20and%20cases/situations/situation%20icc%200109/court%20records/chambers/pr-etrial%20chamber%20ii/19?lan=en-GB>

²⁵⁸ MAJERČÍK, L. Situace v Keni novým případem Mezinárodního trestního soudu. *Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci*. [online]. 2010, roč. 2, č. 4, s. 3. Dostupný z: <http://www.iips.cz/cs/lidska-prava/bulletin-centra/> (webové stránky Mezinárodního politologického ústavu Masarykovy univerzity.)

Tímto případem Soud otevírá další oblast svých možností i limitů. Vzhledem ke zdlouhavosti předchozích případů i dosavadní problematičnosti zadržování podezřelých osob se nezdá příliš pravděpodobné, že do vazby Soudu brzy přibude ke čtyřem zadržovaným osobám někdo další.

5. Postoje států mezinárodního společenství k Soudu

5.1 Státy zastánců versus státy oponentů

Během vyjednávání Statutu a v průběhu Římské konference se vytvořily v kapitole 2.6 zmíněné základní vzájemně si oponující skupiny států s rozdílnými představami o pravomocech Soudu a jeho fungování. Většina států si zachovala svůj postoj i během prvních let fungování Soudu. Poměr 139 podpisů Římského statutu vůči 111 následným státním ratifikacím ukazuje, že zajisté ještě existuje velký prostor pro zvýšení potenciální univerzality Soudu.

Samotný počet ratifikací není jediným ukazatelem postavení Mezinárodního trestního soudu v mezinárodním společenství. Důležitý je i fakt, které státy jsou příznivci Soudu a které naopak jeho oponenty. Již byla několikrát zmiňována absence tří stálých členů Rady bezpečnosti OSN mezi smluvními stranami statutu, některé z dalších chybějících států i jejich rozložení na mapě světa však také může hrát ve fungování Soudu značnou roli.

Jak vyplývá z členské základny Soudu, 30 členských států je z Afriky, pouhých 15 z Asie,²⁵⁹ 24 států ze střední a jižní Ameriky, 17 států z východní Evropy, 23 ze západní Evropy, a jako další zde figurují Kanada a Austrálie.²⁶⁰

Smluvními stranami Statutu jsou všechny tehdejší i stávající státy Evropské unie (jako poslední z nich od loňského roku Česká republika) a s výjimkou Spojených států a Turecka také všichni členové Severoatlantické aliance (NATO). Rada Evropy též podporovala vznik Soudu. V současnosti jsou tedy smluvními stranami všechny evropské státy od Portugalska po Estonsko, včetně zemí Balkánského poloostrova.

Méně pozitivní je výčet států od Ukrajiny na východ. Mezi ratifikujícími (a většinou ani Statut nepodepisujícími státy) chybí i nejlidnatější státy světa jako Rusko, Indie, Čína nebo Indonésie. O možných důvodech této bilance pojednává kapitola 5.4 této práce. Vůbec nejslabší region světa z hlediska jeho zastoupení u Mezinárodního trestního soudu představuje arabský svět.

Jaké jsou tedy postoje jednotlivých států a argumenty podkládající jejich stanoviska? Je pravděpodobné, že dosud nepodepsané, příp. neratifikující státy přehodnotí svá stanoviska?

²⁵⁹ Včetně sem zařazeného Kypru.

²⁶⁰ Web MTS: *The States Parties to the Rome Statute*. [citováno 12. 5. 2010]. Dostupný z: <http://www.icc-cpi.int/Menu/ASP/states+parties/>

5.2 Postoj a argumentace příznivců Soudu, zvláště Evropské unie²⁶¹

Nejvýraznějším zastáncem Mezinárodního trestního soudu není samotný stát, nýbrž celé uskupení států, **Evropská unie**. Její pozice je důležitá vzhledem k počtu sdružených států (27) a k faktu, že zahrnuje dva stále členy Rady bezpečnosti (Velkou Británii a Francii), i vzhledem k jejím požadavkům na státy usilující o vstup do Unie, a v neposlední řadě i vzhledem k jejímu úsilí o propagaci Soudu směrem k širšímu mezinárodnímu společenství.

Velká Británie byla od počátku velkým zastáncem Soudu jako části své „etické zahraniční politiky“, byla vůdčím státem *like-minded states*, a ačkoli je stálým členem Rady bezpečnosti, představovala opozici vůči jejím snahám o kontrolu nad činností Soudu.²⁶²

Francie ratifikovala Statut již v červnu 2002, ovšem jako jediná ze zemí EU uplatňovala výjimku (nepostizitelnost na sedm let) ze stíhání válečných zločinů a také k ratifikaci přidala několik kritizovaných deklarácí, které se týkaly jejího arzenálu jaderných zbraní.²⁶³

Poslední zemí EU, která ratifikovala Statut, byla v červenci 2009 Česká republika.

Podpora Soudu je důležitou součástí Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP) EU, což vyjádřilo několik rezolucí Evropského parlamentu i již v kapitole 4.2 zmiňované Zásady (*EU Guiding principles*), týkající se dohod uzavíraných s USA ze strany těch účastnických států EU, jež jsou též stranami Římského statutu (30. 9. 2002). Podle čl. 11 Smlouvy o Evropské unii mají členské státy Unie povinnost respektovat zásadu loajality ve vztahu k realizaci SZBP.²⁶⁴

Jak se uvádí ve společném postoji Rady 2003/444/SZBP ze dne 16. června 2003 o Mezinárodním trestním soudu²⁶⁵, rozšiřující společný postoj Rady 2001/443/SZBP ze 11.

²⁶¹ Tato práce se věnuje především státům a jejich postojům, nicméně v textu věnujícímu se mezinárodní podpoře Soudu by neměla chybět alespoň zmínka o velké podpoře Mezinárodního trestního soudu také ze strany mnoha mezinárodních i nevládních organizací (International Committee of the Red Cross, Human Rights Watch, a mnoho a mnoho dalších.)

²⁶² MCGOLDRICK, D. (2004). Political and Legal Responses to the ICC. In: MCGOLDRICK, Dominic, ROWE, Peter, DONNELLY, Eric (eds.). *The Permanent International Criminal Court. Legal and Policy Issues*. Oxford: Hart Publishing, s. 392.

²⁶³ *Tamtéž*.

²⁶⁴ *Předkládací zpráva pro Parlament ČR k návrhu na ratifikaci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu* (23. 1. 2008). [citováno 12. 5. 2010] Kapitola III.4, s. 20. Dostupná z <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=423&CT1=0#prilohy>

²⁶⁵ Společný postoj Rady 2003/444/SZBP ze dne 16. června 2003 o Mezinárodním trestním soudu [Úř. věst. L 150, 18. 6. 2003, str. 67; celex:32003E0444].

června 2001 o Mezinárodním trestním soudu²⁶⁶, Evropská unie plně podporuje Mezinárodní trestní soud. Principy Římského statutu jsou plně ve shodě s principy a cíli EU. Upevnění vlády práva a respektu pro lidská práva, stejně jako udržení míru a posilování mezinárodní bezpečnosti, je pro EU zásadně důležité. Unie se též snaží předejít zločinům podle mezinárodního práva a ukončit beztrestnost pachatelů takových zločinů.²⁶⁷

Členské státy EU také zasílají třetím státům demarše vyzývající k ratifikaci Statutu (od r. 2002 bylo rozesláno více než 275 demarší určených třetím státům a mezinárodním organizacím, kdy uspěly mj. v případě Japonska.)²⁶⁸ Evropská unie neustále propaguje Soud ve své zahraniční politice. Je si vědoma nedostatečného zastoupení států střední Asie v systému Soudu, a proto ratifikaci Statutu r. 2007 zahrnula mezi podmínky nového partnerství s řadou zdejších států.²⁶⁹

Přes veškerou přesvědčovací sílu EU Statut zatím ani nepodepsalo Turecko, ovšem právě tento fakt může představovat překážku jeho možného vstupu do Unie.

V pracích věnujících se argumentaci jednotlivých států vůči Mezinárodnímu trestnímu soudu zaznívají většinou pouze kritické výčty. Ovšem být smluvní stranou Statutu musí státům přinášet i klady, vzhledem k počtu těchto stran. Na každém světovém kontinentu existuje alespoň jedna země, u které ratifikace Statutu nutně vzbuzovala vzhledem k problematické situaci v minulosti či i současnosti vážné diskuse.

V jižní Americe se například Soud těší velké podpoře a Statut ratifikovalo r. 2009 **Chile**, země problematické minulosti i národního usmíření, jak je známo vzhledem k případu A. Pinocheta, i např. Kolumbie. **Kolumbie** ratifikovala Statut roku 2002 uprostřed dlouhodobého vnitrostátního konfliktu, s nadějí, že tento krok může zapůsobit jako brzda činnosti velkého počtu zločinných ozbrojených skupin.²⁷⁰

²⁶⁶ Společný postoj Rady 2001/443/SZBP ze 11. června 2001 o Mezinárodním trestním soudu [Úř. věst. L 155, 12. 6. 2001, str. 19; celex:32001E0443].

²⁶⁷ *The European Union and the International Criminal Court* (2008). Brussels: General Secretariat of the Council, Council of the European Union, s. 5. Dostupný z: <http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=404&lang=en>

²⁶⁸ *The European Union and the International Criminal Court* (2008). cit. d., s. 10.

²⁶⁹ EU Strategy for Central Asia, přijatá Radou EU v červnu 2007. Doc. 10113/07. In: *The European Union and the International Criminal Court* (2008). cit. d., s. 11. Zatím ze států střední Asie Statut ratifikoval pouze Tádžikistán.

²⁷⁰ MCGOLDRICK, D. (2004). *Political and Legal Responses to the ICC*, s. 396.

Z málo zastoupených asijských států u Soudu zde figurují např. **Afghánistán** nebo od roku 2010 **Bangladéš**.

Netajenou motivací řady těchto států byla smutná zkušenost s řadou nepotrestaných zločinů, které by nyní Soud mohl postihovat, i faktor prevence, kdy by činnost Soudu mohla odrazovat potenciální pachatele.

Mezinárodní trestní soud představuje nejvýznamnější soudobý orgán mezinárodní spravedlnosti, proto jej Evropská unie propaguje v rámci svého úsilí o zisk respektu pro lidská práva a posilování mezinárodní bezpečnosti. Organizace spojených národů roku 2002 zodpovídala otázku, proč potřebujeme Mezinárodní trestní soud, následovně:

„Aby bylo dosaženo spravedlnosti pro všechny; aby bylo skoncováno s beztrestností; na pomoc při ukončování konfliktů; k vyřešení nedostatků ad hoc tribunálů; za účelem převzetí zodpovědnosti za trestně právní instituce na národní úrovni, které nemohou či nechtějí jednat; k prevenci potenciálních válečných zločinů.“²⁷¹

K tomuto komplexnímu souhrnu kladných argumentů může vývoj fungování Soudu doplnit ještě další pozitiva. Jak upozorňuje V. Bílková, probíhající proces u Soudu dokumentuje jak šetřené události, tak různé úhly pohledu na ně různých stran, čímž pomáhá k objektivnějšímu popisu reality. Navíc praktické obrácení pozornosti široké veřejnosti k událostem v Darfúru ztížilo páčání zločinu v této oblasti,²⁷² a ukázalo „mediální“ možnosti Soudu jako faktoru prevence.

5.3 Postoj a argumentace Spojených států amerických

Jak bylo uvedeno na začátku 4. kapitoly této práce, nejvýraznějšími a v mnoha ohledech nejvlivnějšími kritiky Soudu jsou politici i odborníci z USA. Výsadní pozice Spojených států v ovlivňování mezinárodního společenství se odráží i v jejich snaze ochránit své občany a zejména příslušníky svých zahraničních misí. Tato snaha se velmi výrazně promítla v počátečních překážkách fungování Mezinárodního trestního soudu, který však zdárně ustál

²⁷¹ K čemu potřebujeme mezinárodní trestní soud? (2002) [citováno 13. 5. 2010] Dostupný z: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=832> (webové stránky Informačního centra OSN v Praze) K bodům o nedostacích ad hoc tribunálů a převzetí zodpovědnosti za instituce na národní úrovni se vrací kapitola 7.

²⁷² BÍLKOVÁ, V. (2009). *cit. d.*, s. 44.

jak ustanovení rezolucí Rady bezpečnosti, iniciované USA, tak uzavírání dvoustranných dohod o beztrestnosti (BIAs).

Americká stanoviska při vyjednávání Statutu a následné odmítnutí jeho ratifikace r. 2002 (následované i odvoláním podpisu Statutu) už bylo zmíněno. Cílem této kapitoly je blíže se podívat na argumentaci Spojených států, která je poměrně soudržná a opakuje se již od zveřejnění mnohokrát citovaného článku H. Kissingera r. 2001. Čím jsou tyto argumenty podloženy? Je možné, že Spojené státy nakonec opět podepíší a dokonce ratifikují Statut Soudu?

Zásadním přehledným dokumentem, vydaným americkou stranou, je oficiální seznam výhrad *United States Policy on the International Criminal Court*.²⁷³ Ten uvádí 7 závažných problémů Římského statutu.

Tím prvním je jurisdikce, přesněji **možnost výkonu jurisdikce Soudu vůči občanům třetích států**. Podle čl. 12 Statutu Soud může vykonávat jurisdikci, pokud některé z níže uvedených států jsou smluvními stranami tohoto Statutu nebo přijaly pravomoc Soudu, a jedná se buď o stát, na jehož území došlo k danému jednání (zásada teritoriality), anebo o stát, jehož občanem je obviněná osoba (personální princip).²⁷⁴ Problémem je zásada teritoriality, neboť USA se obávají, že právě na základě principu teritoriality by mohl Soud stíhat americké občany, kteří by byli obviněni ze zločinů na cizím území. A to bez ohledu na fakt, že Spojené státy představují nesmluvní, tj. tzv. třetí stát.

Z tohoto důvodu USA na Římské konferenci neúspěšně prosazovaly kumulaci obou podmínek, personality i teritoriality, a následně velvyslanec USA na konferenci D. Scheffer prohlásil, že se jedná o *zásadní nedostatek Římského statutu, který znemožňuje Spojeným státům podepsat stávající text*.²⁷⁵ Z právního hlediska Spojené státy poukazují na porušení principu *pacta tertiis nec nocent nec prosunt* (smlouvy nezavazují třetího).²⁷⁶

²⁷³ Fact sheet: United States Policy on the International Criminal Court. Dostupný z: http://vienna.usembassy.gov/en/download/pdf/icc_pa.pdf. [citováno 10. 5. 2010] Dokument viz příloha č. 2.

²⁷⁴ Římský statut Mezinárodního trestního soudu, čl. 12.

²⁷⁵ SHARF, M. (2000). The ICC's Jurisdiction over the Nationals of Non-Party States. In: KAYSEN, Carl, SEWALL, Sarah B. (eds.). *The United States and the international criminal court: national security and international law*. 1st ed. Rowman & Littlefield Publishers, Lanham, s. 214. M. Sharf dále upozorňuje, že vzhledem k závažnosti povahy zločinů v jurisdikci Soudu je relevantní i univerzální základ jurisdikce (rozbor viz SCHARF, M., *cit. d.*, s. 215-216.)

²⁷⁶ ULÍK, K. (2009). Schválí spojené státy americké statut Mezinárodního trestního soudu? *Mezinárodní politika*. roč. 33, č. 1, s. 34.

Vzhledem k dosavadnímu vývoji, kdy žalobce Soudu L. Moreno-Ocampo obdržel stovky žádostí k prošetření situace v Afghánistánu i Iráku, ale odmítl se těmito válečnými operacemi zabývat, neboť podle jeho vyjádření nesplňují podmínky k postihu podle čl. 8 Statutu o válečných zločinech (s tím, že se jedná o náhodné ojedinělé akce)²⁷⁷, obavy Spojených států by se mohly mírnit.

Druhým důvodem oficiálního amerického seznamu výhrad pro nepřistoupení ke Statutu jsou **nové zločiny**, ovšem přesněji podle textu odstavce se jedná o nerovnoprávnost mezi smluvní a nesmluvní stranou, kdy podle výkladu článku 121 Statutu, týkajícího se změn, nebude Soud vykonávat jurisdikci nad nově přijatým zločinem u těch smluvních stran, které tuto změnu Statutu nepřijmou (čl. 121 odst. 5 Statutu). Nesmluvní strana toto právo vyhnout se stíhání za spáchání nového zločinu Statutu nemá, což se Spojeným státům zdá nepřijatelné.²⁷⁸

S předchozí výhradou souvisí i třetí bod, **agrese**. Tento zločin je uveden jako spadající pod jurisdikci Soudu, avšak definici a podmínky stanoví až později smluvní strany. Ovšem tyto smluvní strany se na rozdíl od nesmluvních stran mohou vyhnout stíhání za spáchání takového nového zločinu.²⁷⁹ Tento bod o možném začlenění nového zločinu agrese (v kombinaci spolu s pravomocí žalobce zahájit vyšetřování) by mohl porušit právo Rady bezpečnosti OSN definovat a potrestat zločin agrese. V této souvislosti se dokonce hovoří o tom, že Soud podrývá nebo si dokonce přisvojuje roli Rady bezpečnosti.²⁸⁰

Již několikrát byl v této práci vzpomínán čtvrtý bod oficiálních výhrad, oprávnění **žalobce** zahájit vyšetřování z vlastní iniciativy podle čl. 15 Statutu, kdy má žalobce zapotřebí získat „jen“ souhlas dvou soudců z celkem tříčlenného přípravného senátu. Toto oprávnění může podle kritiky Spojených států vést k politicky motivovaným žalobám. A to především kvůli dalšímu bodu výhrad, odpovědnosti. Spojené státy argumentují, že **žalobce není odpovědný**

²⁷⁷ MATUŠINOVÁ, A. (2009). Potřebují USA Mezinárodní trestní soud nebo, potřebuje Mezinárodní soud USA? In: *I. Konference studentské vědecké odborné činnosti*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta v nakladatelství Vodnář, s. 60. Matušinová ovšem poměrně výstižně upozorňuje, že motivací tohoto prokurátorova rozhodnutí mohla být do značné míry i čistě nepravní obava z mezinárodněpolitického tlaku, který by Spojené státy v případě postihu svého občana dokázaly vyvolat.

²⁷⁸ Fact sheet: United States Policy on the International Criminal Court. (Přesněji uvedeno, u čl. 121 Statutu není o nesmluvních stranách ani zmínka.)

²⁷⁹ *Tamtéž*.

²⁸⁰ ULÍK, K. (2009). *cit.d.*, s. 34.

žádnému volenému orgánu ani Radě bezpečnosti, a Soud je zneužitelný vzhledem k neexistenci systému brzd a protivah.²⁸¹

Šestáým bodem kritiky je nemožnost učinění **výhrad** ke Statutu.²⁸² Poslední, sedmý bod kritiky je nazván **nedostatek kontroly**.²⁸³ Týká se výkladu článku 17 odst. 2 Statutu, podle kterého Soud sám rozhodne o tom, zda „řízení nebylo nebo není vedeno nezávisle nebo nestranně“,²⁸⁴ kdy tak Soud může zasahovat do soudní moci suverénního států.

Jako u řady předchozích obdobných výtek je však otázka o přípustnosti zásadní pro nezávislost činnosti Soudu. Spojené státy měly představu orgánu, kontrolovatelného do velké míry Radou bezpečnosti OSN. Tou Radou, jejímž jsou vlivným stálým členem. Když vznikl do značné míry nezávislý Soud, staly se USA zastáncem Radou bezpečnosti vytvářených *ad hoc* mezinárodních trestních tribunálů. Dosavadní praxe však nepotvrdila žádnou z výše jmenovaných obav, a tak se nabízí otázka, zda USA nepřehodnotí svůj postoj k Soudu.

Možné kroky americké administrativy prezidenta B. Obamy nelze zcela předvídat. Proklamované ideály demokracie totiž nemusí převážit nad dosavadní pragmatickou politikou ochrany amerických občanů, včetně vrcholných představitelů státu, zvláště při pokračujícím zapojení mnoha amerických vojáků v zahraničních misích.

Mezinárodní trestní soud je v současnosti Spojenými státy tiše tolerován, a pokud to bude v zájmu USA, posílí se tato pozice v konkrétních případech ve spolupráci. Jak bylo zmíněno v kapitole 3.3, Soud by například mohl být atraktivní jako možný nástroj ve vedení války proti terorismu.²⁸⁵ Je otázkou, zda však tato motivace může v budoucnu zvítězit nad stávající obavou z politicky motivovaných žalob, které by mohly americké snahy spíše mařit.

O tom, proč by byly pro Soud přínosné Spojené státy jako smluvní strana Statutu by se dalo napsat mnoho stran. USA by se staly donucovací, informační, finanční i morální podporou zatím ve stíhání zločinců nepřilíš úspěšného Soudu.

Zároveň však Soud funguje (zejména díky podpoře ze strany EU) i bez americké podpory a v prvních letech činnosti i tak trochu USA navzdory. Není nutné se obávat, že odklon podpory

²⁸¹ *Tamtéž*.

²⁸² Výhrady hrají značnou roli kvůli faktu, že USA případné rozpory mezinárodních smluv s americkým ústavním pořádkem řeší učiněním výhrady, což v případě Statutu podle čl. 120 nelze. Ústava USA garantuje např. právo na porotu, jejíž absenci považuje mj. Kissinger za závažný procedurální nedostatek Soudu.

²⁸³ Fact sheet: United States Policy on the International Criminal Court.

²⁸⁴ *Římský statut Mezinárodního trestního soudu*, čl. 17 odst. 2.

²⁸⁵ ŠTURMA, P., NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, V. (2003). *cit.d.*, s. 72. Tento důvod pro přehodnocení názoru by mohl být zajímavý např. i pro Izrael, který se však prozatím pevně drží americké argumentační linie.

jeho tvůrce, USA, bude mít na Soud stejné dopady, jako měl před druhou světovou válkou podobný krok na činnost Společnosti národů.

5.4 Další oponenti Soudu

Jak je z výčtové kapitoly 5.1 patrné, státy, které prozatím neratifikovaly Statut či přímo patří k oponentům a kritikům Soudu, představují velmi rozmanitou skupinu. Pocházejí z různých geografických oblastí světa s různými mezinárodněpolitickými podmínkami. Není tedy překvapení, že důvody a argumenty jednotlivých států, které spojuje pouze negativní pozice vůči Soudu, jdou často proti sobě.

Nejvlivnější nesmluvní strany Statutu následující po USA představují další dva stálí členové Rady bezpečnosti OSN, Rusko a Čína. **Rusko** podepsalo Římský statut 13. 9. 2000 a otevřeně neodmítá tento koncept mezinárodní spravedlnosti.²⁸⁶ Spekulativním důvodem, proč chybí politická vůle k ratifikaci, je Čečensko.²⁸⁷

Ovšem současný vývoj vypovídá o ruské snaze využívat možností Soudu, neboť Rusko zaslalo prokurátorovi velké množství zpráv s podněty na prošetření událostí roku 2008 v Gruzii. Následně Úřad prokurátora skutečně zahájil předběžné šetření,²⁸⁸ ovšem Gruzie, členský stát Statutu od r. 2003, ve snaze vyhnout se vyšetřování s Úřadem prokurátora spolupracuje.²⁸⁹

Poslední stálý člen Rady bezpečnosti a nejlidnatější stát světa, **Čína**, na rozdíl od Ruska Statut Soudu nepodepsala. Přesto proti Soudu nevystupuje a má zakotven princip univerzální jurisdikce pro zločiny podle mezinárodního práva.²⁹⁰ O čínských důvodech je možné opět spekulovat, nabízí se politicky citlivé otázky území Tibetu či Tchaj-wanu.²⁹¹

²⁸⁶ Předkládací zpráva pro Parlament ČR k návrhu na ratifikaci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu, kapitola III. 2., s. 19.

²⁸⁷ Tamtéž.

²⁸⁸ Dalšími kandidátskými státy na zahájení vyšetřování jsou Afghánistán, Kolumbie a Palestina. Viz The Office of the Prosecutor (OTP) citováno 12. 5. dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/Menus/ICC/Structure+of+the+Court/Office+of+the+Prosecutor>

²⁸⁹ OTP preliminary examination in Georgia: ICC Prosecutor receives Georgian Justice Minister. Press Release: 19.03.2010. ICC-OTP-20100319-PR507 Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/menus/icc/press%20and%20media/press%20releases/news%20and%20highlights/pr507>

²⁹⁰ Předkládací zpráva pro Parlament ČR k návrhu na ratifikaci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu, kapitola III. 3., s. 19.

²⁹¹ Tamtéž.

V lidnaté Asii skutečně schází Soudu podpora, 15 smluvních stran je velmi málo. Asie je jediným regionem, kde státy nedojednaly srozumitelnou deklaraci lidských práv, a chybí zde i jakákoli instituce, komise či soud, která by na dodržování lidských práv mohla dohlížet.²⁹² Druhá nejlidnatější země světa a zároveň nejlidnatější demokratický stát, **Indie**, nepodepsala Statut také ze specifických principiálních důvodů. Silně se vymezovala proti možné vlivné roli Rady bezpečnosti OSN ve fungování Soudu, neboť nepovažuje historicky zakotvené stálé členství v Radě bezpečnosti za legitimní.²⁹³ Z praktických důvodů bývá uváděno jak např. nezahrnutí zločinu terorismu do skutkových podstat stíhatelných Soudem, tak obavy ze stíhání možných zločinů proti lidskosti na indické muslimské komunitě.²⁹⁴

Čtvrtá nejlidnatější země světa, **Indonésie**, Statut nepodepsala a stejně tak ani **Malajsie**. **Pákistán** své negativní stanovisko k přistoupení ke Statutu neodůvodňoval možnými praktickými dopady na své území či občany, ani postojem Spojených států, jak by se možná dalo očekávat, ale nemožností učinit výhrady ke Statutu.²⁹⁵ Zajímavé bylo odůvodnění stanoviska u **Singapuru**, kterému vadilo nezahrnutí zneužití chemických a biologických zbraní do možných stíhaných zločinů a také vyloučení trestu smrti.²⁹⁶

Již bylo zmíněno, že nejslabší region světa z hlediska jeho zastoupení u Soudu představuje **arabský svět**. Z 22 sem řazených států jsou smluvní stranou Statutu pouze tři a jen Jordánsko z nich představuje možného hráče mezinárodněpolitické scény.²⁹⁷ 10 dalších arabských států, jako např. Alžírsko, Egypt, Maroko nebo Írán, Statut podepsalo, avšak neratifikovalo. Na Římské konferenci přímo hlasovaly proti přijetí návrhu Statutu Irák, Jemen, Katar a Libye. Řada arabských států uvedla jako hlavní důvod svého zamítavého postoje nezahrnutí zločinu agrese do Statutu.²⁹⁸ Důležité důvody však jistě leží i v politických postojích jednotlivých států.

Libye, stát líčený USA jako mimořádně problematický a sponzorující terorismus, hlasoval proti Statutu i proto, že podle libyjského pohledu je Soud ovlivněn mezinárodněpolitickou dominancí USA.²⁹⁹

²⁹² MCGOLDRICK, D. (2004). *Political and Legal Responses to the ICC*, s. 397-398.

²⁹³ MCGOLDRICK, D. (2004). *Political and Legal Responses to the ICC*, s. 440.

²⁹⁴ MCGOLDRICK, D. (2004). *Political and Legal Responses to the ICC*, s. 440-441.

²⁹⁵ MCGOLDRICK, D. (2004). *Political and Legal Responses to the ICC*, s. 398.

²⁹⁶ *Tamtéž*.

²⁹⁷ Dalšími dvěma členskými státy jsou Džibutsko a Komory.

²⁹⁸ *Arab States and the ICC*. 29th October 2009. [citováno 13. 5. 2010]. Dostupný z: <http://www.iccnw.org/?mod=browserdoc&type=12> (webové stránky The Coalition for the International Criminal Court)

Určitý argumentační protipól tohoto postoje představuje **Izrael**, který v roce 2002 následoval Spojené státy a odvolal svůj podpis Statutu. Hlavním důvodem tohoto izraelského kroku byl však strach z možného stíhání izraelských činů na území **Palestiny**.³⁰⁰

Tato obava se ukázala jako oprávněná, neboť v lednu 2009 Palestinská národní správa předala Soudu deklaraci odvolávající se na článek 12 odst. 3 Statutu, umožňující nečlenským státům Statutu přijmout jurisdikci Soudu.³⁰¹ Účelem této deklarace bylo iniciovat vyšetřování zločinů spáchaných na území Palestiny, konkrétněji v Gaze na přelomu let 2008 a 2009. Úřad prokurátora předběžně šetří, zda byly spáchány zločiny postižitelné Soudem, a zejména zda deklarace Palestinské národní správy splňuje všechny potřebné náležitosti (jedná se o otázku palestinské státnosti).³⁰²

Kromě možného zahájení vyšetřování zločinů spáchaných v tomto regionu je třeba zmínit také možný pozitivní vliv Soudu v arabském světě, a to že některé arabské země před ratifikací Statutu zvažují implementaci zločinů podle čl. 5 Statutu do své vlastní legislativy, aby je byly schopné stíhat národními soudy.³⁰³

Jak je z této kapitoly patrné, univerzální působnost Mezinárodního trestního soudu je v geografickém a demografickém slova smyslu problematická, členskými státy není řada důležitých a nejlidnatějších zemí světa. Ovšem do budoucna představuje např. případ Ruska mírně optimistické možnosti rozšíření soudní působnosti Mezinárodního trestního soudu.

²⁹⁹ MCGOLDRICK, D. (2004). *Political and Legal Responses to the ICC*, s. 438.

³⁰⁰ MCGOLDRICK, D. (2004). *Political and Legal Responses to the ICC*, s. 439.

³⁰¹ QUIGLEY, J. (2009). The Palestine Declaration to the International Criminal Court: The Statehood Issue. 23. 3. 2009. Dostupný z: <http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/D3C77FA6-9DEE-45B1-ACC0-B41706BB41E5/281882/QuigleyPalestinedeclarationandtheICC.pdf>

³⁰² *Tamtéž.*

³⁰³ *Arab States and the ICC*. 29th October 2009. [citováno 13. 5. 2010]. Dostupný z: <http://www.iccnw.org/?mod=browserdoc&type=12> (webové stránky The Coalition for the International Criminal Court)

6. Mezinárodní trestní soud a Česká republika

V první polovině roku 2009 se předsednictví Evropské unie, podporující Mezinárodní trestní soud, ujala Česká republika. Nesmluvní strana Statutu, která jej sice 13. dubna 1999 podepsala, ale téměř deset let poté stále neratifikovala. Situace to byla delikátní pro obě dvě strany, neboť Česká republika měla jako předsednická země prosazovat politiku EU, a tudíž i propagovat činnost Soudu a vyzývat třetí státy k přistoupení k jeho statutu.³⁰⁴

Vzhledem k dlouhé tradici podpory mezinárodních trestních tribunálů³⁰⁵ i k aktivnímu vystupování na Římské konferenci, kde Česká republika hlasovala pro přijetí Římského statutu, je pochopitelné klást si otázku, jaké důvody vedly k této situaci. Byla snad argumentace odpůrců Soudu působivá natolik, že zapříčinila tuto delikátní mezinárodněpolitickou událost?

6.1 Právní otázky ratifikace Statutu

Na rozdíl od situace ve velké řadě jiných států mezinárodního společenství se Statut Mezinárodního trestního soudu těšil podpoře vlády České republiky během Římské konference i v následujících letech. Nečekaná úskalí přinesla až debata o způsobu implementace (recepce) Římského statutu do vnitrostátního právního řádu České republiky.

Protože se jedná o komplikovanou procedurální otázku, názory právních kapacit na její řešení, tedy způsob implementace Statutu, se rozcházejí. Přehledné stručné zmapování názorů na řešení vztahu českého ústavního pořádku a Statutu poskytuje L. Majerčík.³⁰⁶ Ten uvádí dvě základní názorové skupiny, kdy se každá z nich dále větví do dvou podskupin.

První skupina právníků se domnívá, že Statut je v rozporu s ústavním pořádkem České republiky. Ovšem dále se liší podle navrhovaných řešení.

Podle vlády České republiky v letech 2000–2004³⁰⁷ a P. Šturmy³⁰⁸ je Statut mezinárodní smlouvou podle čl. 49 Ústavy³⁰⁹ a rozpor s ním je řešitelný změnou ústavního pořádku;

³⁰⁴ Viz podmínky partnerství s novými státy, demarše a další kroky podporující Soud popsané v kapitole 5.2.

³⁰⁵ O českém přínosu pro vývoj institucí mezinárodního trestního soudnictví i konkrétní instituce viz MAJERČÍK, L. (2009). Česká republika a Mezinárodní trestní soud: poslední dějství. In: KOŘAN, M. (ed.): *Česká zahraniční politika v zrcadle sociálně-vědního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 122-124.

³⁰⁶ MAJERČÍK, L. (2009). *Česká republika a mezinárodní trestní soud*, s. 125.

³⁰⁷ Viz neúspěšné snahy o ratifikaci Statutu z let 2000 a 2001.

³⁰⁸ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 191.

³⁰⁹ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů.

ratifikace by probíhala za souhlasu nadpoloviční většiny přítomných poslanců a senátorů dle čl. 39 odst. 2 Ústavy. Změna ústavního pořádku by byla možná buď přímou změnou v textu Ústavy ČR, resp. Listiny základních práv a svobod, nebo přijetím zvláštního ústavního zákona.³¹⁰

Ovšem podle Ministerstva zahraničních věcí (od roku 2006)³¹¹ a J. Malenovského³¹² je Statut mezinárodní smlouvou podle čl. 10a Ústavy (tzn., že na Soud mohou být přeneseny některé pravomoci orgánů ČR); ratifikace by probíhala se souhlasem třípětinové většiny všech poslanců a třípětinové většiny všech přítomných senátorů dle čl. 39 odst. 4 Ústavy, čímž by se vyřešily případné rozpory, neboť pak bude Statut postaven na roveň ústavním zákonům a jako *lex specialis* bude mít aplikační přednost.³¹³

Podle druhé skupiny právníků Statut v rozporu s ústavním pořádkem není. Možný nesoulad se dá překonat výkladem Ústavy, konformním s mezinárodními závazky, na základě čl. 1 odst. 2 Ústavy, Statut lze chápat podle čl. 10a Ústavy, ale ratifikace na jeho základě není nezbytná.³¹⁴

Podle dalšího názoru žádné rozpory nepanují, a je i odmítáno chápání Statutu podle čl. 10a Ústavy.³¹⁵

První neúspěšný pokus související s ratifikací Statutu proběhl v únoru roku 2000, kdy vláda předložila Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR novelu Ústavy ČR.³¹⁶ Návrh jako celek byl zamítnut 17. května 2000, a to především z důvodu spojení více kontroverzních otázek.³¹⁷

Druhý pokus učinila vláda dne 10. října 2001, kdy předložila Poslanecké sněmovně

³¹⁰ MAJERČÍK, L. (2009). *Česká republika a mezinárodní trestní soud*, s. 125. Postoj L. Majerčík označuje jako 1 (a).

³¹¹ Viz *Předkládací zpráva pro Parlament ČR k návrhu na ratifikaci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu*, kapitola 4.1. Zdůvodnění ratifikace návrhu na Římský statut podle čl. 10a Ústavy ČR, s. 11-14. [citováno 14. 5. 2010].

³¹² MAJERČÍK, L. (2009). *Česká republika a mezinárodní trestní soud*, s. 125.

³¹³ *Tamtéž*. Postoj L. Majerčík označuje jako 1 (b).

³¹⁴ KRATOCHVÍL, J. (2007). Římský Statut Mezinárodního trestního soudu není v rozporu s ústavou. *Právní rozhledy*. 9. 8. 2007, roč. 15, č. 15, s. 537-574. Postoj L. Majerčík označuje jako 2 (a).

³¹⁵ Tuto pozici podle L. Majerčíka zastává Pavel Hasenkopf, právní konzultant Kanceláře prezidenta republiky. Postoj L. Majerčík označuje jako 2 (b).

³¹⁶ Podle výše načrtnutého názoru 1 (a); Vládní návrh ústavního zákona, kterým se mění ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., sněmovní tisk č. 541, III. volební období Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (1998 až 2002).

³¹⁷ MAJERČÍK, L. (2009). *Česká republika a mezinárodní trestní soud*, s. 126.

Parlamentu ČR Římský statut Mezinárodního trestního soudu k vyjádření souhlasu s jeho ratifikací, avšak nedostal se ani přes první čtení.³¹⁸

Po těchto nezdarech se proces ratifikace zastavil, a to i přes opětovně kladný postoj následujících vlád.³¹⁹ Během několika let pozastavení pokusů byl však učiněn důležitý krok k úspěchu, a to zvolení jiné varianty způsobu implementace.³²⁰ Ministerstvo zahraničních věcí zpracovalo návrh na vyjádření souhlasu s ratifikací podle čl. 10a Ústavy.

6.2 Argumenty české politické scény

V roce 2007 se na stránkách deníku Hospodářské noviny odehrála překvapivá výměna názorů mezi tehdejším ministrem zahraničních věcí K. Schwarzenbergem a jeho vládní kolegyní, ministryní obrany V. Parkanovou. Česká veřejnost se tak měla příležitost seznámit s postojem jak ve prospěch urychlené ratifikace Statutu, tak i s některými argumenty oponující strany.

K. Schwarzenberg píše o situaci, kdy jako ministr objevil „kostlivce ve skříni“, a i když čeští politici chtějí nechat skříň zavřenou, spřátelené státy upozorňují na nutnost konečně Statut ratifikovat. Argumentuje: „*vysíláme své vojáky na místa, kde tyrani z pozice hlav států či ministrů vyvražďují skupiny obyvatelstva, a pak chceme světu tvrdit: Víte, my nemůžeme ratifikovat tuto mezinárodní smlouvu, jejímž hlavním cílem je, aby každý stát sám trestal tyto nejzávažnější zločiny podle mezinárodního práva, protože to naše Ústava nedovoluje?*“³²¹ Dále dodává, že podněcování k zločinům proti lidskosti stojí oprávněně mimo rámec parlamentní ochrany.³²²

Jeho článek vyvolal nečekanou odezvu u ministryně obrany. V. Parkanová mísila do věcné argumentace i čistě politické obavy z „*ustavení jakési celoplanetární vlády či parlamentu a soudů, jejichž rozhodnutí má mít automaticky vyšší demokratickou legitimitu než rozhodnutí*

³¹⁸ *Tamtéž*; Sněmovní tisk č. 1112, III. volební období Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (1998 až 2002).

Tuto práci nepíše právník, proto je tato kapitola stručná. Ke konkrétním otázkám právní argumentace proti ratifikaci Statutu (údajný rozpor se zákazem vydávání vlastních občanů, právo prezidenta republiky udílet milost a vyhlášovat amnestii, imunita ústavních činitelů aj. viz BÍLKOVÁ, V. (2007). *V roli unijního solitéra?*, s. 4-7.

³¹⁹ Ovšem vlád politicky nestabilních. Dalším důležitým faktorem pozastavení ratifikačních procesů byl i vstup ČR do EU a euronovela Ústavy (ústavní zákon č. 395/2001, účinný od 1. 7. 2002).

³²⁰ Přístup 1 (b), tedy že Statut je mezinárodní smlouvou podle čl. 10a Ústavy.

³²¹ SCHWARZENBERG, K. *Vytáhněme kostlivce ze skříně*. Hospodářské noviny 3. 10. 2007.

[citováno 13. 5. 2010]. Dostupný z: <http://hn.ihned.cz/c1-22143410-vytahneme-kostlivce-ze-skrine>

³²² *Tamtéž*.

jednotlivých zemí“ a z obdobných koncepcí, „které si vesměs kladou za cíl bojovat proti dominanci USA ve světě.“³²³

Více prakticky založené jsou její obavy ze zpolitizovaných soudců, neboť podle jejího názoru: „Statut soudu nečiní rozdíl mezi zeměmi s demokraticky zvolenými představiteli a nikým nevolenými pučisty. Neexistuje žádná záruka nezávislosti jednotlivých členů soudu (soudců) na svých nedemokratických vládách. (...) Kdo rozhodne, zda jsou genocidou hromadné vraždy a znásilňování v Dárfúru nebo izraelské útoky na palestinské radikály?“³²⁴ Z těchto důvodů pak pro trestání zločinů propaguje ověřenou praxi ustavování *ad hoc* trestních tribunálů.³²⁵

Nejen z důvodu této podpory *ad hoc* tribunálů, ale i podle charakteru argumentů lze označit její stanoviska jako „Kissingerovská“, neboť jsou zřetelně ovlivněna jak americkou interpretací Soudu, tak i politickou ideologií.

Tvrzení, že Soud je velmi vlivný a zároveň tak málo podrobený mocenským pojištěním, že hrozí jeho zneužití totalitními státy, které by jeho prostřednictvím stíhaly představitele demokratických zemí za nevýznamná porušení mezinárodního práva, jsou naprosto nepodložená.³²⁶ V mechanismu Soudu je zabudována řada pojištěk, které brání jeho zneužití jak Soudem samotným, tak určitou skupinou států.³²⁷

Po připomenutí se Mezinárodního trestního soudu (nejen) v českých médiích r. 2007, vláda M. Topolánka jako celek během roku 2008 intenzivně pracovala na umožnění ratifikace Statutu. Motivací pro vládu pravděpodobně nebylo prosazování lidských práv a jejich ochrany jako priority české zahraniční politiky, ale spíše bližící se předsednictví Evropské unie. Návrh na vyjádření souhlasu s ratifikací Statutu podle čl. 10a Ústavy vláda schválila dne 23. ledna 2008.³²⁸

³²³ PARKANOVÁ, V. *Mezinárodní trestní soud utopii?* Hospodářské noviny 24. 10. 2007. [citováno 13. 5. 2010]. Dostupný z: <http://hn.ihned.cz/c1-22283870-mezinarodni-trestni-soud-utopii>

³²⁴ *Tamtéž.*

³²⁵ (např. pro bývalou Jugoslávii, Rwandu). *Tamtéž.*

³²⁶ BÍLKOVÁ, V. (2007). *V roli unijního solitéra?*, s. 3.

³²⁷ *Tamtéž.* V. Bílková uvádí kromě principu komplementarity např. omezený okruh zločinů, které může Soud stíhat. Tyto zločiny dosahují vysoké míry závažnosti a mají systematický charakter. Jak již bylo zmíněno v kapitole 5.3, prokurátor odmítl řešit případy izolovaných zločinů, ke kterým došlo během vojenských operací západních států v Iráku či Afghánistánu.

I samotný mechanismus rozhodování Shromáždění smluvních stran je nastaven tak, aby nemohla být určitá skupina států jednoduše přehlasována.

³²⁸ Usnesení vlády České republiky ze dne 23. ledna 2008 č. 63.

Vzhledem k tomu, že procedurální otázky byly již vyřešeny, mohla se debata v parlamentu soustředit na výhrady politického charakteru. Mnoho oponentů mezi zástupci politických stran však Soud neměl. Např. zákonodárci KDU-ČSL byli ve všech fázích ratifikace Statutu členy vlád, které ji předkládaly.³²⁹ Opoziční hlasy zaznívaly především z řad KSČM, a nejvíce pak z řad zákonodárců ODS.

Poslanci KSČM mnoho let vytrvale argumentovali údajnou neobjektivitou ICTY a absencí většiny stálých členů Rady bezpečnosti mezi smluvními stranami Statutu.³³⁰ Za ODS již v roce 2003 vystupoval s kritikou I. Langer, kterému vadilo, že by údajně čeští představitelé mohli být stíháni za účast České republiky v iráckém konfliktu, s poukazem na kroky americké diplomacie, která se podle něj snažila získat pro své občany co nejlepší podmínky.³³¹ V názvu textu mu ovšem figuroval Mezinárodní trestní tribunál.

Kromě zmiňovaného I. Langer byl hlavním odpůrcem Soudu mezi zákonodárci ODS poslanec M. Benda (případně též poslankyně E. Dundáčková a poslanec J. Schwippel). J. Schwippel reálně poukazoval na slabou vynutitelnost mezinárodního práva Soudem a na otázku smysluplnosti fungování Soudu bez velkých hráčů.³³² Vzhledem k faktu, že se ODS stala z opoziční vládní stranou, nakonec většina zákonodárců ODS vládní návrh podpořila.³³³ Argumentace českých odpůrců ratifikace Statutu nebyla nijak originální, vycházela většinou z pozice Spojených států (a to jak u zákonodárců ODS, tak KSČM), a Soud ani nikdo nekritizoval za první nedostatky jeho fungování.

Samotný třetí pokus o vyjádření souhlasu Parlamentu ČR s ratifikací Statutu proběhl vzhledem k výše uvedenému rozložení politických sil hladce, nejprve souhlas s ratifikací dali dne 16. 7. 2008 senátoři,³³⁴ a dne 29. 10. 2008 pak s ratifikací Statutu vyjádřili souhlas poslanci.³³⁵

³²⁹ MAJERČÍK, E. (2009). *Česká republika a mezinárodní trestní soud*, s. 129. Tím spíše byl článek V. Parkanové (z KDU-ČSL) ojedinelý.

³³⁰ *Tamtéž*. Ovšem nakonec nebyl odpor komunistických zákonodárců absolutní, při hlasování v Senátu dva ze tří senátorů návrh podpořili, v Poslanecké sněmovně se přítomní komunisté zdrželi hlasování.

³³¹ Písemná interpelace místopředsedy Poslanecké sněmovny Ivana Langer na ministra zahraničních věcí Cyrila Svobodu ve věci Mezinárodního trestního tribunálu (ICC) 10. 1. 2003.

Dostupná z: <http://www.langer.cz/projevy.php?pid=83> (Webové stránky Ivana Langer.)

³³² MAJERČÍK, E. (2009). *Česká republika a mezinárodní trestní soud*, s. 129.

³³³ Poslankyně E. Dundáčková a poslanec J. Schwippel se pouze zdrželi hlasování. Viz MAJERČÍK, E. (2009). *Česká republika a mezinárodní trestní soud*, s. 130.

³³⁴ 437. usnesení Senátu z 15. schůze dne 16. července 2008 k vládnímu návrhu, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací Římský statut Mezinárodního trestního soudu /senátní tisk č. 188/.

Na podzim roku 2008 se tedy mohlo zdát, že nastávající předsednická země Evropské unie již nebude představovat svým nepřistoupením ke Statutu evropskou výjimku. Avšak když ministr K. Schwarzenberg požádal prezidenta republiky, aby Římský statut ratifikoval, prezident tak odmítl učinit.

Podrobné vysvětlení svého postoje prezident V. Klaus podal prostřednictvím tiskového sdělení přístupného na webových stránkách.³³⁶ Stručně se jednalo o návrat k procedurálním otázkám ratifikace, kdy podle prezidenta nález Ústavního soudu ve věci Lisabonské smlouvy³³⁷ z listopadu 2008 popírá domněnku vlády, že případné rozpory Statutu a ústavního pořádku lze překonat hlasováním ústavní většinou podle čl. 10a Ústavy.³³⁸

Ačkoli byla uvedena dvě možná řešení (přijmout změny ústavního pořádku, které by odstranily jeho možné rozpory se Statutem, nebo požádat Ústavní soud o posouzení souladu Statutu s ústavním pořádkem),³³⁹ nebyla nakonec ani jedna z možností zapotřebí.

Po skončení předsednictví Evropské unie prezident republiky V. Klaus dne 8. července 2009 Římský statut Mezinárodního trestního soudu ratifikoval.³⁴⁰

Dne 21. července 2009 byla v sekretariátu OSN v New Yorku uložena ratifikační listina k Římskému statutu Mezinárodního trestního soudu, přijatému v Římě dne 17. července 1998. Česká republika se stala 110. smluvní stranou Římského statutu Mezinárodního trestního soudu.

15. schůze, 16. hlasování, 16. 07. 2008. 60 hlasů senátorů bylo pro souhlas s ratifikací, proti bylo 6 senátorů za ODS, 4 senátoři za ODS se zdrželi hlasování.

³³⁵ Usnesení PS č. 920 k vládnímu návrhu, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací Římského statutu Mezinárodního trestního soudu /sněmovní tisk 423/ - druhé čtení (29. října 2008).

39. schůze, 99. hlasování, 29. 10. 2008, 16:51 Římský statut Mezinárodního trestního soudu. 140 hlasů bylo pro, proti bylo 6 poslanců za ODS, zdrželo se 37 poslanců: 2 za ČSSD, 9 za ODS, celý klub KSČM, 1 nezařazený.

³³⁶ *Římský statut: míč není na straně prezidenta republiky*. Tiskové sdělení mluvčího prezidenta republiky 4. 2. 2009. Příloha: *Dopis prezidenta republiky ministru zahraničí ze dne 21. ledna 2009*. Dostupné z: <http://www.klaus.cz/klaus2/asp/clanek.asp?id=SIB9whyzFPeM>

³³⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 11. 2008, sp. zn. Pl. ÚS 19/08.

³³⁸ Protože Ústavní soud tyto účinky hlasování podle čl. 10a Ústavy upřel, a protože sama vláda připouští rozpory mezi Statutem a Ústavou, je potřeba tyto rozpory vyřešit jiným mechanismem. Viz MAJERČÍK, E. (2009). *Česká republika a mezinárodní trestní soud*, s. 130-131.

E. Majerčík se domnívá, že právní argumentace Kanceláře prezidenta republiky je podložena a liší se od pojetí J. Malenovského, na kterém je vystavěn vládní návrh.

³³⁹ *Viz Dopis prezidenta republiky ministru zahraničí ze dne 21. ledna 2009*.

³⁴⁰ Prezident ratifikoval Římský statut Mezinárodního trestního soudu. Tisková zpráva ředitele Tiskového odboru 8. 7. 2009. Dostupná z: <http://www.hrad.cz/cs/pro-media/tiskove-zpravy/6180.shtml>
Stanovisko odboru legislativy a práva KPR k ratifikaci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu. Dostupné z: <http://www.hrad.cz/cs/pro-media/informace-soudnim-sporum/5.shtml>

Dne 24. září 2009 byl Římský statut Mezinárodního trestního soudu vyhlášen pod číslem 84/2009 Sb. m. s.

V souladu s článkem 126 odst. 2 Statutu vstoupil Římský statut Mezinárodního trestního soudu pro Českou republiku v platnost dne 1. října 2009.

7. Alternativy výkonu spravedlnosti nad zločiny podle mezinárodního práva

Je patrné, že i přes velkou řadu argumentů odpůrců Soudu, které lze vyvrátit, zůstávají i další body upozorňující na nedostatky tohoto orgánu mezinárodní spravedlnosti. Je také třeba počítat s tím, že některé státy i přes případnou chabost své argumentace z ryze politických důvodů ke Statutu nikdy nepřistoupí. Potřeby výkonu mezinárodní spravedlnosti budou v dohledné době narážet na řadu konkurenčních koncepcí a zájmů.

Mezinárodní trestní soud byl v tomto smyslu vytvořen dokonce na průsečíku více protichůdných principů. Musí se vyrovnávat se střetáváním práva a politiky, výkon globální spravedlnosti jde často do rozporu se státní suverenitou, a dichotomií představuje i stálá potřeba spravedlnosti kolidující s nemožností Soudu působit retroaktivně či proti procesům „národního usmíření“.³⁴¹ Proto se mnohdy může zdát efektivnější využít pro určitý případ *ad hoc* ustavený tribunál, představující selektivní a konkrétně zacílené řešení.

Vraťme se tedy k současným možnostem výkonu spravedlnosti nad zločiny podle mezinárodního práva. Pravděpodobně nejméně kontroverzním řešením by bylo **trestání pachatelů příslušnými národními soudy**, a to při dodržování záruk spravedlivého a nestranného procesu.

Reálný vývoj na mezinárodní scéně však ukazuje, že v období konfliktů státní instituce často nemohou či nechtějí jednat. Vlády buď postrádají politickou vůli stíhat své občany (ne-li přímo své vysoké státní představitele), nebo se stává, že instituce státu nemají dostatek kapacity k postihu či se přímo zhroutí.³⁴² Současné africké trestní procesy ukazují na obě dimenze problému.

Zločiny podle mezinárodního práva jsou natolik závažné pro mezinárodní společenství jako celek, až vznikla koncepce **univerzální jurisdikce**. Podle této jurisdikce je ty nezávažnější zločiny oprávněna stíhat každá země bez ohledu na to, kde a kým byly zločiny spáchány. Ovšem univerzální jurisdikce je náchylná k politice a jak ukázala kapitola 1.5 této práce,

³⁴¹ SIMPSON, Gerry (2004). Politics, Sovereignty, Remembrance. In: MCGOLDRICK, Dominic, ROWE, Peter, DONNELLY, Eric (eds.). *The Permanent International Criminal Court. Legal and Policy Issues*. Oxford: Hart Publishing, s. 47 – 61.

³⁴² *K čemu potřebujeme mezinárodní trestní soud?* (2002) [citováno 13. 5. 2010] Dostupný z: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=832> (webové stránky Informačního centra OSN v Praze)

pojednávající o jejich limitech, může být přijímána výhradně jako určitý nouzový mechanismus.

V téže kapitole byla uvedena řada důvodů A. Casseseho, jmenujících, proč je vhodné využívat při postihu zločinů podle mezinárodního práva **instituce mezinárodního trestního soudnictví**. Vývoj soudních orgánů v posledních desetiletích poskytl několik možných typů institucí.

Do dnešních dnů byly vyzkoušeny tři hlavní modely: Spojenými státy propagované mezinárodní trestní tribunály zřízené *ad hoc* Radou bezpečnosti OSN (tedy např. ICTR a ICTY), další generace tribunálu – smíšený soud (např. SCSL) a nakonec stálý Mezinárodní trestní soud.³⁴³ Fungování a využívání každého z těchto modelů má své klady a zápory. Navíc jiná byla situace na scéně výkonu mezinárodní spravedlnosti kolem roku 2002 a jiná je nyní.

Pozice českých právních autorit v době raného ustavení Soudu³⁴⁴ byla zachycena v 2. kapitole této práce, pojednávající o vývoji institucí mezinárodního soudnictví. Zřizování dalších tribunálů *ad hoc* se zdálo být vhodné ba potřebné.³⁴⁵ Jejich zřizování, jakkoli nákladné, bylo nezbytné i vzhledem k faktu, že jurisdikce stálého Mezinárodního trestního soudu nelze vykonávat retroaktivně.³⁴⁶ Smíšené tribunály také mohou přispívat k budování míru na území po rozsáhlém páčání zločinů a k procesu postupného usmíření.³⁴⁷

V roce 2010 existuje a působí mezinárodních a smíšených trestních tribunálů několik a dochází k jejich zmnožení. Za těchto okolností další proliferace přináší jen malý užitek v porovnání s náklady (a to nejen v ekonomickém smyslu).³⁴⁸ Zároveň je však např. zřizován *ad hoc* soud pro Dárfúr. Je tedy nutné shrnout si možná odůvodnění všech tří stávajících modelů trestních institucí.

Stálý **Mezinárodní trestní soud** není tísněn žádným časovým limitem svého mandátu (směrem do budoucna) ani nedostatkem financí. U afrických států, jak ukazují jeho první

³⁴³ BÍLKOVÁ, V. (2007). Afrika: laboratoř mezinárodního trestního soudnictví. *Mezinárodní politika*, roč. 31, č. 5, s. 18.

³⁴⁴ Č. Čepelky, J. Malenovského, J. Ondřeje, M. Potočného, P. Šturmy.

³⁴⁵ ŠTURMA, P. (2002). *Mezinárodní trestní soud*, s. 105.

³⁴⁶ MALENOVSKÝ, J. (2008), *cit.d.*, s. 287.

³⁴⁷ POTOČNÝ, O., ONDŘEJ, J. (2006), *cit.d.*, s. 490.

³⁴⁸ BÍLKOVÁ, V., ŠTURMA, P. (2009). *cit. d.*, s. 37.

případy, má důvěru a v jednom případě jej podpořila (alespoň zpočátku) Rada bezpečnosti OSN.

Jak již ukazuje i počáteční praxe Soudu, nevýhod ovšem také nemá málo. Zdá se, že se Soud potýká se zdlouhavostí a nákladností řízení, od afrických obětí je v Haagu značně vzdálen a pro jeho soudce pocházející z vyspělých zemí nemusí být snadné zvážit okolnosti každého jednotlivého případu.³⁴⁹

Spojené státy jsou zastáncem mezinárodních *ad hoc* tribunálů, zřízených Radou bezpečnosti OSN (viz ICTR a ICTY). Jde o poměrně pružný prostředek, vzhledem ke svému zaměření na jeden případ mohou takové *ad hoc* tribunály lépe vnímat místní specifické případy a okolnosti, a využívají finance i zaštitění se autoritou Rady bezpečnosti.³⁵⁰

Ovšem zatímco H. Kissinger vnímá definování rozsahu působnosti tribunálu i stanovení procedur Radou bezpečnosti jako klad,³⁵¹ oponenti oprávněně poukazují na fakt, že Rada bezpečnosti může vyjmout z jurisdikce takových tribunálů občany své i svých spojenců,³⁵² i různě činnost tribunálu ovlivňovat. Založení *ad hoc* tribunálu také nastoluje otázku tzv. „selektivní spravedlnosti“ (proč nebyl tribunál založen také jinde), a navíc zpoždění spojená se zakládáním tribunálu mohou zapříčinit zmizení důkazů, svědků i pachatelů.³⁵³

Smíšený tribunál (jako v podobě SCSL) se také zaměřuje na jeden konflikt a jeho specifika, ovšem je ho též třeba založit samostatně a vystavit se výtkám za „selektivní spravedlnost“ a zpoždění. Disponuje sice větší nezávislostí než ICTR a ICTY, ale potýká se s financováním a zejména nedostatkem potřebné mezinárodní autority³⁵⁴ (jak bylo rozebráno v kapitole 2.3 této práce, potřeboval by, aby byly třetí státy zavázány respektovat příslušnost soudu a ochotné vydávat mu uprchlé pachatele).

V neposlední řadě s dalšími generacemi tribunálů vyvstal výše zmiňovaný problém mnohosti orgánů mezinárodní justice. Proto se v současnosti jeví jako vhodné, aby tam, kde to věcná jurisdikce Soudu umožňuje, Rada bezpečnosti více využívala právo iniciovat vyšetřování podle čl. 13 písm. b) Statutu, aby byla tato věcná jurisdikce dle potřeby doplněna o skutkové

³⁴⁹ BÍLKOVÁ, V. (2007). *Afrika: laboratoř mezinárodního trestního soudnictví*, s. 18.

³⁵⁰ *Tamtéž*.

³⁵¹ KISSINGER, H. (2001). *cit.d.*, s. 96

³⁵² ROTH, K. (2001)., *cit.d* s. 154.

³⁵³ *K čemu potřebujeme mezinárodní trestní soud?* (2002) [citováno 13. 5. 2010] Dostupný z:

<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=832> (webové stránky Informačního centra OSN v Praze)

³⁵⁴ BÍLKOVÁ, V. (2007). *Afrika: laboratoř mezinárodního trestního soudnictví*, s. 18.

podstaty agrese a terorismu, a aby se s ohledem na princip komplementarity více angažovaly vnitrostátní soudy (popř. soudy s mezinárodními prvky).³⁵⁵

Vzhledem ke zde předestřeným argumentům se ve shodě s B. Broomhallem autorka domnívá, že Mezinárodní trestní soud má být zakládajícím prvkem vývoje k mezinárodní vládě práva, protože pouze Soud má rozsah jurisdikce, potenciální zdroje i legitimitu řádně zabezpečit odpovědnost za politicky citlivé zločiny a navíc představuje podnět, aby národní právní systémy opravdu stíhaly mezinárodní zločiny.³⁵⁶

Vzhledem ke stávajícím problémům Soudu i ke kontextu určitých případů však čas od času může být vhodnější varianta mezinárodním společenstvím podporovaného tribunálu, kde by byly zastoupeny i vnitrostátní prvky či soudci.

³⁵⁵ BÍLKOVÁ, V., ŠTURMA, P. (2009). *cit. d.*, s. 37-38.

³⁵⁶ BROOMHALL, B. (2003), *cit.d.*, s. 66.

Závěr

Diplomová práce „Mezinárodní trestní soud“ s podtitulem „Uplatňování univerzální jurisdikce jako politická otázka“ se věnuje otázce možnosti dosažení mezinárodní spravedlnosti. Postih zločinů podle mezinárodního práva je záležitostí celého mezinárodního společenství, ovšem klíčovými hráči na poli uplatňování mezinárodní spravedlnosti jsou státy. Ty státy, které jsou především hráči na poli mezinárodněpolitickém. Je za těchto okolností do budoucna vůbec možný vznik „vlády práva“?

Cílem práce bylo zjistit, zda je možné, aby mezinárodní společenství tvořené státy došlo v této záležitosti ke konsenzu. A pokud ano, zda by všeobecně přijímaným orgánem, postihujícím zločiny podle mezinárodního práva, mohl být současný vrcholný orgán mezinárodního trestního soudnictví, Mezinárodní trestní soud. Za tímto cílem byla prozkoumána řada mezinárodněpolitických otázek soudobého vývoje mezinárodní trestní justice.

Nejméně kontroverzí, pokud jsou dodrženy zásady spravedlivého a nestranného procesu, vzbuzuje postih zločinů podle mezinárodního práva příslušnými národními soudy. Vzhledem k poměrně časté neschopnosti či neochotě některých národních soudů stíhat své občany, je s ohledem na univerzální povahu takových zločinů otevřena možnost výkonu univerzální jurisdikce národními soudy. Ovšem univerzální jurisdikce je náchylná k politice a jak ukázala kapitola 1.5 této práce pojednávající o jejích limitech, může být přijímána výhradně jako určitý nouzový mechanismus.

Další možnost výkonu mezinárodní spravedlnosti představují mezinárodní soudní mechanismy. 2. kapitola shrnuje dosavadní vývoj institucí mezinárodního trestního soudnictví s ohledem na účinnost řešení dosavadních případů a pojednává i o problémech spojených se současnou situací zmnožení mezinárodních trestních tribunálů.

Jako efektivnější spatřuje tato práce výkon mezinárodní spravedlnosti Mezinárodním trestním soudem. Přesto, že Římský statut Mezinárodního trestního soudu vznikl jako kompromis těžko slučitelných zájmů, jedná se o poměrně nestranný a nezávislý orgán. Stíhá pouze úzce vymezený okruh přesně definovaných zločinů. Jak dokázala i dosavadní praxe, řada obav spojená s fungováním soudu se nepotvrdila. Soud zůstává pod kontrolou svých členských

států a v mechanismu Soudu je zabudován dostatečný počet pojistek, které brání jeho zneužití jak Soudem samotným, tak určitou skupinou států.

Argumenty odpůrců Soudu, týkající se možných zneužití pravomocí ze strany prokurátora i soudců, a také údajné nedostatečné kontroly Soudu, míní čistě mocenskou kontrolu Mezinárodního trestního soudu stálými členy Rady bezpečnosti OSN. Taková kontrola by však byla v příkrém rozporu s nezávislostí Soudu. Podle Římského statutu může Rada bezpečnosti OSN iniciovat vyšetřování případu či na rok v případech odůvodněných zájmy mezinárodního míru a bezpečnosti vyšetřování pozastavit. Obě tyto možnosti již Rada bezpečnosti využila. Rezoluce Rady bezpečnosti týkající se pozastavení vyšetřování nezmařily žádné snahy Soudu. Z iniciativy Rady bezpečnosti bylo zahájeno vyšetřování zločinů spáchaných na části území nečlenského státu Mezinárodního trestního soudu, v Dárfúru v Súdánu.

První praktické případy fungování Soudu ukázaly i na stinné stránky výkonu mezinárodní spravedlnosti Mezinárodním trestním soudem, především na problém slabé vynutitelnosti mezinárodního práva. I když se na Soud obrátily tři jeho smluvní strany, africké státy, které ve svém vlastním zájmu spolupracují se Soudem při stíhání pachatelů, ukazuje se, že je často třeba spolupráce nejen dotčeného státu, ale též širšího mezinárodního společenství.

Vzhledem k faktu, že Soud nedisponuje svými vlastními donucovacími silami, potřebuje pro možný výkon spravedlnosti co nejširší podporu států, ať už z jejich vlastní iniciativy, tak z rozhodnutí členů Rady bezpečnosti OSN.

I když jsou vlivnými podporovateli Mezinárodního trestního soudu státy Evropské unie a Římský statut ratifikovalo již 111 států mezinárodního společenství, Soudu chybí podpora ze strany tří stálých členů Rady bezpečnosti i dalších nejlidnatějších států světa. Mezi členskými státy Soudu jsou málo zastoupeny státy arabského světa a také Asie.

Přesto mohou být výhledy rozšiřování univerzality Soudu v geografickém a personálním slova smyslu mírně optimistické. Spojené státy americké, nejvlivnější oponent Mezinárodního trestního soudu, ustoupily ze svého dřívějšího téměř nepřátelského postoje vůči Soudu a pomalu se s činností Mezinárodního trestního soudu sblížují.

Podkladem převážné části argumentů USA je obava ze stíhání amerických občanů i státních představitelů Soudem. Ukázalo se však, že žádná z oficiálních obav USA se nenaplnila, a i když by za přesně vymezených podmínek, uvedených v této práci, mohl Soud uplatňovat

jurisdikci nad Američany i přes nepřistoupení Spojených států ke Statutu, taková situace je velmi málo pravděpodobná.

Vzhledem k tomu, že obdobné politicky motivované obavy z činnosti Soudu stojí i v jádru odmítavého postoje řady dalších států, mohlo by být možné rozšíření členské základny Soudu. Jak ukazuje např. předběžné šetření událostí v Gruzii, na Úřad prokurátora Mezinárodního trestního soudu se obrátil i stálý člen Rady bezpečnosti, který neratifikoval Statut Soudu, Rusko.

Římský statut Mezinárodního trestního soudu nakonec ratifikovala v druhé polovině roku 2009 i Česká republika. Všechny vlády zde ratifikaci podporovaly, argumenty politických odpůrců Soudu byly předvídatelné a vyvratitelné, přesto právní procedurální otázky ratifikace Statutu zapříčinily, že předsednická země Evropské unie v otázce přístupu k Soudu kolidovala s unijní politikou.

Protože je Mezinárodní trestní soud řadou velmocí stále odmítán, kladla si 7. kapitola této práce otázku, jaké se nabízejí možnosti výkonu mezinárodní spravedlnosti. Po zvážení kladů a záporů jednotlivých již existujících modelů institucí mezinárodního trestního soudnictví, hovoří jejich srovnání ve prospěch Mezinárodního trestního soudu. Soud by měl být do budoucna více využíván, neboť jako jediný ze stávajících institucionálních modelů se může stát zakládajícím prvkem vývoje k mezinárodní vládě práva. Vzhledem ke stávajícím problémům Soudu, i ke kontextu určitých případů, však může být v určitých situacích stále vhodné případné vytvoření mezinárodním společenstvím podporovaného tribunálu, kde by byly zastoupeny i vnitrostátní prvky či soudci.

Příslušné kapitoly práce pracovaly s několika hypotézami. S určitostí se dala potvrdit první z nich, a to tvrzení, že obavy z „politicky motivovaných žalob“, „tyranie soudců“ a další kritické hlasy na adresu Mezinárodního trestního soudu často zastírají obavu ze střetu pravomocí Soudu s politickými zájmy a koncepcemi kritizujícího státu. Jasně je to zřetelné na případě Spojených států amerických, které sice otevřeně přiznávají obavu ze stíhání svých občanů, ale zároveň argumentují i obavou z údajně nekontrolovatelného postavení prokurátora aj. V. Parkanová obdobně usiluje o ochranu občanů České republiky před Soudem s poukazem na údajnou hrozbu stíhání státních představitelů demokratických států soudci pocházejícími z nedemokratických režimů.

Druhá hypotéza se týkala řešení otázky mezinárodní spravedlnosti návratem k souzení mezinárodních zločinů tribunály *ad hoc* pro konkrétní případy. Jak ukázal zejména výčet vlastností modelů současných institucí mezinárodního trestního soudnictví v 7. kapitole, vytváření mezinárodních trestních tribunálů *ad hoc* Radou bezpečnosti OSN má některé klady, nicméně znamená také kontrolu tohoto typu tribunálu Radou. A to včetně v hypotéze nastíněné možnosti stálých členů Radů bezpečnosti určit, kdo bude vyjmut z jurisdikce tribunálu.

Další v úvodu práce nastíněná otázka již nejde tak snadno zhodnotit. Může Mezinárodní trestní soud efektivně fungovat, pokud zde nebudou zúčastněny a zapojeny velmoci? Současný vývoj Soudu ukazuje na velké nedostatky v oblasti zatýkání obviněných a vynutitelnosti práva obecně. Zde by samozřejmě zapojení Ruska, USA nebo i Číny velmi přispělo k efektivitě činnosti Soudu. Na druhé straně nespolupráce řady velmocí nemusí nutně vést ke krachu aktivit Soudu. Mechanismus Mezinárodního trestního soudu opírající se o 111 ratifikací státy z celého světa není slabý a má své opodstatnění. Pokud by všech 111 států aktivně soudržně spolupracovalo ve prospěch výkonu spravedlnosti Soudem, současná bilance výsledků případů Soudu by zajisté vypadala jinak.

V každém případě jsou státy, orientující se na své mocenské zájmy, stále klíčovými hráči mezinárodněpolitické scény, a tak naprosto nehrozí obava H. Kissingera, že by snad byla mezinárodní politika podřízená soudním procedurám. Cesta k „vládě práva“ je ještě dlouhá.

Protože je pojednáváno o otázkách mezinárodní spravedlnosti, nelze činnost Soudu hodnotit jednoznačně kladně či záporně. Záleží na mnoha faktorech, které leží i zcela vně možností daných Soudem Římským statutem.

Pokud se vrátíme k počátku práce, možnostem mezinárodního trestního soudnictví a desetiletím úsilí o vytvoření stálé, potenciálně univerzální soudní instituce, stíhající zločiny podle mezinárodního práva, již jen samotný vznik Mezinárodního trestního soudu je úspěchem. Optimismus ideové roviny argumentace může vzbuzovat počet ratifikací Římského statutu, relativně rychlé zahájení činnosti Soudu i první ukazatele, svědčící o možném preventivním vlivu vyšetřování Mezinárodního trestního soudu na páchaní zločinů v Dárfúru. Ratifikace

Statutu Českou republikou by mohla být brána jako příslib pro možné podobné kroky následujících států.

Rovina čistě praktická se vykazuje pesimistickými fakty. Přes nákladný rozpočet Mezinárodní trestní soud doposud vydal pouze 14 zatykačů. Z toho jeden obžalovaný (prokazatelně) zemřel, jeden se dostavil k Soudu dobrovolně, 4 obžalovaní jsou ve vazbě a 8 zbývajících obžalovaných se nepodařilo zadržet. Je těžké odhadnout, kdy bude ukončeno alespoň jedno ze zahájených řízení Soudu.

Ke skutečně efektivní činnosti Soudu by byla zapotřebí souhlasná vůle a ochota členských států pomáhat Soudu v jeho činnosti, a pokud možno též podpora Rady bezpečnosti OSN. V Dárfúru byl Mezinárodní trestní soud ponechán bez potřebné širší podpory mezinárodního společenství.

Přes tato nepříznivá fakta má činnost Soudu smysl. Je faktorem prevence mezinárodních konfliktů. Čím déle bude Soud působit, tím větší o něm bude mít mezinárodní společenství povědomí, tím více bude mít možnost preventivně působit na potenciální pachatele mezinárodních zločinů, a tím více by také mohl vést k růstu ohledu na potřeby mezinárodní spravedlnosti v mezinárodních vztazích.

Kompromisní princip komplementarity definovaný v Římském statutu má jednu zatím ne zcela doceněnou výhodu. Může působit jako motivace či dokonce bič na státy, aby tyto státy upravily své národní právní systémy, zefektivnily soudy, a samy byly schopné stíhat pachatele zločinů podle mezinárodního práva.

Na úplný závěr práce je třeba vrátit se k její klíčové otázce. Mohl by všeobecně přijímaným orgánem, postihujícím mezinárodní zločiny, být právě Mezinárodní trestní soud. V současném mezinárodním společenství států s mnoha rozdílnými zájmy a potřebami není možná dohoda na určitém univerzálním mechanismu mezinárodní spravedlnosti. Reálnějším ideálním cílem však může být vláda práva zakotvená v politické kultuře jednotlivých států. A k vytváření takové kultury Mezinárodní trestní soud přispívat může.